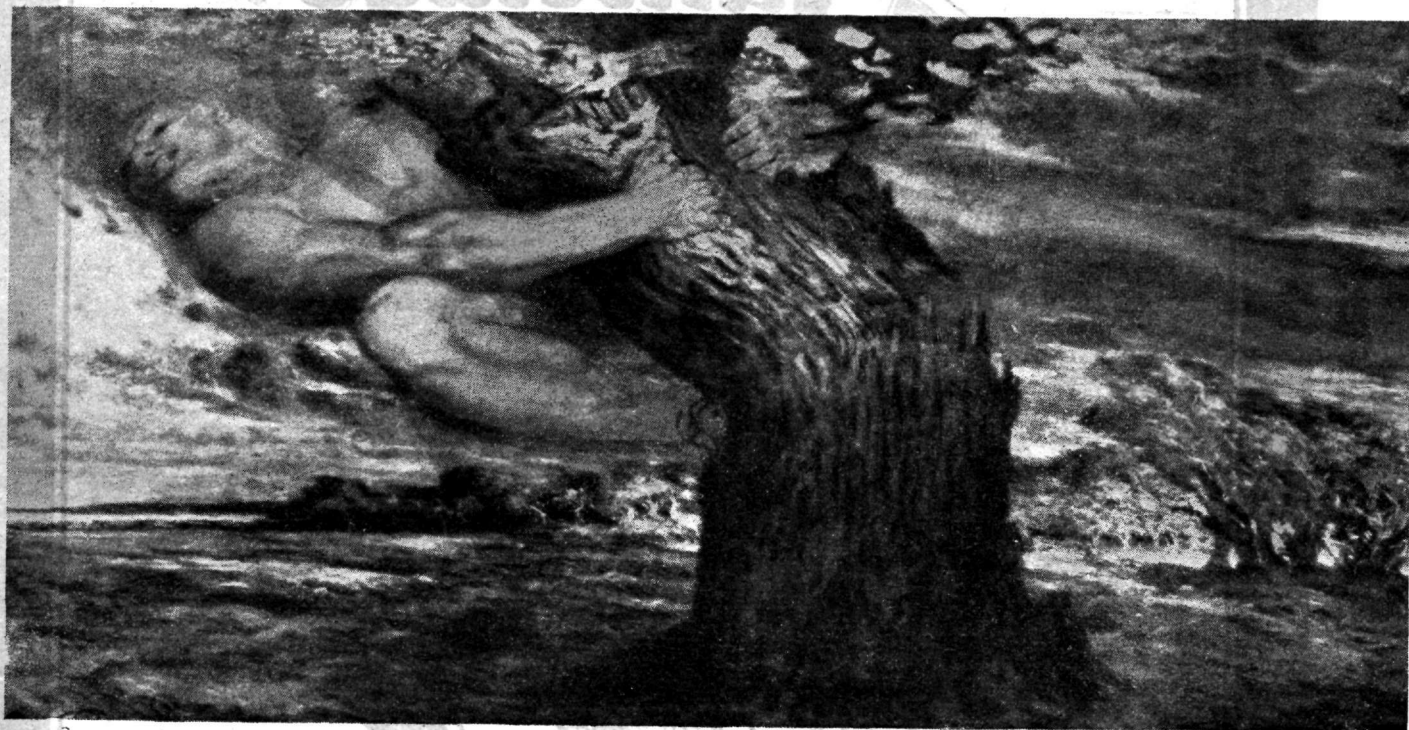

KAITSE KODU!

7. juuni 1930

NR. 23/24

Hind 20 senti

jalanõud

on moodsad ja vastupidavad.

T. H. V. Grünvaldt-Union

tallanahk

on veetihe ja tugev.

Müük igas paremas äris Eestis.

Vabrik: TALLINNAS,
Maakri tän. 19/21.

TELEFONID: Juhatus 308-97
Jalanõudeosak. 308-44
Nahaosakond 9-05.

Suitsetage

PABEROSSE

MANON
Laferme

Laferme

Stella

Drua

20 f. - 35 s.
25 f. - 35 s.
20 f. - 25 s.
25 f. - 25 s.

A/S
I. E. Kuhlmann

Tallinn, Kotsebue 13.

Kõnetraat 9-82.

Shoti heeringaid.

Soola.

Riisi.

Petrooleum, nafta, bensiin ja kõik määrdeõlid.

**Alati saadaval oma ladudest
suuremal ja vähemal arvul.**

Müük soodsatel tingimustel.

Müük soodsatel tingimustel.

„Estoking“ jalanõud valmistatakse uusimate mudelite järgi.

„Estoking“ jalanõud valmistatakse parimaist materjalest.

„Estoking“ jalanõud on seepärast nägusad ja vastupidavad.

„Estoking“ jalanõud on seejuures võrdlemata odavad.

„Estoking“ jalanõud on igal pool tuntud ja nõuetavad.

VABRIKU KAITSEMARK

Estoking
Tallinn

A.-S. «Rauaniit»

Tallinn, Rannavärava puiestee 7.

Asut. 1919.

Asut. 1919.

Soovitab kodumaal valmistatud:

Crêpe-de-Chine'i, velufiini, siidist manli- ja voodririidet, milaneesi, siid- ja villast trikooriidet pesu ning kleitide jaoks ja džempririidet.

Siid-, mako-, floor- ja villaseid sukki ja sokke. Lastesukki, kõlapitsi, mitmesugust paela, Bembergi siidsukki.

Kõik kaubad on varustatud kaubamärgiga.

Saadaval üle Eesti.

Saadaval üle Eesti.

VÕRU ÜHISPANK

Võrus, Jüri t. 22, oma majas. Telefon 29.

*

**Suurem ühistegelise
rahaasutis Lõuna-Eestis**

*

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

ÜKSIK
NUMBER
20 SENTI

ILMUB
1-KORD
NÄDALAS

6-AASTA KAIK N: 23/24
KAITSE KODU!

J. BLASTHIKOV

TOIMETUS JA TALITUS: Tallinnas, Kaarli tñn. 8, kaitsealiidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kõnetunnid igal õripäeval kella 10—12 e. l. Kaastöö arvatakse tasu alla ainult siis, kui sellele tasunõudmine peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsi-kirju alal ei hoita.

7. JUUNI 1930

Väljaandja: KAITSELIIDU PEASTAAP.
Vastutav toimetaja: kol.-ltn. A. BALDER.
Tegev toimetaja: L. SÕERD.

TELLIMISHIND: aastas 6 krooni, poolaastas 3 kr., veerandaastas 1 kroon 50 senti, kuus 50 senti. KUULUTUSTE HINNAD: 1 lehekülge teksti ees Kr. 50, tekstis ja tagumise kaane välisküljel Kr. 80, teksti järel Kr. 40 ja kaante sisekülgedel Kr. 60. — Vähemad kuulutused proportsionaalselt odavamad.

Oma lugejatele, kaastöölistele ja sõpradele
hääid ja rõõmsaid suvistepühi
soovib „Kaitse Kodu!“ toimetus.

SUURE AJAJÄRGU INIMESED

NENDEST, KES OTSIVAD ENDISI ELUROOPAID

Me oleme suure ajajärgu inimesed. Meile oli määratud kaasa elada ajaloo suurtel pöörpäevadel, kaasa võidelda meie rahva otsustavas võitluses. Me oleme muutnud maailma kaardi, kirjutanud ajaraamatu hävimatutele lehekülgedele uhkeid sõnu: *nii tahame meie!*

Meie tahte sõnalist avaldust, iseseisvusmanifesti, kinnitasime tegudega.

Vabadussõda ühes oma romantikaga, ühes kangelastega ja kangelastegudega ikka rohkem ja rohkem kaugeneb, kaob minevikku.

Kuid vabadussõja jäljed on veel tugevad, selged. Emake-kodumaa on küll toibunud. Kuhu sõda jättis ahervared, seal on juba ammugi uued hooned; lahingute jäljed on kadunud, mürskude kaevetud augudki tehtud tasa-

seks. Kus tosin aastaid tagasi vihisesid kranadikillid ja kuulid, seal kerkivad nüüd rukkipaad.

Inimeste hingeelus kajavad suurte võitluspäevade järelkajad aga veel nüüdki. Paljudel on majanduslikus elus kitsas käes ja nad tulevad meeles sõda on süüdi. Mõni ei jõua küllalt imestada ja kokkuda, et meil on nii palju enesetapmisi. „Eks see ole sõja tagajärg,“ ütlevad nad.

Võib olla, et neil kõigil on õigus. Vabadussõdagi nõudis ohvraid mitmesuguseid ja mitmesugustel aladel.

Ma tahtsin jutustada ainult mõne tähelepaneku nendest, kes ei nurise.

Viimastel aastatel on mul tulnud matkata

mõnigi kord mööda kodumaad. Alati mõlkus meeles küsimus: kuidas leidsid jälle kontakti eluga vabadussõjalased?

Suurem hulk on kontakti leidnud. Pandi munder seljast ja asuti igapäevase töö juure. Alul oli nagu natuke harjumatu kogu kodune mugavus ja rahu. Kuid kohendada oli siin seal palju, töö kutsus ja varsti läks elu harilikudes roobastes, nagu poleks olnudki romantilist vabadussõda. Ainult riste tuli surnuaedadele rohkem ja mälestussambad tuletavade tulevastele põlvedele meele, mis nad võlgnevad vabadussõjalastele. Paljudel vabadussõjalastel aga on veel teisigi mälestusmärke, haavu ja arme, mis end annavad tunda, kui ilm hakkab muutuma pahaks...

Kevadel nägin Valgamaal liigutava pildikesi. Keskealine, päevitanud mees pastaldes ja valgetes takustes pükstes äestas põldu maantee ääres. Paras poisipõngerjas, küllap vist tulevane peremees, püüdis kiiresti äkke taga sammuva isaga pidada sammu. „Nähtavasti asunik,“ mõtlen, kuid siis näen läheneva mehe tuttavaid näojooni: vabadussõjaaegne minu kompaniüleml!

„Mis, leitnant N., kas see olete tõepoolest teie? Jõudu tööle!“

Mees vaatleb mind viivukese küsivalt, siis tunneb ära ja ta nägu venib laiale naeratusele.

„Prruu! Jõudu tarvis jah! Tervist, kapral! Või päris linnamees, ei tunne äragi.“

Asunik ajab hobuse tee ääre ja vestleme pikalt-laialt minevikust ja olevikust. Mees on nüüd põllumees läbi ja läbi.

„Ütlesin pealetungi eel sõduritele: läheme nüüd endale põllulapikest kätte võitma! Nüüd on oma maa laipike nii armas, et ei raatsi minna mõnele teisele tööalale. Lõime ju siin tagasi punaste edasitungi.“

Vahepeal jookseb poisike sõredas, soojas mullas ja tuleb meie juure, hoides käes... püsi-kuuli. Nikkel on hoidnud selle hävimise eest. „Isa, leidsin selle.“

Asunik võtab kuuli ja vaatleb seda hardumusega. „Alul leidus neid põldudel igalpool, nüüd aga on juba haruldused. Korjasin nad ikka maast üles.“

Mõttes vaatab mees kuuli ja sõnab:

„Ei tea nüüd, kas on oma või võõras... Kuid, poju, hoia see ilusti alal ja vii koju.“

Lahkumisel surub pastaldes leitnant oma töömehekäega kõvasti mu kätt. Matkan edasi, hinges soe tunne: see hea, tubli mees on leid-

nud elumõtte, on leidnud õiged roopad, mida mööda sirgejooneliselt jookseb edasi tema elu.

Ta on üks neist kümnetest tuhandetest vabadussõjalastest, kes demobiliseerisid ka oma sõjamehe hinge ja nüüd edukalt võitlevad igapäevase elu raskustega. Nende südames valitseb nüüd rahu.

Kuid... ma olen kohanud ka mõnegi nendest, kes nüüdki, kümne aasta möödudes, ei ole veel leidnud kontakti eluga. On inimesi, kes anduvad elus mõnele asjale ühe korra ja — jäävalt. Nii ka sõjaromantikale. Mõnigi vabadussõja silmapaistev kangelane on rahuaja oludes kui kala kuival. Hing ihkab võitlusi, riskeerimist, kõrget mängu eluga ja surmaga.

Vabadussõjas need olid mehed, kes harvadel puhkeajadel seljatagustes linnades tegid mürglit ja viisid komandandi ja oma ülemuse meeleheitele, kuid kelle leksikonis sõjaliinil ei olnud mõistet „võimatu“. Need olid mehed, kes tegid võimatu võimalikuks, kes naersid hädaohutude ja surma üle.

Nüüdki ei saa nad oma hinge demobiliseerida, ei saa harjuda rahuaegse kaitseväge disiplineeritud tööga ega ka eraelus väikese ja vaikse nokitsemisega hoolitseda oma heaoleku eest.

Pool sada kilomeetrit Tallinnast eemal kohtasin leitnant T-d, kes võitles ühes kindral Põdra alla kuulavas väeosas. Habemesse kasvanud mees tuli parajasti töölt. Istusime maa-kõrtsis. Usutelin teda, miks ta ei sea oma elu teisiti. Ta kaebas, et ei tule midagi välja sellest. Kitsaks jävattema jaoks elu, kui ta istub kuskil nelja seinu vahel või on seotud ühe koha külge. Ta vajavat vabadust liikumiseks ja tegutsemiseks.

„Ma ei tea, kas te mind mõistate, kuid ma ei leia midagi võrdset vabadussõjale. See oli ilus aeg...“

Jah, neid peab mõistma õieti, muidu teeme nende üle kohut. Nad alles otsivad elus seda, mis neid võiks köita ja kaasa kiskuda samuti kui vabadussõda. Nad ei nurise raskuste üle. Nad on isamaale annud, mis isamaa neilt nõudis rasketel päevadel. Nüüd on neil õigus kaas-kodanikkudelt nõuda heatahtlikku suhtumist niikaua, kuni nad saavad üle kriisist ja kohanevad tänapäeva proosalisele elule.

Nad otsivad küll kontakti rahuaja eluga, kuid nad oleksid esimesed, kes haaraksid relva, kui vaja on jälle võidelda isamaa eest.

Ed. Jürisson.

Mustapead Tallinna kaitsjaina

„Kaitse Kodu!“ kirjutanud R. KENKMANN, Tallinna linna arhiivi assistent

Vana hansalinna, Eesti vabariigi pealinna kaitseküsimus on olnud nii nagu tänapäeval, nii ka aastasadade eest linnakodanikkude tähtsamaid ülesandeid ja päevaküsimusi.

Kui meil praegu kaitsetiit ühes teiste julgeoleku organitega valvab pealinna heaoleku järele, siis aastasadade eest täitsid neid ülesandeid teised inimesed ja teised organisatsioonid. Pole huvituset, et Tallinna Mustapeade klubi, ajaloo uue lehekülje pöördumisel nüüd sootuks teise ilme omandanud, omal ajal andis mehi ja salku Tallinna kaitse ülesanneteks. Tollest ajajärgust jutustab huvitavaid andmeid alljärgnevalt kirjutis.

Salapärasus ümbritseb mustapeade tegevust mitteaajaloolaste silmis. Salapäraselt kõlab nende nimigi. Asjaolu, et endisel ajal mustapeade vennaskond koostus ainult vallalisest liikmeist, kes abiellumise puhul olid sunnitud lahkuma vennaskonnast, vajutas oma poolt sellele salapärasele ühinguale veel kloosterliku püüsi. Üldiselt on aga mustapead kogu oma ajaloo jäänud eestlasile täiesti tundmatuiks ja võõraiks. Ainult tallinlasil ja pikemat aega pealinnas peatunud on tulnud paratamatult puutuda kokku nende nimega ja näha nende Pikal tänaval (nr. 26) asuvat maja, mis juba 1495. aastast alates on mustapeade kasutuses ja mis oma renessans-stiili tänavapoolse, 1597. a. pärit oleva esiküljega on Tallinna ehitiste hulgas ainulaadne. Tartu ja Pärnu mustapead on uuemal ajal jäljetult kadunud.

„Kaitse Kodu!“ lugejaskonda huvitab loomulikult kõige enam see osa mustapeade tegevusest, mis on sihitav samale eesmärgile, millele meie kaitseühenduste tegevus, nimelt kodukaitsele. Kuid enne kui jutustada sellest, peame tutvuma üldiselt mustapeadega ja nende vennaskonna tekkimis- ning ajaloo.

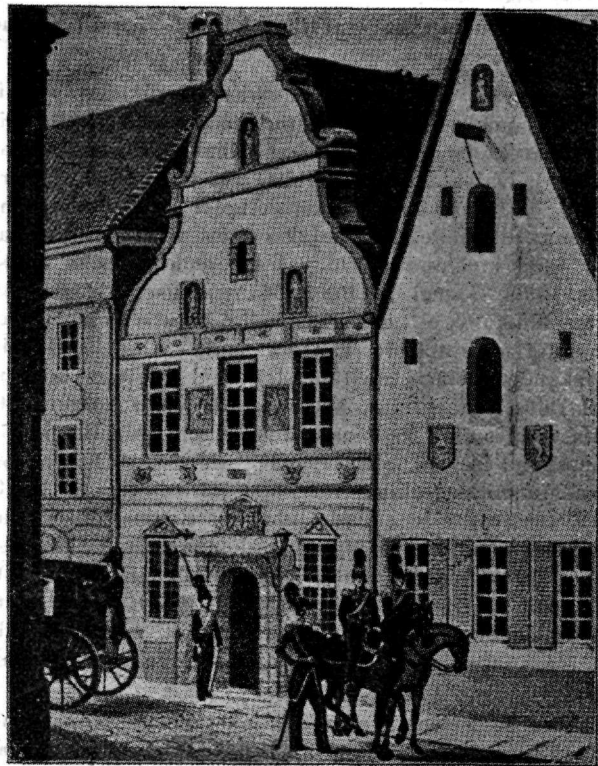
Nüüd on ajaloolastele Mustapeade saladuskatte täielikult kergitanud asja Mustapeade vennaskonna poolt F. Amelungi ja Georges Wrangelli toimetusel välja antud „Tallinna mustapeade ajalugu (Geschichte der Revaler Schwarzenhäupter, Tallinnas, F. Wassermanni juures, 1930).

Mustapeade vennaskonnad, keskaegse, Vana-Liivimaa linnades, Riias, Tartus ja Tallinnas, kuuluvad omapäraste ajalooliste nähtuste hulka. Kuna kõik teised elu- ja ühinemismvormid on laenatud läänest — Saksamaalt ja Skandinaaviast, — näivad aga mustapead erandina olevat puhas Vana-Liivimaa sünnitus ja nende hulgas Tallinna vennaskond on kõige vanem. Saksamaal ja Skandinaavias näiteks sääraseid ühinguid ei tunta. Ainult Vismaris mainitakse 17. sajangu teisel poolel mustapäid. Need näivad aga olevat tekkinud Vana-Liivimaa eeskujul.

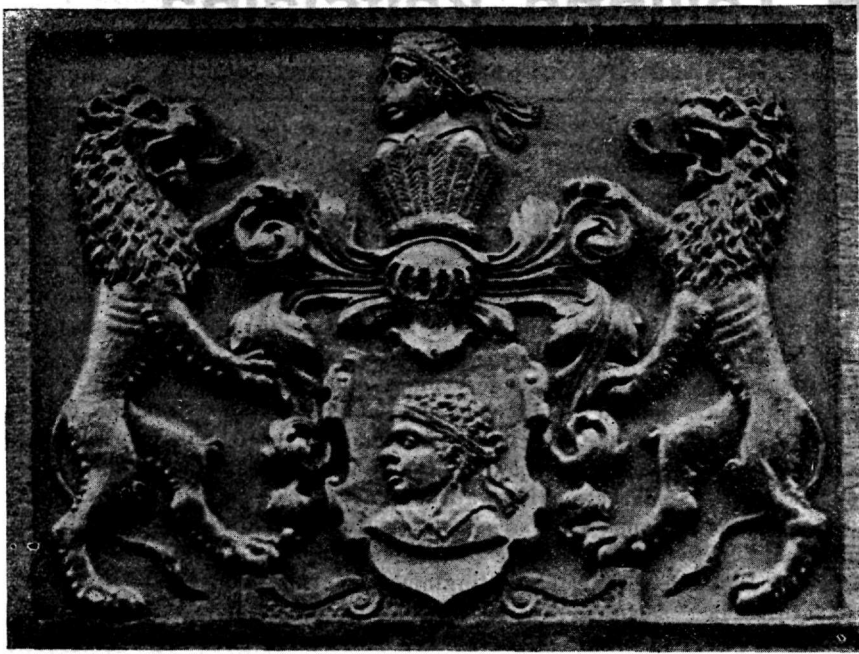
Olgugi et mustapead Vana-Liivimaa pinnal kujunesid välja täiesti omapäraseiks ühinguiks, ei näi nende algus siiski olevat möödunud võõraste mõjudeta ja eeskujudeta. Üldiselt katab mustapeade vennaskonna algaega küll täieline teadmatus allikate puudusel, kuid niipalju arvatakse ikkagi põhjendatult olevat, et nad mingisugusest gildist, kõige tõenäolisemalt Suurest ehk Kaupmeeste gildist, erinemise teel on alguse saanud ja siis omapäraselt välja arenenud.

Tallinna mustapeade nimetus tuleb esimest korda ette a. 1400. Oma esimesed põhimäärused (nõnda nimetatud šraagi), arvatavasti kõige vanemad, saavad

nad raelt a. 1407. Selle šraagi määrused näivad olevat laenatud Suure gildi šraagist, mis näib tõendavat eelöeldud väidet mustapeade erinemises just sellest gildist. Mustapeade vennaskonna moodustasid noored, vallalised kaupmehed, kes abielludes pidid lahkuma mustapeade hulgast ja minema üle Suure ehk Kaupmeeste gildi. Vanemal ajal kuulusid mustapeade hulka väga suurel määral väliskaupmehed, kes oma kaubareisidel hansa-ajal sagedasti peatusid Tallinnas, teinekord võrdlemisi õige pikka aega (näiteks talvel). Selleaegsed karmid elutingimused näisid nõudvat, et võõrsile sattunud noored kaupmehed ei abielluks, ja see nõue ühenduses peaaegu kloosterliku distsipliini ja kooseluga maksis näiteks hansa kaupakontoreis välismaal. Omavahelise ühinemise järele oli tol ajal aga seda suurem tarvidus, et täiesti puudusid sääraseid kõigile kasutada olevad võõrastemajad nagu tänapäev. Ainult gilditaoline ühing võis anda ulualust, ja pakkuda ühis-

1. MUSTAPEADE MAJA. ESIKÜLG PIKAL TÄN. 26. (Nottbeck-Neumann'i teosest: „Geschichte und Kunstdenkmäler der Stadt Reval“ II köide, l. 203; Th. Gelhaari litograafia järele umb. a. 1860). Maja ees mustapead tollaegses univormis.

2. MUSTAPEADE VENNASKONNA VAPP MAJA PÄÄKSE KOHAL A. 1597. (F. Amelungi ja Georges Wrangelli teosest: „Geschichte der Revaler Schwarzenhäupter“). Mustapeade vennaskonna eestseisuse loal.

kondlikku elu kui ka tarvilist kaitset võõrsilt tulnud kaupmehele.

Seepärast oligi esialul mustapeade ühingu peamiseks ülesandeks gildide eeskujul koondada keskaja vaimu kohaselt oma liikmed mõne pühaku eriliseks austamiseks ja valvata nende kõlblise elu järele kui ka korraldada vastavat kooselu, kooskäimisi ja ajaviidet vennaskonna liikmeile. Keskajal austati väga palju pühakuid, kuid mustapead olid valinud oma eriliseks kaitsejajaks Püha Georgi ja Püha Mauriitsiuse. Vanemaks kaitsepühakuks oli esimene, kelle kujutis leidub veel praegugi mustapeade vähema maja viilul. Hoopis tähtsamaks sai aga mustapeadele seni selgitamata põhjuslik Püha Mauriitsius, kelle kujutis võeti kõige tähtsama embleemina ka mustapeade vappi ja mille järele vennaskond ise sai „mustapeade“ nimetuse. Nimelt oli Püha Mauriitsius olnud Aafrikast päritolevate ja kristlasist koostuvate leegionide juht, kes Rooma keiser Maximianuse käsul a. 300 ühes meeskonnaga hukatud, sest et nad keeldunud paganlikele jumalaile ohverdamast. Vastavalt päritolule kujutatakse Mauriitsiust alati pea ümber seotud paelaga neegrina, s. t. mustana, millest ka võetud see mitteteadjaile imelisena kõlav nimetus.

Sõjalise iseloomu omandas mustapeade vennaskond alles hiljem. Võiduajamisi ja nõndanimetatud torkamis-, õigemini vehklemismänge (Renn- und Stechspiele) pani vennaskond toime küll juba 1430. aastast ja need kujunesid mingisuguseiks kohapealseiks turniirideks, mida peeti harilikult vastlapäeva-paiku raekoja ees turuplatsil, kus tee selleks oli tarvilikult ära märgitud. Kaks hästivarustatud ratsanikku kihutasid üksteise

vastu. Kes teise nürida piigiga sadulast maha torkas, see jäi võitjaks. Varustuse — piigid ja raudrüü — muretses vennaskond.

Kuidas säärane võitlus või turniir mõnikord arenes ja lõppes, sellest toob kujuka näite Balthasar Russov oma ajaraamatus. Ta kirjeldab 4. veebruaril 1536. a. raekoja ees turuplatsil ordumeister Hermann von Brüggeneý auks toime pandud turniiri järgmiselt:

Aastal 1536, küünlapäeval, sõitis Hermann von Brüggeneý Tallinna ja sel ajal vannuti talle Tallinnas truudust. Ja kui ordumeister raekojas külaliseks oli, pidi peaaegu juhtuma suur õnnetus aadli enda ja kodanike vahel, sest üks aadlik ja üks kaubasel tahtsid meistri auks turu peal teha sõidumängu ja kui kaubasel aadliku maha pistis, siis hakkas see teisi aadlikke üsna kõvasti pahandama, et keegi kaupmees pidi valitseva vürsti (siin on muidugi mõeldud ordumeister) ja teiste seisuste nähes võidumeheks jääma. Ja nad lasksid seepärast langetada pahu sõnu, millest tõusis suur

segadus ja riid aadlike ja kodanike ja nende kaaslaste vahel nii ägedasti, et tõmmati mõõgad ega olnud kuulda muud kui aina suurt kisa. Ordumeister raekojas manitses käe ja suuga rahu pidama, viskas oma kübara peast ja leiva laualt mässava rahva hulka, et neid nõnda vaigistada. Aga see kõik ei aidanud midagi. Gilditoad ja õllekauplused pandi ruttu kinni, nõnda et need, kes seal sees olid, ei pääseks välja segadust suurendama. Viimaks bürgermeister Toomas Fegesack, kes oli lugupeetud mees, rahustas selle kokkukogunevud hulga.“

Russov ei maini küll, et kaubasel, kes pistis aadliku sadulast maha, oli mustapeade hulgast, kuid kõik andmed räägivad selle poolt, et säärase osavuse võis omada ainult mustapeade vennaskonda kuuluv kaupmees. Teisest küljest peame aga õiendama ka seda hiljemat eksiarvamust, nagu oleks kaks turniiri varustuses ratsanikku mustapeade maja esiküljel leidnud kujutamist just 1536. aasta mälestusena.

Linna kaitsest osa võtma näivad mustapead hakkavat alles 1525. a. paiku. Mainitud aastal andis raad uue määruse linna kaitse korraldamiseks. Kodanikud, kel oli õigus endale õlut pruulida, olid kohustatud alaliselt 6 ratsahobusega linnamüüri juures vahti pidama, kuna jalakodanike hooleks jäi valve tornides ja müüri-
 pruulimisõigus oli aga ainult Suure gildi liikmeil ja mustapeadel. Nähtavasti selleks, et saada vabaks rändavaile väliskaupmeestele — mustapeadele — nii koormavast ja tülikast alalisest vahiteenistusest, oligi mõeldud mustapeade annetus järgmisel aastal, mis koostus: 8 kivipüssist (Steinbüchse) 20 püssirohukambriaga, võtmete ja ahelatega ja ühes 60 kivikuuliga.

Veel andsid nad rae kasutada ühe pika kahuri, mille seisis nende vapp, ja 50 marka raha samaks otstarbeks. Ka saatsid mustapead 1538. a. oma lipu Lüübeckisse parandada. Umbes samal ajal, mil mustapead löid endale kindla sõjalise organisatsiooni, hakkavad nad ka osa võtma tähtsamate võimukandjate, peamiselt vürstisoost isikute, pidulikest vastuvõtmisist ja ärasaatmisist. Huvitav on selle juures, et nad pidulikult rongis koguni Harju-Viru rüütelkonna, s. t. aadli, ees ratsutasid. Sellest aukohast pidasid mustapead kinni kuni oma sõjalise organisatsiooni ja mundri kaotuseni vene ajal 1886. a.

Oma sõjalist tublidust tuli mustapeadel näidata kõige suuremal määral sõjas Venemaa vastu, mis puhkes 1558. a., kestis üle 20 aasta ja tegi lõpu ordu valitsusele Liivimaal. Kõigepealt olid mustapead linna kaitsmisel abiks igasugu sõjamaterjali, tulirelvade ja laskemoona, muretsemisel. Kuid veel enne kui Tallinn vajab sellist abi piiriäärne Narva, kelle palvet mustapeadel tuli täita. Rikkalikumate summadega kui teised kodanikud toetasid mustapead ka Tallinna kindlustuste ehitamist ja parandamist. Ligi 3 kuud töötas mustapeade kulul 30 meest rundeeli (ringkindlustuse) kallal Viru-värvavas. Raske oleks loendada kõiki punkte Tallinna kindlustusis, kus mustapead aitasid kaasa.

Suurima kuulsuse oma isikliku vahvusega omandasid mustapead kokkupõrkes venelastega Pärnu maanteel 11. sept. 1560. a. Võitluskohale püstitatud ristid, neist üks eriti mustapeadele, jutustavad sellest veel tänapäev. Peale selle on mustapead püstitanud oma langenuile oma majas mälestusmärgi, mis on avaldatud ka siin ja mis kujutab Kristust ristil. Risti all põlvitavad palves langenud, risti kõrval on toodud langenute nimed ja risti kohal sündmust meeletuletav pealkiri. Pildi tagaplaanil on kujutatud võitluse möll ja osa linnast, mis on üldse kõige vanem piltlik kujutis Tallinnast (valmistatud a. 1561).

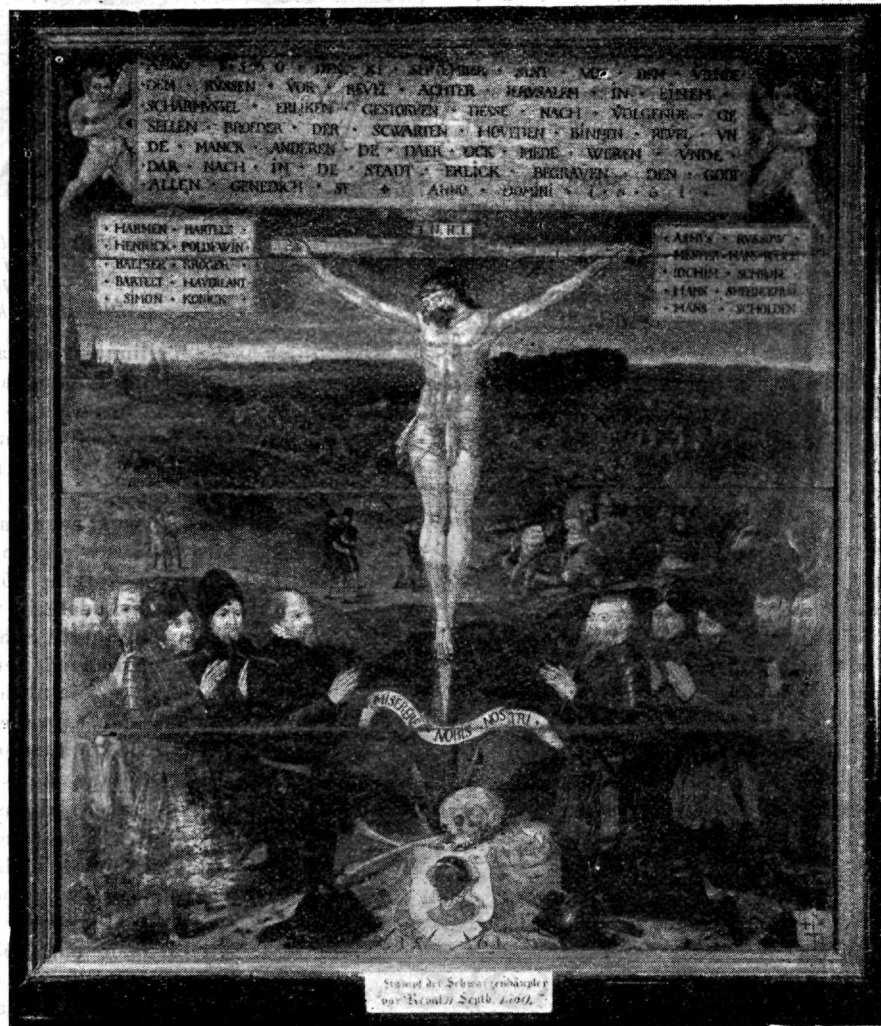
Mustapeade endi ülestähendused võitluse kohta kõlaksid tõlkes järgmiselt:

„1560. a. septembrikuu 11. päeval tuli venelane Läänemaalt ja tahtis 6000 mehega Tallinna ees Jeruusalema mäe tagant Ülemiste veski juure minna. Samal päeval läks aga hommikul tunnil linnast 250 meest ratsa ja 500 jala ta silmade alla; nende hulgas olid kodanikud ja sellid; ja nad puutusid seal esiti kokku lii-

vadiünidel (küngastel), umbes üks kilomeeter teed siit, kus meie omad taplesid rüütlilikult vaenlasega ja sundisid ta eelväe tulema maha nii, et palju venelasi jäi võitlusväljale. Kui aga hiigla jõuk venelasi meie juure tuli, siis taganesid meie palgasõdurid, kui rüütlilikult meie omad end ka ei näidanud, sohu. Nii pidid ratsanikud ühes kodanike ja sellidega taganema linna sihis, selle järele, kui nad mitu korda olid jälle laadinud oma püssid, kippunud venelaste kallale ja neist palju surmanud. Ja kui neile rohkem kodanikke ühes ülejäänud palgasõdurite lippkonnaga linnast kuni Jeruusalema mäeni abiks tahtis tulla, pööras venelane end teisale, ja takistati ta käiku Ülemiste veski juure nõnda, et ta pidi võtma endale teise tee Jürgen Treiden'i möisa peale. Selles tapluses jäid võitlusväljale järgmised mustapeade vendadest sellid, kes surid rüütlilikult vaenlase ees. — Jumal olgu neile armuline.“

Järgneb 10 langenud venna nimestik, mis leidub ka ülal kirjeldatud mälestusmärgil.

Tallinna suurte piiramiste ajal 1570/71 ja 1577 oli mustapeade vennaskonnal, kelle arv ulatus küll kõigest

3. Mälestustahvel (epitaaf) kümnele võitluses 11. sept. 1560 venelaste vastu langenud mustapea vennale. (Allikas sama kui nr. 2).

umbes 200, linna kaitsmisel tähtis osa. Eriti teise piiramise ajal ja selle järele tõstis mustapeade kaalu asjaolu, et nende hulgast oli pärit kuulus Ivo Schenkenberg, kes „Talupoegade Hannibali“ hüüdnime all organiseeris eesti talupoegadest umbes 400-pealise salga, kes väga tunduvalt aitas kaasa linna kaitsmisel, hiljem aga venelasile kuni oma vangilangemiseni Rakvere all 1579. a. oli väga kurjaks nuhtluseks, olgugi et ka eesti maakohad tema rüüstamise all hirmsasti kannatasid.

Vene-Liivi sõda tegi lõpu Vana-Liivimaa ja Vana-Tallinna majanduslikule õitsengule. Ka pole Tallinna nimi enam iialgi nii tuntud olnud haritud lääneilma suus kui ülalmainitud kuulsuskaste piiramiste ajal. Hiljem pole Tallinnal enam üldse tulnud üle elada tõelisi piiramisi. Seepärast ei ole ka mustapeadel enam olnud juhust isiklikult linna kaitses võtta osa, olgugi et vennaskonna sõjaline organisatsioon püsis kuni 1886. aastani, mil venestuse mõjul, eriti kuberner Schachovskoi pealekäimisel, musta-

pead kaotasid oma sõjalise korra ja mundri ja jäid edasi elama ainult puhtseltkondlikuna organisatsioonina.

4. Tallinna mustapeade vennaskonna lipp 1661. a. pealkirjaga: „Kas võita või surra!“
(Allikas sama kui nr. 2)

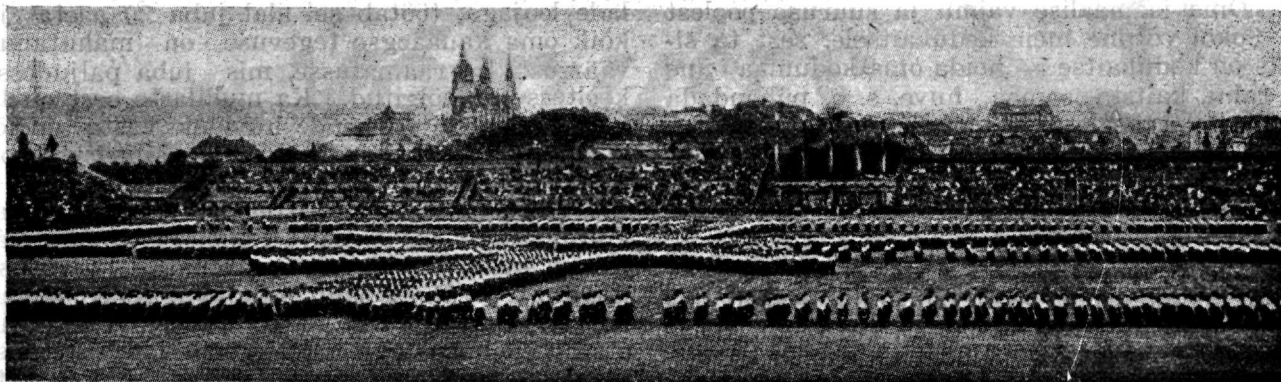

5. Turniiri varustuses ratsaniku (arvatavasti mustapea-venna) kuu mustapeade maja esiküljel a. 1597. All kiri: „Godt ist mein Hulf“ — „Jumal on mu abi“.
(Allik sama kui nr. 2).

Tallinnast eemal peetavaist sõdadest loomulikult ei saanud mustapead tegelikult võtta osa, sest nende esialgne koosseis — peamiselt ajutiselt Tallinnas viibivad noored välismaa kaupmehed — ei võimaldanud seda. Hiljem nad aga toetusid sellest ajast päritolevatele eesõigusile ja tõrjusid tagasi kõik katsed vennaskonda võtta regulaarsete sõjavägede nimekirja ja nii viisi olla seotud lipuvandega, mis oleks kohustanud alistuma kõigile kõrgema sõjaväe juhatuse korraldusile ja käskudele ja võtma osa sõjategevusest ka väljaspool Tallinna. Sääraseid katseid tehti sõdade puhul mitu. Viimased neist tulid rootsi kindral-kuberneride ja kohalike väejuhtide poolt Põhja-sõja ajal. Kuid kõik nad jäid mustapeade vastuseismisel ja oma õiguste privileegidele toetamise tõttu tagajärjeta.

Kodulinna kaitsmiseks (Tallinn oli ju vahepeal saanud hansa languse ja väliskaupmeeste arvu kokku kuivamise pärast mustapeade tõeliseks kodulinnaks), kui otsekohene hädasoht ähvardamas, nagu 1656 ja Põhja-sõja ajal, olid mustapead endiselt kõhklemata valmis ja töid selle heaks ka materjaalseid ohvreid. Nii laenasid nad Põhja-sõja ajal kõige suuremas kitsikuses olevale raele osa oma hõberiistadest.

Prægune mustapeade vennaskond ei taotle enam sõjalisi, vaid seltskondlikke ja kultuurilisi sihte, kuid ta minevik on lahutamata seotud ajuti õige väljapaistvate teenetega meie kodulinna kaitsel.

SOKOLITE võimlemispidu Prahas.

KEHAKULTUURI EDUSAMME ČEHHOSLOVAKKIAS

Võimlad majade katusel — võimlemine kõrgustikupäikese all — iga võimla juures kino ja raamatukogu

„Kaitse Kodu!“ kirjutanud võimlemisõpetaja MAGDA REMMELGAS

Čehhoslovakkia kehakultuuri energiliseks levitajaks on võimlemisselts Sokol, mis asutati 1862. a., kattes käesoleval ajal tiheda võrguna kogu Čehhia.

Sokol on čehhlasele keha- ja vaimukultuuri templiks — energia, vaimse ja moraalse arenemise keskkohaks. Peale teaduslike loengute, filmide, võimlemisdemonstratsioonide, kirjandus- ja tööõhtute ning igapäevaste võimlemistundide, annab Sokol iga kuu välja hulga brošüüre, kuukirju, ka raamatuid, mis käsitlevad süstemaatilisi meetodeid, annavad tervishoidlike juhtnõure, käsitlevad süstemaatilisi katseid ja annavad õppeülesandeid kehakultuuri alalt. Seega on Sokoli tegevus väga mitmekülgne ja väga laiaulatuslik.

Riigi presidendist ja ülikooli professorist alates kuni töölisteni on Sokoli liikmete koosseis. Juhtivaiks jõududeks on parimad seltskonnategelased. Kuid vaatamata Sokoli kirevale perele — mitmesuguseist seltskonnakihtidest isikuile, valitseb Sokolis täielik demokraatism, mille väliseks tunnuseks on vastsatikune sinatamine „venna“- ja „õe“-nimetusega.

Sokol on jaotatud nagu sõjavägi või nagu meil kaitseliit: esiteks suurtesse jagudesse, siis väiksemasse jne. Ja igal üksusel on oma kodu ja oma võimla. Prahas on igas linnajaos oma sokolovna (võimla) ja igal sokolovnal on peale võimlemissaalide, duširuumide ja garderoobide veel loengute- ja koosolekutesaalid, arstituba, raamatukogu ja kino. Viimases filmitakse kõik tähtsamad sündmused Sokoli tegevusest, püüdes nende kaudu vaatlejaid ergutada uuele te-

gevusele, samuti annab kino väikest sissetulekut.

Vaatamata oma kindlale töökavale ja juhtnõõridele jälgib Sokol huviga ka teiste kodumaa ja välismaade organisatsioonide tegevust ning leides sealt väärtuslikku ja vastuvõetavat uudist viib seda oma töökavva, täiendades ja uuendades seega järjekindlalt oma käsitamisviise. Kuid Sokol hoidub liialdusist, tema hüüdnõunaks on: „Sport mitte spordi pärast, vaid selleks, et olla terve ja tubli“. Ja kõik treenerimised sünnivad kõva arstliku kontrolli all. Seda toimetavad mitte võhikud, vaid spordiarstid. Ka esteetilisel ilul on Sokoli võimlemises väga tähtis koht. Üldiselt on Sokoli võimlemine väga mitmekülgne ja paljude võimlemisharudega. Kuna varem rõhutati riistadel võimlemist ja vabaharjutusi, on nüüd populaarseks saanud rütmilised harjutused, kergeatleetika, ujumine, suusatamine, ka mängud ja huvitavate kombinatsioonidega vabaharjutused.

Isegi kirglikema suitsetaja hambad on terved, tugevad ja valged, kui ta tarvitab antiseptilist

Stomatol

Gambapastat

Suuveft

Oma isamaalise vaimu ja suuruse poolest on Sokol võrdne meie kodukaitsele, sest ta sihiks on kodukaitse — hoida oma kodumaa õnne ja rahu, kaitsta isamaa huve, s. o. pühendada end isamaa teenistusse, töötada oma riigi ja oma rahva heaks, kasvatada isamaa-armastust ja kohusetunnet kodumaa ja seltskonna vastu ja võidelda seltskondlike pahede ja igasuguste väärnähtuste vastu.

Viljakamaid Sokoli ja seltskonna tegelasi Čehhi kehakultuuri alalt on Praha Kaarli ülikooli professor dr. J. Weigner, kes Čehhi kehakultuuri on rajanud teaduslikule alusele. Arstiteaduse ja kehalise kasvatususe fakultetide juhina, tegeliku tubli võimlejana katsetab ta iseenda ja oma õpilaste võimeid, teeb analüüse, füsioloogilisi katseid, filme ja kirjutab oma katseist ja järeldusist reegleid, milles püüab selgitada kehaliste liigutuste füsioloogilist väärtust mitmesuguste harjutuste juures, et hoiduda pahede eest, mida toob kehaliste liigutuste ebaõige käsitlemine.

Oma huvitavate loengute ja praktiliste näidetega köidab ta sportlaste sooja poolehoidu ja usaldust. Tema sulest on ilmunud mitu õppe- raamatut ja praegu ilmub iga kuu spordiajakiri.

Teine nimekam Sokoli tegelane on tervishoiu- ja kehalise kasvatususe ministeeriumi nõunik, inspektor A. Očenášek, kes peale üldise tegevuse on Čehhi Sokoli rütmika loojaks. Koos oma truu kaaslasel Kaarel Pospešil'iga, muusikapa-

lade loojaga, töötab sel alal juba 20 aastat ja kõik oma kauaaegse tegevuse on mahutanud väärtuslikku raamatusse, mis juba paljudesse keeltesse on tõlgitud. Ka mudilaste eest on ta hoolitsenud, luues nende huvidele vastavaid lõbusaid ja õpetlikke palasid. Väga suurt vilja on kannud just tema kasvatustöö.

Populaarsemaid naistegelasi Čehhi kehakultuuri alal on proua Béla Friedlándrová-Havel, kellel on ideaalseim kehalise kasvatususe instituut. Võimla asub moodsa maja kuuendal korral ja on varustatud kõigi mugavustega ja otstarbekohasustega. Peale kahe ideaalselt siseseseatud saali on asutusel päikesevannide võtmiseks klaaskupliga puhkeruum, kolm rõdu, dušid, rooma saun, masseerimisruum, arstituba ja garderoobid. Ilusate ilmadega võimeldakse rõdudel, kuna talvel halva ilmaga tarvitatakse kõrgustikupäikest.

Asutuse juhataja on energilisemaid ja paremaid võimlejaid Prahas.

Vaatamata kõrgele õppemaksule, 100—500 senti tund, külastab asutust 50—300 isikuni päevas. Siin käib Praha koorekiht.

Mainimisväärt on veel Mirijana Drayana-Janečková, kes tõlgitseb rahvamuinasjutte ja -laule tantsus, seega isamaalisi tundeid õhutades. Ta korraldab ka rahvusvahelisi pidusid, kus tantsib paljude rahvaste tantse, püüdes lepitada rahvaid ja arendada rahuideed.

30. V 30.

TEE JÕULE JA ILULE. Kolm Čehhi graatsiat.

VÕITLUSES TUMEDATE VARJUDEGA

Kuigi pimedate õõvarjude mõju kahvatub iga päevaga ja pinev võitlus nende vastu on toonud neid õõpimedusest päevalvalgele, on ometi kestnud võitlus Eesti riigipinna urgilsejatega meie riigi rajamisest saadik. Kuidas too element tegutses riigi alguspäevil, sellest jutustab H. Veem kindralstaabi luureosakonna omaaegseid tegelasi, „Mälestustes iseseisvuse võitluspäevilt“ muuseas järgmist.

Teadete osakonna algus.

Teadete osakond kindralstaabi all sai oma alguse 1918 novembri esimestel päevadel. See oli 2. novembril, kui kindral Pödder minule ütles: „Minge kapten Mamersi poole, kellele mina asjast juba olen rääkinud, ja hakake teateid muretsema sündmuste kohta.“ Kapten Mamersi ja minu valik teadete kogumise tööle oli tingitud kõige rohkem sellest, et meie mõistsime tol korral veel väga tarvilikku Saksa keelt. Nii hakkasime siis plaanilt teateid koguma, kusjuures minul see eesõigus oli, et varem sobitatud tutvuse tõttu Saksa 29-da segatud Landwehr-brigaadi keskjaamast head informatsiooni sain. Kogutud informatsiooni olime kohustatud igal õhtul ära andma.

Kaks korda käisin ühes kapten Mamersiga informatsiooni andmas põrandaalustel koosolekutel J. Pitka korteris. Nendel koosolekutel, kus harutati seisukorda, mis teha, viibisid J. Pitka, ta poeg, Pachel, kindral Pödder, Jaan Lepp j. t. Teisel koosolekul, kus enam-vähem kindlasti suuremaid revolutsioonilisi sündmusi Saksamaal oodati, tehti Mamersile ja minule ülesandeks, niipea, kui revolutsioon puhkeb, katsuda selgitada, mis seisukohale asuvad Saksa sõdurid Eesti ja selle põrandaalla suratud valitsuse kohta.

8. novembril oli veel üks põrandaalune koosolek, millest mina osa ei võtnud, kuid kus oli otsustatud kuni järgmise päeva kella 11—12-ni informatsiooni koguda, kas võib Ajutine Valitsus põranda alt välja tulla. Andsin teate, et 9. novembri hommikul on Saksa sõdureil nähtud ette esimene koosolek sadamas, kuhu mina siis informatsiooni läksin koguma.

9. novembri hommikul pidasid sadamas tõesti Saksa sõdurid ja madrused koosoleku, kus harutati kodusõitumise ja komiteede valimiste asju. Olles kogunenud Vene revolutsiooniga, tõstsin ühe Saksa sõduri kaudu üles küsimuse, kas on Saksa vägedel midagi meie organiseerumise suhtes enamlaste vastu. Minu küsimust aga harutusele ei võetud, sest see ei olevat enam sakslaste asi, mis kohalikud isikud tegema saavad. Igatahes väitis kõneleja, kes küsimuse harutamise vastu rääkis, et nemad ei sega end kohaliku enesekaitse organiseerimistöösse.

Nende teadetega ruttasin laevasõidu seltsi ruumesse, kus koosolek pidi olema. Seal kohtasin J. Pitkat, kellele teated edasi andsin. Pitka ütles, et otsustatud koosolek pidada loata, kuid sakslaste teades;

ka olevat koosolekule kutsutud rohkem isikuid. Kui sakslased surveabinõusid tarvitusele ei võta, siis pidid Ajut. Valitsuse esindajad ilmuma ka koosolekule. Kui kõik pidi hästi minema, siis pidime kõik koosolekule ilmunud esitama nõudmise, et Ajut. Valitsus avalikult oma tegevust jätkaks.

Koosolek peeti ära, takistusi sakslaste poolt ei tehtud, Ajut. Valitsuse esindajad käisid koosolekul ja ühemeelselt nõuti neilt, et Ajut. Valitsus algaks oma tegevust. See nõudmine oli nii õelda tolleaegse Eesti sõjaväe idu esimene enesest tundaandmine.

Sel korral oli teadete osakond täiesti kaitseliidu organ, kust ta 1918. a. novembril 21. p. peastaabi alla üle viidi. Peastaabi juure üleviimisega formeeriti ka kantselei.

Esimese salakuulaja tabamine.

Esimene salakuulaja tabati 1918 detsembri esimestel päevadel. Jaoskond sai teada, et kohalikkude kommunistide poolt tahetakse saata läbi väerinna pealetungivaile Nõukogude Vene vägedele andmeid meie sõjavägede kohta. Saadi täiendavaid andmeid, millele järgi keegi Muuga nimeline isik neid teateid pidi läbi väerinna toimetama. Jälgimisel selgus, et Muuga ka ise teateid korjas meie sõjavägede kohta. Peale selle läks korda teha kindlaks Muuga ärasõidu päev, mil Muuga pidi raudteega sõitma nii kaugele kui saab ja siis jalgsi edasi liikuma. Kogutud teated pidi enne ärasõitu Muugale edasi antama, nii et kõige soodsamaks tabamise momendiks kujunes Muuga minek raudteejaama. Näituseaias asuva kino kohale seati valve-salk, sest oli teada, et Muuga läbi Kloostri tänava läheb jaama. Umbes pool tundi enne rongi äraminekut, see oli õhtupoole, tuli pimedas Muuga oodatud kohta ja tabati. Kohapealt otse staapi, Pagari tänavale, viies pandi toime läbiotsimine, kusjuures leiti pahema jala soki ja aluspüksi vahele seestpoolt Inglise nõelaga kinnitatud pakike, milles teated meie vägedele kohta sees olid. Mees tunnistas enda salakuulamises süüdi, seletades, et tahtis teateid viia läbi väerinna.

Muuga anti väljakohtu alla. Kuigi surmaotsus oli tehtud, ei oldud veel esialgu kindlad, et otsus täidetakse, sest oodati tööliste streiki või muud vaheleasumist. Muuga hukkamisega oli salakuulamine kui kuritegu, mida jälgida tuleb, fikseeritud. Seega muutus teadete jaoskonna töö informeerivast ka jälgivaks.

17. detsember.

Kommunistidel oli kindlasti teada, et sakslased maalt lahkuvad ja et pealetungiv punavägi kuni terve maa vallutamiseni saab edasi liikuma. Punaväe edasilikumist pidid kohapealsed kommunistid soodustama nõnda nimetatud võimu oma kätte võtmiseks, kusjuures muidugi peahoop Tallinnas pidi antama. Tallinna langemine pidi ühtlasi ka kogu maa langemist tähendama. Poliitiliselt olid kohapealsed kommunistid kohustatud võimu oma kätte võtma tingimata enne punaväe sissetungimist Tallinna, kusjuures taktiliselt ülevõtmise kohaseks momendiks loeti aeg kohe pärast sakslaste lahkumist.

Olukorra muudatuse tõi aga Inglise laevastik, kes 12. detsembril ankrud Tallinna reidile viskas.

See muudatus olukorras sundis E. komparteid vanadest kavadest loobuma ja, seni kui Piiterist uusi juhatusi tuleb, seisukorda selgitama. Iseäraliseks ettevaatuse põhjuseks olid muidugi 12. novembri sündmused, kus sakslastel õpetust oli saadud. Seepärast kutsuti 13. detsembriks E. kompartei põrandaalune koosolek kokku, kus seisukorda kaaluti.

Sel koosolekul tuldi otsusele, et kodanluse kantid olid kõvenenud inglaste tulekuga. Inglise laevastik reidil ei sünnitavat otsekohest hädaohtu kommunistlikule liikumisele, kuid olevat tarvis selgitada inglaste seisukoht sel juhtumil, kui kommunistid võimu enda kätte võtavad. Peale selle otsustati 17. detsembril Peetri platsile töölisi koguda protestikoosolekuks. Muidugi pidi 17. detsembril ka streigiga inglaste Tallinna tulek kui vägivalda akt Eesti tööliste vastu alla kriipsutatama. Üksikasjaliselt pidi sündmuste-käik olema järgmine. Pärast streigi väljakuulutamist pidid hommikul kõik vabrikutöölised koonduma Peetri platsile. Seal pidi ühiselt mindama läbi Harju tänava Raekoja platsile. Raekoja platsil pidid juba nõudmised esile toodama, et valitsus tööliste kätte antaks. Raekoja platsilt pidi rongkäik edasi minema Vene turule. Seal juba, kui inglased madruseid maale ei saada ja Ajut. Valitsusele appi ei tule, pidi rongkäik Toompeale minema, kus tegelik valitsuse ülevõtmine pidi sündima.

S-erid omakorda pidasid ka asju silmas. Ka neil oli tarvis aktiivsust näidata. Enne aga, kui midagi kindlat otsustada, kogusid s-erid teateid kommunistide kavade kohta. Pärast seda, kui s-erid olid saanud teada E. kompartei keskkomitee otsuse 17. detsembri kohta, otsustasid nemad 16. detsembri õhtul pidada oma koosoleku. Sel koosolekul otsustasid s-erid, et kommunistide kava on hea, kuid neile vähe kasulik, sest kui kommunistid üksi võimu enda kätte võtavad, siis on s-eride laul lauldud. Seega tuli riigipöörde algatus kommunistide käest ära võtta ja enne kommuniste võim enda kätte võtta.

Kõige kohasemaks massi ees esinemise momendiks pidasid s-erid momenti, kus töölised Raekoja platsile kogunedes, kommunistide kava järgi, nõudmisi pidid avaldama, et valitsus tööliste kätte peab antama üle. Raekoja platsil otsustati „ahjud kuumaks kütta“, raekoda oma alla võtta, punane lipp üles tõmmata ja sealt otsekohe Toompeale minna, kus valitsuse ülevõtmine pidi sündima.

Selle otsuse tegemisel arvestasid s-erid siiski niivõrd kommunistidega, et oma kavas Toompea ülevõtmise kohta nägid ette, et massi sinnaviimisel kommunistide juhid peaosas saavad mängima.

S-erid tahtsid aga esimestena raekoja enda alla võttes ja sinna punase lipu üles tõmmates näidata, et riigipööre sündis nende algatusel.

Siin ei tule s-eride all võtta tervet parteid, vaid gruppi, mis toituskomitees oleva Bleimanni ümber oli kogunenud.

17. detsembri hommikul ühiselt vabrikute viledega kuulutati välja streik. Igast vabrikust alustasid töölised rongkäiku punaste lippudega Peetri platsi poole. Kaugemad vabrikud pidid ühinema Raekoja platsil ja hiljaksjäänud Vene turul.

Et sündmuskäiku jälgida, läksin kogunemist vaatama. Teadete jaoskonnal oli katkendeid kommunistide tegevuskava kohta, mispärast tuli tähelepanelikult valvata rongkäigu liikumiskava täitmise järele, et liikumise kõrvalekaldumistest teha järeldusi, millal kommunistide riigipöörde kavatsus algas. Selle järele pidid ka staabi käsutuses olevad jõud tegvust alustama.

Pagari tänavalt välja minnes nägin, kui sadamatöölised Brookusmäelt tulid üles ja läksid Peetri platsile. Huvitav oli, et töölised kõik käealt kinni hoides liikusid. See korraldus oli, nagu hiljem selgus, selleks kommunistide poolt tehtud, et mehi koos hoida. Nii liikusid kõikide vabrikute töölised Peetri platsile, peale Kopli vabrikute omade, sest sealt ei jõudnud kauguse tõttu nii ruttu kohale.

Peetri platsil peeti väike koosolek ning alustati liikumist piki Harju tänavat raekoja poole. Rongkäigu ees liikus paarkümmend 17—18-aastast poisinolki, Vene sinelid seljas. Need olid need õhkkonna loojad, kes väga tragilt edasilikumist õhutasi, hütides rahvahulka vastavaid lööksõnu. Oma välimuse ja plaanikindla edasi-tagasi sõelumisega rongkäigu ees eraldusid need „eestvedajad“ täieliselt, nad olid ka kommunistide poolt just erilisel selleks kasutatud.

Rongkäigu lõpp oli harvem, nii et isegi üks mototsüklett, kus töölisriides isik istus peal, edas-tagasi liikus. Et tol korral kõik autod ja mototsükletid mobiliseeritud olid, siis katsusin selle mototsükleti päritolu teha kindlaks, mis aga ebaõnnestus. Rahustasin seega, et mototsüklett räbalamaid oli. Olles aga huvitatud edaspidisest rongkäigust, ja eriti just rongkäigu algusest, kus 20-meheline bande oli, jooksin läbi Rütli ja Dunkri tänava Raekoja platsile, tahtes jõuda Ceftõiku äri nurgani. Enne sinna jõudmist kõlasid aga paugud, rahvas jooksis laiali. Maha jäi haavatu ja kaitseliitlased said tühja Raekoja platsi peremeesteks. Vahepeal oli salk kaitseliitlasi saadetud vastu Koplit tulevaile töölisele. See salk pidas kinni need töölised, kes enam linna edasi ei saanud. Nähtavasti sai ka see Koplit tulev salk teada Raekoja platsi sündmusist ja valgus siis ise laiali.

Laskmine Raekoja platsil tuli s-eride algatusel. Vahejuhtumine tuli varem kui isegi s-erid seda olid kavatsenud ette. Riigipöörde ebaõnnestumine oli tingitud liigagarusest. Muidugi peab siin märkima kaitseliidu salga vahvat ülesastumist. Tahaksin s-eridele tuletada meeles eriti seda suurt punahabemikku, kes esimesena julges kaitseliitlasel püüsi ära kiskuda.

E. kompartei tuli s-eride vingerpuss niivõrd ootamata, et nemad peale tööliste laialijooksmist täiesti kaotasid pea. Sündmuse selgitamiseks otsustasid kommunistid 17. detsembril „Valvaja“ ruumesse kutsuda kokku Tallinnas tööliste saadikute nõukogu koosoleku. Sel koosolekul tahtsid kommunistid vähemalt resolutsiooniga, s. o. poliitiliselt, oma läbikukkunud kavatsust teha heaks. Nüüd oli aga vabariigi võimudel isu täis; taheti teha jantimisele lõpp ja komm. vastu karmimalt välja astuda. Selle otsustava sammu läbiviimisel mängis tähtsat osa hr. J. Teemant, kes esindas kohtuvõimu. Teemanti nõudmisel otsustati Tallinna tööliste nõukogu enam mitte lasta kokku tulla. Teemant tahtis tähtsamaid kommuniste areteerida. Mäletan selgesti, kui J. Teemant, saamatust korraldustest kärsitu, ise „Valvaja“ poole sammus. See moment, kus J. Teemant ühes piirajatega välja läks, oli tähtsamaid sündmusi meie riigi elus. Sellest momendist peale olid peale salakuulajate ka riigi korra kukutajad äraandjaks, s. o. riigi vastaseiks, saanud. Kuni „Valvaja“ koosolekuni või õigem töölise saadikute nõukogu sulgemiseni oli lubatud ainult salakuulajaid areteerida.

Rakvere komissari Leopold Linderi vangistamine.

L. Linder oli rakverelaste erilise viha all sellepärast, et tema 1918. a. veebruaris põgenemisel Rakverest oli kommunistide poolt vangistatud kooli-

õpilaste piinajaks praegustes Rakvere-Paide rahukogu ruumes, missugused hooliõpilased ka hiljem Jõhvis tema käsul maha lasti.

Viibisin tol ajal ise Rakveres ja nägin, kui hiljem vangistatud salk läks välja, et ootamata tungida peale, põgenevaid kommuniste lüüa segi ja nende voor ühes moonaga saada kätte. Tundsin kooliõpilastest isiklikult Silbersterni, kes hiljem ka surnuna Jõhvis leiti. Iseäranis sai rahva poolt tol korral Silbersterni nimi Linderiga seotud.

See oli 1918. a. detsembrikuu alul, kus veel punavägi Tallinna poole liikus. Sel korral said rongide kontrollimiseks peale Tapa jaama Tallinna poole sõitvad rongid teadete osak. ametnike poolt läbi vaadatud. Kontrollival ametnikul oli kaasas sõdur, kes sel korral oli läheduses asuva mõisniku poeg. Kontrollimisel oli Linder, kes samas rongis sõitis, vait ja näitas vale isikutunnistuse ette. Sõdur oli aga Linderit varem näinud, kuid kahtles alul oma äratundmises ega rääkinud sellest ametnikele, vaid läks hiljem veel kord kahtlusealust vaatama. Linder oli siis juba oma registrid lõõnud lahti nõretavast kommunistist. Nüüd oli asi selge ja peagi oli Linder vahiall.

Tallinnas paigutati Linder vangimajja ja teatati Rakveresse suure mehe sissekukkumisest. Linder oli vahepeal võtnud õigeks, et tema on tõsti Linder, komissar Rakverest. Et Linderi süü otsekohe tapmisega oli seotud, siis tõusis küsimus, kas tema üle kohut mõista. Rakvere tegelased nõudsid, et kohus peab olema Rakveres. Otsustatigi Linder saata Rakveresse.

Ohtul läks soomusrong liinile. Selles pidi sündima saatmine. Võtsin ohvitseride reservist hiljem lahingus langenud leitnant Seltersi ja praeguse sõjamineisteriumi korraldusvalitsuse kantseleiülema major Marlatti kaasa. Sõitsin eeluurimise vangimajja, kus L. võtsime kaasa ja kaubajaama, Koplisse, teekonda jatkasime. Sõidu ajal oli rääkimine keelatud. Vaikus ja poolpimedad tänavad sundisid rahutu Linderi küsimusele: kas mitte mahalaskmisele? Eitava vastuse peale rahustus mees.

Ehk küll Linder seekord soomusrongiga saadeti ära, ei olnud see temal viimane Tallinnas olek. Puna-väe kiire pealetungi tõttu ei saanud Linderi üle Rakveres kohut korraldada ja ta toodi Tallinna tagasi.

Kui Linder oli Tallinna tagasi toodud, kohtasin tänaval Silbersterni venda, kes täiesti meeletu oli selle üle, et tema venna tapjaga nii mängitakse. Ta palus mind, et kui L. hukatakse, tema laskemeeskonda määrata. L. ootas siis parajasti kohtupäeva, kohtuistung oli juba määratud. Ütlesin Silbersternile, et minust meeskonna määramine ei ripu, ehk küll teadsin, et meeskond, kus Silberstern teenis, selleks oli määratud.

Linder ei uskunud, et teda surma mõistetakse. Pärast otsuse lugemist kahvatas mees kui lumi ja kaotas seevõrd tasakaalu, et ühe sammu ette, kohtu poole astus.

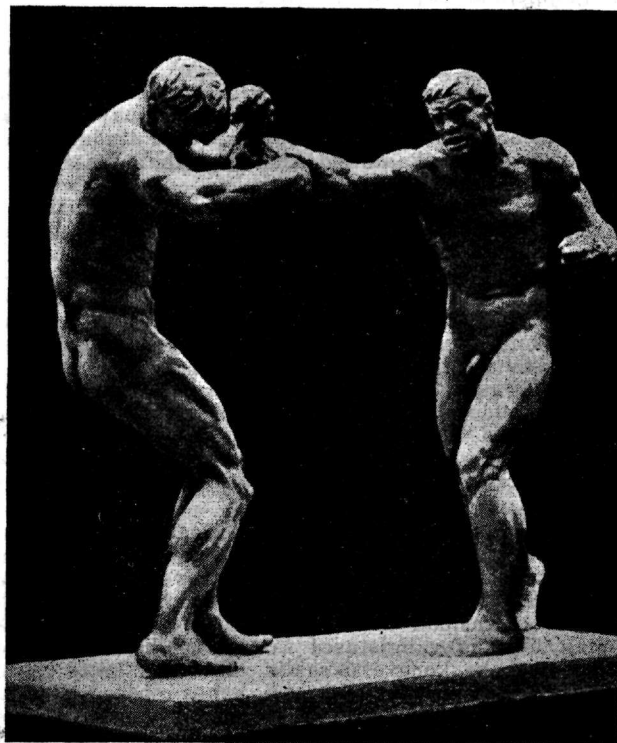
Ametiühisuste kongress.

Mõni päev enne kongressi kutsus mind kindralstaabi ülem polkovnik Rink oma kabinetti ja teatas, et valitsus on otsustanud ametiühisuste kongressi lubada, kusjuures siseminister Hellati kätte kõik julgeoleku abinõude tarvituselevõtmine on jäetud. Siseminister Hellat olevat temalt telefoniteel palunud kindralstaabi esindajat nõupidamisele saata, mis kongressi asjas peetakse. Rink ütles, et tema mind määrab esindajaks nõupidamisele, kusjuures kohustas mind eitaval seisukohal olema kongressi lubamise asjas. Ta nimetas kongressi lubamist tulega mängimiseks, sest temale olid teada kommunistide kavatsused. See pärast asus Rink julgeoleku abinõude küsimuses seisukohale, et siseminister peab ise oma käsutuses olevate abinõudega hakkama saama. Polkovnik Rink tähendas, et kui tsiviilvõimudel on julgust lubada riigivastastel kokku tulla, siis on loomulik järeldus, et tsiviilvõimud tunnevad end nii tugevatena, et kindlad on igasugustest

ootamatustest jagusaamiseks. Igatahes teadete osakonna jõude ei lubanud Rink milgi tingimusel siseminister Hellati korraldusse anda, sest see oleks nõrgestanud osakonna tegevust. Minu ülesanne pidi olema siseministri kavaga tutvuda, et selle järele teadete osakonna tööd reguleerida.

Ilmusin koosolekule. Siseminister teatas, et kongress lubatakse, kuid kui mingisugune valitsusevastane resolutsioon võetakse vastu, siis paneb tema kongressi kohe kinni ja saadab kõik ägedamad kommunistid läbi väerinna Venemaale. Samal koosolekul tegi Hellat ka korraldused politseile, missugused rohkem jõudude grupeerimises seisid. Peale selle tähendas ta, et siseministeriumil pole luureparaati, seepärast palub ta kindralstaapi minu kaudu teda luureandmetega varustada, ühtlasi aga ka kava välja töötada juhtumiseks, kui koosolek kinni panna tuleb ja areteerimisi on tarvis korraldada. Vastasin, et kindralstaap on ülepea eitaval seisukohal kongressi suhtes ja et teadete osakonnal jõude on vähe tema käsutusse andmiseks. Omalt poolt lubasin Hellati soovid edasi anda, missugustest eriti kommunistide läbi väerinna saatmine minule meeldis, sest see oli hea võimalus neist lahti saada.

Kui polk. Rinkile kõik ette olim kannud, lisasin omalt poolt juure võimalusest enamlastest lahtisaamise kohta. Rink oli minuga nõus, mille peale meie kaaluma hakkasime, kuidas asja tehniliselt läbi viia. Kaalutlemisel peatus Rink mitmel korral väljasaatmise küsimuse juures, kusjuures kahtlust avaldas, kas Hellat oma sõna peab. Ta arvas, et võib olla Hellatil on hea tahe, kuid selles küsimuses võivad kergesti igasugused kõrvalmõjud teise pöörde tuua. Et mina siiski väljasaatmise poolt olin, siis tegi polkovnik Rink minule korralduse: anda minister Hellatile kõik teated, mis informatsioonilist laadi; peale valitsusevastast resolutsiooni minister Hellatilt välja nõuda korraldus kongressi sulgemiseks ja otsus väljasaatmiseks nimekirja järele, mis otsuse täideviimine sisekaitse ülema vastuvaidlemata korraldusel pidi sündima. Ühe sõnaga —

Poksijad. Otto Hofneri grupp.

kuni kongressi sulgemiseni ja otsuse tegemiseni väljasaatmise kohta pidin mina minister Hellati korralduses olema. Peale kongressi sulgemise ja väljasaatmise otsuse tegemist allusin otsekohe sisekaitse ülemale.

Teatasin Hellatile kindralstaabi seisukoha. Minister Hellat oli sellega päri, et peale tema väljasaatmise otsuse terve korraldus sõjavõimude kätte läheb. Vahepeal oli minister Hellat ka otsekohe sisekaitse ülemale Alveri poole selles asjas pööranud. Alver, kes töötas kindralstaabiga kontaktis, oli Hellatile samasugused nõuded esitanud, mis polk. Rink minule korralduse näol oli annud.

Nüüd algas peensuste väljatöötamine. Et teadete osakonnal teateid oli, et kommunistid kongressile isegi valenimede all oma poolehoidjaid sokutada tahavad, siis seadsin üles nõudmise, et kongressi enne avada ei või, kui linna komandandi platsadjutantide kongressi liikmete nimekiri on esitatud. Ühtlasi pidi istekoht kongressil antama platsadjutandi jaoks, kes pidi alaliselt koosolekul viibima. See nõue oli minister Hellatile vastuvõetav, nii et tema ainult sel tingimusel kongressi kokkutulekuks luba andis. Hiljem selgus ka, et nimekirja nõudmine kommunistide kavatsusest kriipsu läbi tõmbas. Ka olid teadete osakonnal andmed, et valitsusevastane resolutsioon pühapäeval, s. o. kongressi teisel päeval, pidi vastu võetama.

Et laupäeval, kongressi esimesel päeval, midagi codata polnud, korraldati valve ka tagasihoidlikumalt. Ülepea korraldasin valvet nii, et väliselt ei oleks märgata teadete osakonna intensiivset tegevust. Sellepärast hoidsin kõik välis- ja otsekohe luure agendid kaugel kongressi asupaigast, samuti ei tohtinud ka ametnikud ega ohvitserid, kes osakonna teenistuses, Suure Karja tänava ümbruses liikuda. Peategevus oli aga konspiratiivkorterites, kus enamasti teadete osakonna teenistuses seisvate tööliste, kongressi liikmete ja teiste kaastööliste käskjalad, harilikult naised, öed ja pruudid, kirjadega edasitagasi sõelusi.

Ise asusin Draamateatri kanteleisse ühes ohvitseriga, kes minu äraolekul alati kohal viibis. Sealt pidasin ühendust konspiratiivkorteritega. Muidugi oli kommunistidel osa konspiratiivkorterite asupaiku enne kongressi teada, kuid päev enne kongressi uendati kõik konspiratiivkorterid, nii et tegevus võis nägemata sündida. Ka oli minu asupaiga valik Draamateatri kanteleisse hea manööver, sest nagu hiljem selgus, olid kommunistid kõva valve Pagari tänaval ja isegi üksikute ohvitseride korterite juure üles seadnud, lootes sel teel provokaatoreid kindlaks teha. Seega valvasid kommunistid tühje kohti.

Hellat asus Toompea lossis, oma kabinetis.

Kui laupäeval, 30. augustil platsadjutant kongressi liikmete nimekirja minule oli üle annud, teatasin platsadjutantidele, et kongressi avamiseks takistusi pole. Platsadjutant läks töölistemajasse tagasi, see asus sel kohal majas, kus praegune Laenupank asub, teatas sellest kongressi korraldajatele, mille peale kongress internatsionaaliga avati.

Nüüd algas töö nimekirjade kallal, mis platsadjutandi kaudu olid saadud. Tuli umbes 300 isiku kohta täpsed andmed kontrollida ja korraldada, et nende järele väljasaadetavate nimekiri kokku seada. 30. augustil kell 23 oli koos lõplik nimekiri, kus 104 isikut oli sisse märgitud.

30. aug. kell 17 õhtul sain ka kindlad teated kommunistide kava kohta valitsusevastase resolutsiooni vastuvõtmise asjas. Kommunistid arvestasid sellega, et kongress suletakse peale resolutsiooni vastuvõtmist, samuti olid nemad täiesti kindlad, et peale selle vähemalt üksikud vangistused saavad sündima. Et end mitte otsekohe kongressi saalis valitsuse kätte anda, otsustati pühapäeval kongressi kahes osas pidada. Hommikust kuni kella 13-ni ja kella 15-nest kuni lõpuni. Valitsusevastane resolutsioon oli otsustatud vastu võtta kell 13, kusjuures peale resolutsiooni vastuvõtmist koosolek kohe laiali pidi minema lõuna-vaheajaks.

Kiire laialimineki pidi takistama areteerimise võimalust. Kokkutulek pidi tegelikult aga kell 16 sündima, mitte kell 15, nagu enne laialimineki pidi otsustatama. See tunniajaline viivitus pidi omakorda ära näitama, kas valitsus midagi kavatses kongressi vastu ette võtta või mitte.

Saadess teada kommunistide kavatsuse, otsustasin vastavalt tegutseda. Minister Hellatile ma saadud teadetest midagi ette ei kannud. Ütlesin ainult, et resolutsioon 31. augusti keskpäeval vastu võetakse, mille järele tema juure ilmun nimekirjaga väljasaatmise resolutsiooni saamiseks.

Et löökruisikas lähemal oleks, paigutati Draamateatri ruumidesse 31. augusti hommikul meeskond sõdureid ühes katlaga. Kõik ukсед lukustati, nii et väljast keegi aimata ei teadnud, et teatris üle 100 mehe sõdureid viibis.

31. augustil läks alguses kõik vahejuhtumisteta. Kell 13 võeti valitsusevastane otsus vastu. Selles otsuses kuulutati ametiühisused tööliste majandusliku ja poliitilise võitluse juhtivaiks organisatsiooneks. Võitluse taktika alus pidi olema parlamentarismi kui kodanlise võitlusviisi täieline eitamine, kuna edaspidise poliitika aluseks kolmanda internatsionaali otsused võeti.

Niipea kui otsus vastu võetud, jooksid kõik koosolijad suure kiirusega laiali.

Telefoneerisin otsuse vastuvõtmisest Hellatile, juure lisades, et ise kohe tema juure sõidan. Istusin Rahukogu maja ees ootavasse autosse ja sõitsin Toompeale. Hellat võttis mind omas kabinetis vastu. Esitasin temale nimekirja väljasaatmise otsuse pealekirjutamiseks. Selles nimekirjas oli 75 am.-üh. kongressi saadikut ja 29 isikut väljastpoolt kongressi, nagu Villem Maasik, dr. Rebane ja teised. Hellat vaatas nimekirja ja iga väljasaadetu kohta ettetoodud andmed läbi. Nimekiri vastas nõuetele. Peale läbivaatamist ütles min. Hellat, et peaminister Strandman viibivat ka lossis, kellele tema väljasaadetavate nimekirja näidata tahtvat, seepärast palus mind igaks juhtumiseks kaasa tulla.

Läksime koos peaministri kabinetti. Minister Hellat kandis ette oma seisukoha ja nimekirja, paludes, et peaminister kirjutaks väljasaatmise otsuse. Strandman vastas, et see on siseministri asi ja kuulub täiesti tema võimkonda. Läksin, min. Hellati ettepanekul, temaga koos siseministri kabinetti tagasi. Seal pööras min. Hellat minu poole ja ütles: nägite, peaminister pole nõus. Seisukord oli piinlik, iseäranis minul, sest olin ise ju kindralstaabi ülemale Rinkile garanteerinud, et niipea kui valitsusevastane resolutsioon vastu võetud, mina siseministrilt väljaastumise otsuse saan. Nähes, et min. Hellat veel asja kaalub, otsustasin kindralstaabile antud lubadust meele tuletada. Sellepeale vastas min. Hellat, et tema oma sõna peab, võttes vastutuse väljasaatmises üksi enda peale. Selle peale kirjutas min. Hellat otsuse nimekirjale peale, mille minule tagasi andis.

Sellelega olin mina siseministri käsutusest sisekaitse ülemale Alveri käsutusse määratud.

Kongressi sulgemine ja vahialla võtmised olid järgmiseks ülesandeks. Et teada oli kommunistide viivitamine, seepärast oli kerge otstarbekohaselt tegutseda ja nimelt otsustasin mitte enne kella 1/2 17, s. o. enne kongressi istungi jätkamist, otsustavaid samme astuda.

Kella 16 paiku, peale pikka hõredat kogunemist jatkas kongress oma tööd. Kell 1/2 17 jooksis kaks viirgu sõdureid Draamateatrist välja. Üks viirg piiras töölistemaja sisse, kuna teine viirg otse majja jooksis. Iga trepikäänaku, iga ukse juure oli määratud üks mees. Umbes ühe minutiga oli liikumine töölistemajas ja lähemas ümbruses seisma pandud. Koosolekusaalis viibiv politseinik lõpetas koosoleku. Saalis tõusis müra ja segane laul. Paljud koosolijatest tulid välja rõdule. Seal nägid nad, et maja oli piiratud.

Nüüd hakkas saalis viibivate isikute kontrollleerimine. Kes väljasaadetute nimekirjas seisid, need eraldi, kuna teised vabaks lasti. Koosolekusaali põrandal maas oli mitu revolvrüt, keegi ei tahtnud neid omaks tunnustada. Selgus, et nimekirjast ainult 60 isiku ümber vahiall viibisid. Nüüd mobiliseeriti kõik sõjaväe käsutuses olevad autod. Igasse autosse määrati üks teadete osakonna ametnik ja 2—3 sõdurit, kes terves linnas, teatud rajoonide järele, puuduvaid väljasaatmisele määratud isikuid tabama saadeti.

Kõige raskem oli tabada Villem Maasikut. Minister Hellat, kes mitmel korral järele päris, kas kõik tabatud, pidi leppima vastusega, et Maasik puudub.

Sisekaitse ülema korraldusega nõuti väljasaadetavate väerinnale toimetamiseks erarong, mis koosnes ühest klassi- ja neljast kaubavagunist. Sisekaitse ülem pani minule ette rongi komandandiks hakata. Ütlesin sellest ära, sest komandandiks oleks mind liiga koormanud ülesannete täitmise juures, mis minul ees seisis rongil. Seepeale määras Alver oma abi alam-polkovnik Lutsari rongi komandandiks.

Rongi väljasõidu aeg oli määratud kella 2 peale öösel 1. sept.

Kella 22-ks olid tabatud peaaegu kõik väljasaadetavad. Üksikute tabatavate kohta, kes peale kella 22 tagasi saadi, tehti korraldus, et need otsekohe raudteejaama pidi toimetatama. Kell 22 anti viimane, võimalikult laialdane korraldus Villem Maasiku tabamiseks.

Mõni minut peale V. Maasiku püüdjate ärasõitu sain agentuurandmed, et Maasik viibib ühe Asutava Kogu liikme korteris. Mis teha? Asutava Kogu liikme korter oli puutumatu, seega teiste sõnadega Maasik kättesaamatu. Parajasti oli minul käepärast üks kogenenud ametnik. Tegin mehele korralduse kohapeal kontrollleerida, kas Maasik tõesti Asutava Kogu liikme korteris on. Jaataval korral Maasik otsekohe vahialla võtta ja jaama toimetada. Vastutuse korterisse tungimise asjas lubasin võtta enda peale.

Umbes poole tunni pärast ilmus ametnik ühes areteeritud Maasikuga. Tema tabas Maasiku momendil, kus see Asutava Kogu liikme korterist lahkus. Nagu hiljem teada sain, oli sama allik, kust Maasiku asupaiga teada sain, ka Maasikule hoiatuse annud, nii et see põgeneda katsus, kuid õnneks oli minu ametnik küllalt kiirelt kohale jõudnud.

Kella 4 hommikuks 1. sept. oli kõik korda seatud, mille järele erarong Tapale välja sõitis. Et läbi väerinna saatmiseks Irboska jaam oli valitud ja et kuuludus liikus, mille järele väljasaatmine Narva väerinnal pidi sündima, seepärast märgiti erarongile sihtjaamana Tapa. Tapal sihtiti rong Valgani, kus vahialused ühes vagunitega soomusrongidele üle anti.

Teel Ülemiste jaama lähedal loopisid vahialused vagunitest valgeid sedeleid välja, milledes teatasid, et Ülemistest läbi sõites edasi liiguvad. Üldiselt oli kõikidel väljasaadetutel tuju kõvasti langenud, sest alguses ei uskunud neist keegi, et neid Venemaale saadetakse. Vagunitesse sattumine ja edasilikumine väerinna poole oli tõenduseks, mis mõtlema pani. Mõned seletasid, et Venemaale minna ei taha just seepärast, et sugulased, omaksed, tuttavad jäävad Tallinna. Kõige suurem meeoleu mahasuruja oli kartus väerinna meeste kätte sattumise pärast. Ja mida lähemale Val-

gale jõudsimel, seda sõnakuulelikumaks ja alandlikumaks muutusid väljasaadetavad.

Valgas anti väljasaadetavad soomusrongide kätte. Vahepeal oli Tallinnast telegramm kohale jõudnud, milles kahe väljasaadetu tagasisaatmist Tallinna nõuti. Nõutavad saadeti tagasi, nii et 102 isikut Valgast Irboskasse teed jätkasid.

Irboska jaamas käsutati väljasaadetud vagunitest välja ja paigutati traataeda. II soomusrongi ülem kapten Jaan Lepp korraldas asja nii, et väljasaadetud kahe lahtise platvormi peale soomusrongi ette pidi paigutatama, milledel sõit võimalikult väerinna lähedale jätkuma pidi. Et kahe platvormi peale, kuhu ka vastav osa valvureid pidi paigutatama, kõik väljasaadetud ära ei mahtunud, jäi osa, ja nimelt 26 isikut, esialgu maha. Sõitsin rongiga kaasa. Umbes 1½ kilomeetri ärasõidu järele peatus rong. Väljasaadetud käsutati platvormidelt maha, valvurid asusid ümber, ja nüüd algas teekond jala. Rongilt nägin, kui salk Venemaa poole liikus. Varsti jäid ka sõdurid neist maha. Paari kahuripaugu peale, mis venelaste poolt soomusrongi pihta sihitud, heitis salkkond pikali. Ka läksid väljasaadetud rohkem ketti, lähenedes venelastele. Mitmed neist lehvitasid ninarätikutega märguandmiseks, kusjuures mitmed ka käed püsti hoidsid.

Peale esimese salkkonna ärasaatmist sõitsin soomusrongiga Irboska jaama tagasi. Teise salkkonna, kui väiksema, väljasaatmine mind enam ei huvitanud, mispärast kasutasime polkovnik Lutsariga juhust ja sõitsime Valga poole sõitva rongiga tagasi.

4. septembril kell 13 teatati minule, et min. Hellat mind otsekohe Toompeale enda juure tulla palunud. Sõitsin kohe. Hellat võttis taskust valge paberi välja, lõi selle laua peale lahti, öeldes: „Tõmmake otsekohe nende nimelede kriipsud alla, kes maha lastud on“. Min. Hellati järsk, kategooriline ja mitmekordne nõudmine tuli minule täiesti ootamatult, pealegi, kus mina ei teadnud, mis paberi sisu, mille ta laua peale oli pannud. Palusin luba paberi sisuga tutvunemiseks. Esimese pilguga tundsin ära väljasaadetavate nimekirja, mille peale seletasin, et mahalaskmisest midagi ei tea. Min. Hellat kordas veel mitmel korral oma nõudmist, lubades otsekohe minu seletust protokolleerida. Et mina asjast midagi ei teadnud, seepärast ma soovivat vastust min. Hellatile anda ei võinud. Nähes, et mina midagi ei tea, istus min. Hellat toolile, öeldes: „See on häbematu tegu, kui niimoodi inimest sisse veetakse“. Tema poleks väljasaatmise otstust teinud, kui vähegi aimanud oleks, et niisugune kurb juhtumine oleks võinud sündida.

See oli minu viimane käik kindralstaabi esindajana väljasaatmise asjus min. Hellati juure. Pean rõõmuga ära märkima, et min. Hellat jäi uskuma minu õiglusse, mida tõendab minu määramine 1920. a., min. Hellati ettepanekul, ühele kõrgele kohale siseministeriumis.

Mis puutub hiljem ajakirjanduses ja Venemaa poolt kirjeldatud 26 mahalaskmisesse, siis tõendan, et minul kindlad andmed olemas, et üks mahalastute nimekirjas seisvatest 1919. aasta septembrikuus Tallinnas põrandaall viibis, seega, kui üldse mahalaskmist oli, siis võis maha lastud saada 25 isikut, mitte aga 26.

KUI KOTKAD LÄHENEVAD...

OTTO ALSCHER

„Proovida ju oleksime võinud, kas vesi on joodav,“ arvas Klausner isemeelselt.

Buur pöördus sadulas ringi. „Siis oleksime nüüd kõngemas liivas. See oli mürgine veekoht.“

„See pole nii kindel. Vesi näis olevat hea.“

„Aga et augu juure ei vii ühtki teerada, et hobused puristades taandusid, kui nad haistsid veelõhna?“ Boomjensi hääli oli kähe, silmad palavikuliselt punased.

Ka Klausner oli juba metsik ja ärritatud janu pärast. Ta pilgud käisid meeleheitlikult mööda ääretut liivalagendiku ringi. Kuski leidus grupp sinipuid — oleks seal ometi vett! Aga siis viristaksid väikesed saledad tuvikesed nende latvade ümber ja hüpleksid antiloobid läheduses. Midagi aga ei kerkinud nähtavale värelevate pruunkollaste rohusagarate tagant, mis ronisid üles-alla mööda luiteid. Ja ka hobused, kellel nad istusid, nokutasid ainult hullukstegevast ükskõiksuses päid ega tõstnud haistes sõormeid.

Kuumus põletas lämbumiseni. Halastamata päikese kiired ei avardanud vaatepiiri, vaid katsid kõik põlevasse uttu. Või olid need palavikus haiged silmad, mis tahtsid tal peaaegu peast karata?

Pahemal väikeses liivakatlas lebas orjavitsapõõsastik. Kas ei ole vahest seal vett? Kui kaugele siis, kuradi päralt, ulatuvad selle okkalise juured, et need selles kuumas liivas veel niiskust leiavad? Jälle tõusis Klausneris tume viha.

„Siin me nüüd ratsutame sihita selles neetud kõrves — püüame ometi vette välja kaevada seni, kuni seda veel jaksame!“

Buur vaatas üles. „Vett, siit? Kui uuristaksime augu, kümne jala sügavuse, leiaksime vaevalt niisket liiva. Kaevame, kui jõuame, lähima kuivanud veeauguni.“

„Ja kunas leiame selle?“

„Võib-olla täna veel, võib-olla homme.“

„Homme?! Ja juba eilest saadik on veenõu tühi. Kui jõuab öö, oleme meie või hobused kõngenud.“

„Nii ruttu me ei lange. Seda ei ennusta veel ükski märk.“

„Missugune märk? Kas sellest janust kurgus pole veel küllalt?“

„Küll Kalahari ütleb, mil tuleb surra.“

„Kurat temaga!... Kuid miks põikasidki põhjapoolle, kuna sa ju teadsid, kui kuivaks jäi siin möödunud vihmaajal?“

Boomjensi nägu muutus õelaks. „Kas oled need kaks ristipandud noolt, mis nad pistsid meile laagritulle, unustanud? Ainult ükskord hoiatavad Bakalaharid nii, mis tähendab, et nende jahipiirkonnast tuleb lahkuda. Nende mürginoolte vastu me ei suudaks end kaitsta.“

„End kollastest põialpoistest janusurma kihutada lasta — — —“ urises Klausner.

„Vana Snijderit nägin nii surevat. Me ei kuulnud isegi noolt lendavat. Ja kuigi see oli teda ainult puust puudutanud, millest vana lõikas sedamaid kämbalaise tüki nahka ja liha välja, — tuli siiski kohe kramp. Vana muutus äkki kangeks, silmad ainult elasisid veel viivu... Süütasime võsa põlema, otsisime kõik viimaseini läbi, aga mehikese ei leidnud.“

Hobuseid ei saanud enam jooksmata sundida. Juba lühikese traavimise järele jäid nad väsinud tuikuvasse sammu, nokutades meeleheitlikult peadega. Meeste silmi ees virvendasid lõõmavad loorid, nii et nad vaevu suutsid uurida metsaradu, mis tunnistasid võib-olla mõne veekoha ligidust.

Kohates gruppi kameeliapuid kloppisid nad, nagu moonduvad lootusest, tüvesid ja oksid, et leida vett nende õõnsustest, kuhu seda vihma ajal võis valguda. Aga ammu oli seegi auranud nagu hommikune kaste, mis ei piisunud kaua lehtedel ega rohul.

Kord ütles Klausner tõmblevate huultega: „Kunagi ma ei lähe enam veebruaris kõrbe.“

Boomjens ei vastanud, kopsis vaid ikka veel kirglikult otsides karabiiniga puude tüvedele. Aga korraga ta peatus, vaatas teisele pärani silmil otsa ja vandus: „Need kuradid, need kuradid! Seda nad ju tahtsid, et meid kõrbe kihutada. See kõrvaldab meid veel kindlamini nende teedelt kui mürginoolled.“

Ta kannustas uuesti hobust, sealjuures nagu isendale sõnades: „Seni pole ikkagi veel kõik kadunud, kuni miski ei ennusta, et hukkume!“

Jälle jõudsid nad madalasse põõsastikku, kust lugematuid termiitide pesi teravakujuliselt üles kerkis. Maa oli siin teravaservaline kivisõmer, milles vesi eales ei võinud peatuda.

Korraga said hobused rahutuks ja pistsid jooksmata. Aga nad ei sihtinud teatud eesmärgi poole; näis rohkem, nagu nad põgeneksid — võib-olla olid lõvid võsas, aga mehed nendega võitlust ei kartnud. Selles heitluses nad oleksid oma hävitava meeleheite unustanud.

Klausner seiras korra oma hobuse pilku, mis ikkajälle vahtis üles. Ta küsis siis: „Kas hobused kardavad kotkaid?“

„Kotkad — kus?“ küsis buur ägedalt.

„Meie peakohal ülal.“

Buur tõstis käe silmadele varjuks ja vaatas valgelthõõguvasse laotusse. Ta alumine huul langes alla; ta käsi, mis hoidis ohje, kerkis kramplikult rinnale. Siis pööris ta end halli näoga oma kaaslaste poole: „See on ennustus — meie peame surema!“

Klausner ei mõistnud kohe. „Mis on kotkastel meie januga tegemist?“

„Nad ilmuvad, kui keegi sureb!“

„Ah lollus!“ hüüdis sakslane.

Kähedalt jatkas buur: „Nad haistavad meie surma. Niikaua kui veel elame, ei jää nad meist maha.“

„See on rumalus! Need on ometi raisakullid, kes saadavad iga kiitti ja karavani, et süüa jäänuseid, mida need maha puistavad.“

„Need pole Kapi kullid, keda leidub igal-

Väsinud hobused vedasid meid vaevalt edasi.

pool neegrite asunduste läheduses, ka mitte suured Sperberi kullid. Need on metsikud lahingukotkad — kes ei söö raiska, vaid langevad inimeste kallale, kes on suremas.“

„Kurat võtku, me seisame ju veel sadulas!“

„Aga me peame surema. Kotkad tunnevad me surma ette — sellepärast nad tulid.“

Klausner ei suutnud hoiduda värinast, mis talle liikmetesse tõusis. Kohkunult vaatas ta oma kaaslastele otsa. Siis libises ta pilk üles kotkaste poole. Neid oli kolm lindu, kes keerlesid laiades ringides nende pea kohal. Kaks õige kõrges, kolmas madalamas, nii et ta valkjas rind ja suled selgesti paistsid. Ta seisis viibutades, peaaegu loodis ratsanikkude kohal, tegi kerge pöörde ja sööstis korraga vihisedes umbes paarsada meetrit allapoole, et siis tiibu laotades jälle üles tõusta.

Klausner haaras karabiini ja sihtis. Aga ta käsi värises, ta pilgud olid tuhmid ja päikese lõõmuses pimestatud. „Oota aga, lasen su siiski alla, et meid jätkaksite rahule!“ tõi ta jõuetult kuuldavale.

Aga seal kohkus ta äkki. Buur andis hobusele kannuseid ja kihutas äkki hullmeelsest hirmust haaratuna edasi.

Sakslane sööstis talle järele. On tal juba janu pärast mõistus segi, mõtles ta hirmunult. Kui ta ei suuda enam teed hoida, olen minagi kadunud. Kuidas ta hobune nii kihutada suudab? — — — Siiski jõudis ta buurile aegamisi lähemale ja kuulis, kuidas see hobusele ikka veel vihaselt andis kannuseid, teda käheldal häälel jooksule sundis. Klausneril oli hirm. Ta ajab oma hobuse surnuks, mõtles ta endamisi.

Lõpuks jõudis ta talle järele. Buuri hobune pikendas sedamaid käiku, kui ta tundis teist ratsanikku enda kõrval. Ta käskija aga langes tahtejõuetult kokku, ripus lõdvalt sadulas ega näinud oma kaaslast tundvat.

Klausner oli kogu janu, kogu meelega unustanud, tal oli ainus soov teist rahustada ja tasse uut jõudu sisendada. Ta sundis oma hääle looturikkale kindlusele ja ütles: „Kuule, Boomjens, kotkad ei ole ju ehk meie pärast siin! Võib-olla nad jälgivad hobuseid, mitte meid. Kõike ei pea mitte uskuma, mida

võsade-nõiad jutustavad. Nad tahavad meid ainult kothutada. Küllap näed, kui lasen neile seal ülal ühe kuuli, et nad lahkuvad!“ Ta peatus, et sihtida üht kotkaste seast. Aga ta hobune värises, nii et ta pidi, et sihtida, sadulast astuma maha.

Kotkad piirasid neid veel madalamalt ja kitsamalt ümber. Lasta otse üles oli raske, ka ei suutnud ta oma püssi enam rahulikult paigal hoida, mispärast ta ei tabanud. Kotkad taandusid küll pisut kaugemale, aga ainult hetkeks, sest juba ringitasid nad jälle eksitamatuult nende kohal edasi. Paistis, nagu veaksid nad üha kitsamaks muutuvat silmust nende peade ümber kokku.

Klausneris ronis pikkamisi hirm kuni kurguni üles. Ta tõusis vaevu oma sadulasse, et oma kaaslastega liituda.

Uuesti võttis ta kindlust. „Sa ei tohi kotkastele mõelda, Boomjens,“ algas ta. „Hüva, nad märkavad, et meie käsi ei käi hästi. Aga rohkemat kahju ei too nad meile ometi. Me ei lase end ju ometi elavalt nahka õgida! Me ei tohi ainult lootust kaotada. Vaata ometi ringi! Tunned ju liivavälja paremini minust, oled vaaremgi kuival aastaajal veeallikaid leidnud. Pea püsti! Ära istu nii kurvalt!“

Siis karjus ta talle: „Kuradi päralt, virgu!“ Ta haaras kaaslastest kinni, teda õlast raputades. Ääretu viha valdas Klausnerit, meelsasti oleks ta teist peksnud või püssiga kohelnud, et ainult teda sellest vaikivast abitusest äratada.

Aga ta oli isegi täitsa jõuetu ja nägi vaeva, et end sadulas sirge hoida. Meelt heites vaatas ta kotkaste poole üles, kes nüüd üsna madalal nende kohal hullukstegevas ootuses ringi keerlesid. Klausner tundis, et temagi oma mõistuse kaotab, kui ta neid kauem vaatleb.

Päike laskus juba horisondile alla. Varsti saabub öö. Pidi leidma endale ja kaaslastele ööaseme. Klausner ratsutas ette, et Boomjensi hobune talle järgneks, kuna see ise istus täitsa jõuetult oma sadulas. Kauge- maal võis silmata kameeliate salka — seal võiks ööbida.

Klausner sundis hobust uuesti kiiremale käigule. Tumedas, raskes ookris lebas lai liivaväli, millel üksikud pöösad ja puud seisid kehvalt, mahajäetult. Nüüd veel enam kui heledas päikesepaistes näis maastik kõrbenud. Janu andis end uue jõuga tunda. Peas ja kõrvades tagus märatsevalt piinatud veri, koledad pildid kerkisid silmi ette — ta tahtis hullumeelselt kisendada, mis tuli vaid jõuetu ohkimisena kuuldavale.

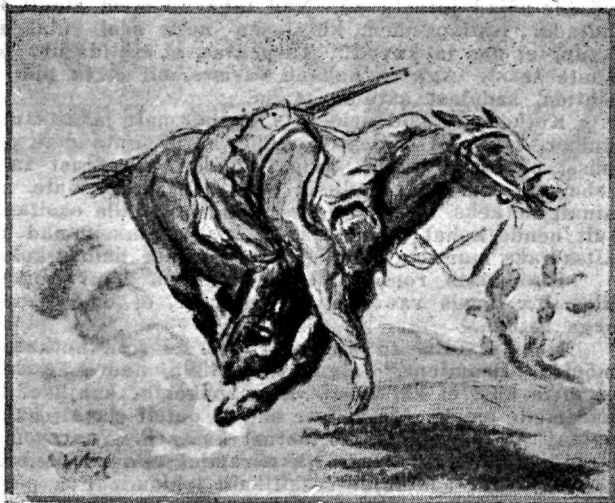
Seal kuulis ta Boomjensit oma taga kisendavat: „Kotkad, kotkad!“ Alul ta ei mõistnud, mis ta kaaslane hüüdis, siis nägi ta teda jälle oma hobust kannustades, nähtavasti täitsa hullunult edasi kihutavat.

Masinlikult järgnes ta oma seltsimehele. Kuigi ta teadis, et see tähendab talle endale hukatust, ei lubanud ta alateadlik kohusetunne teda oma kaaslastest loobuda. Aga ta hobune ei suutnud buuri omaga pidada sammu, vaid traavis sellele väsinult järele. Ikka suuremaks muutus vahemaa, juba kadus teine ta silmist, ja veel ainult jälgedest taipas Klausner sihti, kuhu ta oli läinud.

Korraga märkas ta, et kotkad olid tõtanud ette ja keerlesid nüüd kohal, kus buur võis viibida, ringi. Tugevate, kärmsate tiivalöökega lendlesid nad läbisegi üsna madalal õhus, laskusid sealt, kord üks, kord teine, noolena alla ja taandusid kaartes üles. Äkki tuli üks röövlind lennates tema poole, saatis teda viivu, et selle järele jälle teistega liituda. Aga ei ükski lindudest teinud vähematki häält, ja just see vaikiv luuramine oli hirmsaim.

Klausnerile tuli kohutav mõte, et ta ei jõua oma seltsimehe juure, et teda tagaajajate eest kaitsta. Aga juba oli päike veerenud ja pruun videvik laskus kiiresti alla; vaevalt seletas ta veel röövlindude õhus — nüüd kadusid need hoopis, kuni äkki — kohalt, kus need võisid viibida — lõikav, triumfeeriv kisa temani kandus.

Seal võttis Klausner oma viimase jõu kokku, ja

Kaotades meelemärguse ratsutas ta galopeeriva hobuse seljas edasi.

kihutas, et tõtata appi seltsimehele, — aga oli juba öö, hobune leidis veel vaid komistades teed ja peatus siis lõõtsutades. Ümbruses lasus surmavaikus. Ei ühtki häält pärast seda õudset viimset kisendamist.

Kogu oma julguse ja jõu oli Klausner kaotanud. Ainult vaevaliselt hoidis ta end, lebedes pooleldi hobuse seljas, kindlalt sadulas. Kui loom aeglaselt sammus edasi, oli ta peaaegu meelemärguse kaotanud.

Pikkamisi liikus hobune edasi. Ratsanik ta seljal oli minestuses, kuid ta käed hoidsid veelgi sadulast kramplikult kinni.

Korra ta ärkas oma rammetusest: ta kuulis hobust erutatult nohisevat ja siis — hirnuvat, kuna ta käik muutus kiireks.

Instinktiivselt haaras ratsanik tugevamalt sadulast kinni. Jahe ööõhk paitas ta otsaesist. Hobune aga tõttas, võib-olla juba tundisid, võib-olla minuteid — Klausner oli kaotanud iga-suguse ajamõõdu.

Ja jälle ärkas ta oma tarduvusest, kui ta kuulis lövi pahast urisemist pöösastikus, kes pörkas tõrkudes teelt kõrvale. Siis tahtis ta end liigutada, et nihutada end sadulas tagasi, sest ta oli selles ette libisenud, kuna hobune vististi kuhugi nõkku alla tormas. Järsku peatus loom. Ratsanik ei suutnud end enam hoida, vaid langes üle ta kaela alla.

Laskudes lõi midagi ta pea üle kokku, ta tundis midagi külma enda ümber — ta hing jäi kinni, ta kisus suu pärani, midagi niisket tungis talle kurku.

Järsku oli ta täitsa meelemärgusel. Ta tundis, et ta lamas vees, kuulis hobust oma kõrval ahnelt neelavalt, kummardus, jõi ja ronis siis kuivemale välja.

Seal ta lamas raskesti hingates, nägi, kuidas hobune veest välja sammus, nohisedes ta kõrval seisib ja enda sinna maha laskis.

Vapustava palaviku hõõgav kuumus puuris ja kees ta soontes. Ikka jälle langes ta minestusse ja ärkas taas, lamades hobuse najal nagu lainetel, selle hingamisest kiigutatud.

Kui ta jälle silmad avas, oli hiline kuu tõusnud üles ja heitis valgust puudele, pöösastele ja veepinnale ta ees. Jõuetult, nagu ta end tundiski, tuikus ta ometi veel kord vee juure, heitis end selle kohale ja jõi, kuni ta märkas, et on küllalt, sest uuesti laskus udu ta silmi ette.

Ta võttis hobusel sadula ümbert ja heitis jälle ta kõrvale maha, kuulatades ööhääli enda ümber. Kustki kostis valju möirgamist, siis, lähedamal, vihast turtsumist, salajast hiilimist. Klausner haaras karabiini kätte, et valvata, kuid langes uuesti väsinult unne.

Hommikune jahedus äratas ta üles. Kõik oli vaikne, ainult kaugel kostis šaakalite ulumist ja kullide huilgeid. Hobune oli tõusnud üles ja sõi rohtu allika veerel. Näüid alles mõistis Klausner, et ta oli päästetud. Suures, taltsutamatus rõõmus ta tundis tahtmist teha midagi, süüdata tule, süüa.

Sadulataaskust leidis ta tikke, korjas risu. Leek lõi lõkkele. Ta pani maisi, kuivatatud liha ja vett katlasse ja riputas selle tulele. Ka hobusele andis ta mõne peotäie maisi.

Kui ta nii tulle vahtis, mõnuldus soojuses, kaalutles ta endamisi, kas ta ei peaks seni püsima kohal, kuni siit mööduvad kütid või mõni karavan. Ta tundis hirmu mõtte ees üksinda kõrbe rännata. Vaevalt tundis ta endas uut jõudu, kui ta üles kargas, et seltsimeest otsida.

Piinav hirm teise saatuse pärast haaras tema. Ta ratsutas kohale tagasi, kus ta õhtul buuri jäljed oli kaotanud, ega tarvitsenud seal kaua otsida, kui ta nägi raisakulle ootvel puude otsas ringis istuvat. Seal lamaski ka hobune surnult liival, kes nähtavasti liigest kihutamises oli kokku varisenud. Ratsanikku ei olnud näha. Vististi oli see meelesegaduses jalgsi edasi tõtanud.

Karabiinigi ta polnud kaasa võtnud. Kus ta võis viibida? Kullid, kes ootasid puuokstel, kuni hobune

Janust nõrkevana viskus ta vee juure.

oleks nende jaoks söödav, ei näinud teadvat, et läheduses surnud mees lamab.

Siiski tuli teda otsida.

Ikka jälgimööda ratsutas Klausner. Millist uskumatut jõudu kandis endas nõdrameelne, et ta nii kaua püsis jalgel! Nüüd kadusid jäljed tihedasse kibuvitsatihnikusse.

Hobusega ta ei võinud sinna järgneda. Ta ratsutas ümber tihniku, et näha, kas ta kaaslane seal polnud lahkunud. Ei, ta pidi olema padrikus.

Klausner astus sadulast alla ja otsis kaua. Asjata. Ei ühtki vastust, ei ühtki tihnikust üles kohkunud röövlindu. Kotkad — kus olid nad?

Võib-olla hullunud mees kaervis end liiva januhädas. Igal juhul ta oli nüüd ammu surnud. Seisu-

korras, nagu ta oli öhtul, elas ta vaevalt öö üle. Seal polnud midagi enam loota ega muuta.

Aga nüüd piinas teda küsimus, kuhu olid kotkad jäänud. Nad olid surijat selle surmateekonnal saatnud, ta surma sundinud — ja siis kadunud...

Miks nad olid surijaga liitunud? Missugune meel laskis neil aimata, et siin üks inimene seisab surmale ligi? Miks suurendasid nad veel selle nii-kui-nii suuri surmaeelseid piinasid? Või oli see triumf, et maa-kerä kõigi loomade poolt kõige enam vihatud olend sureb?

Klausner viibis veel ühe öö allika juures ja ratsutas siis Kokahu-Pitsi poole, mis ei asunud kaugel.

Ta põgenes kõrvest, piinatud ühest süingeimaist mõistatusist, mis teevad Kalahari nii õudseks.

KARIKAVÕISTLUSED

NENDE TÄHTSUS LASKESPORDI ARENDAMISELE KAITSELIIDUS

Omavaheline võistlemine, edasipüüdmine, teistest mööda kihutamise tung on olnud ja jääbki suureks tõukejõuks, mis iga elavat ja arenevat tööd viib edasi ning töötajatele annab juure püsivust, sitkust ja tahet. Sellest tõsiasjast on kaitseliit õieti aru saanud ja suure osa oma väljaõppetööst rajanud vaba mehe omavahelise võistluse alusele.

Kui silmitseda malevate ja peastaabi aastase tegevuse aruandeid, siis torkab otsekohe silma igasuguste võistluste pikk rida ja selles võistluste reas ei ole just viimne koht laskevõistluste päralt. Neid võistlusi on peetud kõigis kodumaa nurkades, sõna tõsisel mõttes „Peipsi piirilt... Läänemere kaldani“.

Ka oma iseloomult ja ulatuselt on laskevõistlused olnud kõige mitmekesisemad. Rahvusvahelised võistlused soomlastega ja lätlastega; võistlused kaitseväe osadega, piirivalvega ja politseiga; üleriiklikud kaitseliidu, malevate, malevkondade, kompaniide jne. võistlused: seal kuski metsakolkas maadleb üks kümnemeheline laskejuhataja grupp teisega, siin katsutakse rammu lamades viie lasuga, seal on juba tõustud „maast lahti“, ja kolmkümmend lasku on mehe paras norm, kolmandal leitakse juba kuuskümmend lasku mehe võimeile vastavat ja tõtt tunnistades ei ole need üksikud, kes salajasemas südamesopis hellitavad lootust minna üle saja kahekümne lasu peale, et oma võimeid võrrelda maailma suurmeistrite omadega.

See kõik räägib selgel ja kindlal sõnal, et töö keeb ja Eesti kaitseliidu laskur sammub õiget edurada.

Rahuldustunne valdab rinda ja tahtmata tuleb mõte: nüüd on asi korras.

Kuid kas tõesti on see nii?

Pealiskaudsel vaatlemisel vahest küll, kuid sügavamale tungides kergivad silmade ette hoopis teised väljavaated.

Võtame ükskõik millise suurema, kompaniist alates, üksuse laskevõistluse ja seame üles küsimuse: kes seal võistlevad? Vastuse leidmine ei ole raske: rõhu-

val enamusel juhtudest „parimad laskurid“; üksikud on juhud, mil kaasa tõmbavad terved üksused.

Teiste sõnadega — tegutseb intensiivselt, areneb ja edeneb ainult teatud kiht kaitseliidu kogukast laskurite perest.

Aga mida teeb siis ülejäänud laskurite hulk?

Kõige selgema vastuse sellele küsimusele annavad „täies koosseisus“ võistlusele väljatulnud üksuste võistlusprotokollid. 10% — 20% meeste tagajärjed on rahuldavad ja isegi täiesti korralikud, kuid ülejäänuil kipuvad üksikud väljalöödnud silmad kaduma nullide hulka.

Siin ei ole enam tarvis pikemaid seletusi.

Ei ole mõtetki niisuguse kurva nähtuse juures peatuda pikemalt. Palju kohasem on uurida selle põhjusi ja leida abinõusid nende kõrvaldamiseks.

Siin tullakse kindlasti mulle vaidlema vastu ja tuuakse ette esimese väitena, et meie relvade ja laske- moona seisukord ei võimaldagi paremat laskmist. Tõsi on, et teatud % meie relvadest ja laskemoonast nõuab uuendamist. Kuid aastat 3—4 tagasi, kui meil ei olnud veel 2—3 tuhandet praegust kindlat laskurit, oli olukord samasugune. Siiski leiti võimalus nende ülesleidmiseks ja väljakoolitamiseks. Seniste korraldustööde tulemused näitavad, et heatahtliku ja asjatundliku töö juures suudame ka praeguste tingimuste juures kindlate laskurite arvu kasvatada vähemalt kolme-, neljakordseks. Need uuendatud raudadega ja sihtimisvahenditega varustatud püssid, milliseid leidub meie paremail laskesportlasil, on ikkagi tilk meres.

Ei ole haruldased juhud, mil isegi päris korraliku püssi omanik mingisugusel põhjusel on kaotanud usu oma relvasse ja laseb võõra, hoopis halvema püssiga või loobub hoopis laskmisest. Alles siis, kui asjatundliku katsestamisega tema püssi tegelikud võimed on välja selgitatud, pöördub ta häbelikult oma relva juure tagasi. Kahjuks on neid juhte liialt palju. Mis rääkida veel harilikest laskureist, kui nii mõnedki tuntud

nimedega laskurid ei suuda loobuda „püssi vahetamise“ haigusest. Püss on riistapuu, mis nõuab põhjalikku tundmaõppimist ja oma omanikuga kokkukasvamist. Kuid sellest teinekord pikemalt.

Üks on aga kindel, et too pöörane nullide sadu on tingitud ainult vähemas osas relvadest ja laskemoonast.

Ei saa salata, et eestlane oma iseloomult ja laadilt on tagasihoidlik. Kas see on vooruseks või paheks, see olgu sellekohaste eriteadlaste hinnata. Kuid meie laskur ei tohi millalgi olla nii tagasihoidlik, et ta kaoks püssi varju. Püss on kõik... aga mis on siis mees püssi taga?

Kui vanal ajal „Rasva Jaak“ oma „müristajaga“ tegi imet ja praegugi randlased oma püssiloksidega „va-notile“ päris viisakailt distantsidelt silma tabavad, miks meie võrdlemisi heades aastates „jaapanlastega“ peab õppelaskmise väravaist mööda kihutama?

On tõsi, et meie igapäevane laskur on liiga „varju“ jäänud. Mees püssi taga maksab ka midagi ja see mees peab end maksma panema.

Ei saa salata, et tahet on, kuid peale tahte on tarvis veel midagi muud.

Ei unune ialgi meelet silmapilk ühelt väga perekalt pealikute kursuselt, mil kümmekond meest laskisid põlvelt. Siin nägite asendeid, milliseid te isegi õppekompani j drilli abil ei suuda kätte harjutada ja millest lastes on suur Issanda ime, kui te saate pihta isegi vana-meister Passupi v a b a p ü s s i g a märklehe kilbilegi!

Jällegi oli süüdi va' „jaapanlane“...

Laskmine on uurimine, harjutamine, enesevalitsemine, teiste sõnadega — mõistuse ja tahte töö. Alles siis, kui hakatakse teadlikult laskma, nauditakse sellest tõsist lõbu ja saadakse õiget kasu.

Sellele teele on jõudnud välja meie laskurpere koorekiht.

Aga mass? Ka mass on tarvis tuua siia välja.

Abinõud selleks nii ühtedel kui teistelgi on ühed ja samad. Ei ole kellelgi saladuseks, et koorekihi kujunemisel väga tähtsaks teguriks ja tõukejõuks olid rohkearvulised võistlused. Tulid laskevõistlused, algas relvade ja laskemoona korraldamine ning kohendamine, algas meeste süvenenud töö enese kallal ja — tekkisid laskurid.

Seesama maksab teistegi kohta.

Kahjuks on seni rõhuv hulk jäänud „varjule“, kuid neid ei tohi sinna jätta. Neid tuleb tõmmata kaasa, et nad ei jääks ilma kaunist ja ilusast laskesportlikust lõbust.

Selle tühja koha täitmisele on asutud ja alates käesolevast aastast korraldatakse kaitseliidus uued võistlused nagu laskurite perele.

Need on „KARIKAVÕISTLUSED“.

Karikavõistlused on rajatud põhimõttele, et iga mees saab tõmmata kaasa, olgu ta vana-meister või algaja. Igal mehel on oma ülesanne ja koht.

Võistlusmääruste (v. „Kaitse Kodu!“ nr. 22) § 1 lausub:

„Karikavõistlustest võtavad osa kõik kompaniid, üksikud rühmad, eskadronid, patareid ja teised alalised üksused täies koosseisus, kui nende liikmete arv nimekirja järgi on mitte alla 30-ne, vaatamata sellele, missuguses laskeklassis seisavad üksuse kaitseliitlased.“

Siin tuleb juba peale oma isikliku mõnutunde nautimise veel olla valvel ka oma üksuse au ja kuulsuse eest. Võita ja koju tuua võidu sümbolina kaitseliiduülema rändkarikas, omandada parima üksuse tiitel sõjaväepüssist laskmises, see on lugupidamisväärne ja kuulsusrikas tegu, mis sunnib iga püssikandjat sirutama käe võidukarika järele.

Võiduvõimalused on kõigil üksusel ühesugused, olgugi et mõnes üksuses kütte ja esilaskureid on rohkem kui teises. Kohta ei leia siin sugugi nõrkade ja „varju“ unenenute hädaldus: „Ega meie ikka nende ja nende vastu saa, neil on paremad püssid ja paremad mehed.“ Paika ei pea see hädaldus väga lihtsail põhjusil: esiteks mehed on igal pool ühesugused ja tubli rühkimisega saab peagi ka neile „paremaile“ järele ja, teiseks, neid „häid“ püsse, millest meil eelpool oli juttu, on seevõrra vähe, et need üksuse üldisele tasapinnale ei avalda peaaegu mingisugust mõju.

Karikavõistlusil peab iga üksuse nimekirjas seisev mees tegema ära oma tüki tööd, alles siis võib üksus saavutada edu ja tõsta üldist tasapinda. Üksik parem laskur, kuigi ta laseb välja üle hariliku normi, ei suuda oma „ülejäägiga“ isegi ühtki „nullimeest“ tõsta vajalise normini. Seepärast iga mees, olgugi ta tagajärgedelt veel nõrk, annab oma puudumisega suure au üldistesse tagajärgedesse.

Asja paremaks selgitamiseks võtame ühe näite.

Võistlevad Vorbuse ja Vötikvere kompaniid. Kummaski on 60 meest. Võistlusmäärusist on teada, et tagajärjed loevad ainult siis, kui võistlusest osavõtjate arv on mitte alla 50% nimekirjas seisvaist kaitseliitlasist. Tähendab, platsis peab olema vähemalt 30 meest.

Mõlemate laskmistega võib teoreetiliselt mees lüüa välja 100 silma, kui kõik tabavused on kümmelistes ringides. Kui võtame aluseks keskmiselt laskurilt „Kaitseliidu laskemääruste“ põhjal nõutava tasapinna, s. o. 50%, siis peaks keskmine ja rahuldav tagajärg olema 50 silma.

Vorbuse kompanii pealik kui linna ligidane mees on õppinud sealseid kriukaid ja mõtleb: „Mis ma kogu meestekupatusega ikkagi peale hakkan; mul on 30 kindlat laskurit, toon need välja, oma 50% on käes ja asi on teps; nõrgemad velled rikuivad asja veel ära, las jäävad parem koju.“

Need 30 meest osutuvad tööpoolest tublideks laskureiks ja lasevad igaüks välja üle 50 silma; ütleme iga mees keskmiselt 60 silma. Sellega lööb Vorbuse kompanii kogusummas välja $(60 \times 30) = 1800$ silma, mis annab üksikmehe keskmise tagajärje $(1800 : 60) = 30$ silma.

Põhja malekonna hiljutistelt laskevõistlustelt.

Võtikvere kompanii on küll üldiselt lasketasapinnalt nõrgem Vorbuse kompaniist, kuid võistlusele tuleb kõik 60 nagu „üits miis“.

Võistlusel selgub, et 60 silma laseb välja ainult veerand (Vorbuse poole vastu), mis annab $(60 \times 15) = 900$ silma. Teine veerand maadleb neljalise keskmise silmaga ja annab $(40 \times 15) = 600$ silma. Kolmas veerand ei suuda sugugi keskmist üle kahe silma välja lüüa, kuid toob siiski juure oma $(20 \times 15) = 300$ silma. Viimane veerand, „nii kange mihe“, kes lasevad „p a u k j a s i l m“, panevad manu ikkagi oma $(10 \times 15) = 150$ silma. Kokku kompanii lööb välja $(900 + 600 + 300 + 150) = 1950$ silma, mis annab üksiklaskuri keskmise tagajärje $(1950 : 60) = 32,500$ silma.

Sellega osutus paremaks Võtikvere kompanii ja võitis kõrgema lasketasapinnalise Vorbuse kompanii, sest kõik seisid ühe ja üks kõikide eest.

Karikavõistlused on aluseks massilisele laskespordi harrastamisele.

On teada, et ametlik õppelaskmine üksi ei suuda laskeosavust viia küllaldasel määral edasi. See on ikkagi ja jääb õppimiseks. Sel alal tehtud töö viljaks on edasijõudmine kõrgemasse klassi, laske-rinnamärkide ja akselbandide omandamine jne. See on kohustuslik kool. Olgugi et seda kooli tehakse meeleldi kaasa, on

ta liiga äripäevane, et lasketahet rahuldada täiel määral.

Igas tegevuses on tõusud ja mõõnad, hall äripäevalsus ja pidulikud silmapilgud. Samuti ka laskuri elus. Ka igapäevase, hariliku laskuri elus peab olema suursündmusi ja pidulikke momente, muidu ta töötahe ja töörohõm vaibub „varjude valda“.

Nendeks suursündmusiks peavadki kujunema karikavõistlused.

Siin tuleb iga kaitseliidu laskur oma igapäevasest pesast välja ja astub rind rinna vastu kõikide võõraste üksuste laskuritega üle kogu vabariigi. Tuleb võistelda vastasega, keda ei näe ega tunne.

Saarlane katsub rammu mulgiga, tartlasega, võru vellega... iga kompaniiga, iga vallaga.

Lõpptulemuste ootus on pinev.

Kes võidab linnalasi, kes osutub maaüksusist parimaks?

Kes üksusist viib võidukarika koju ja jäädvustab oma nime kaitseliidu kroonika veergudel?

Lootusi ja võimalusi on kõigil ühepalju.

Võitja üksus toob mitte üksi enda, vaid ka oma kodukoha aastateks kogu rahva suhu; tuhanded kades-tavad teda, tuhanded mainivad austusega ja tuhanded haaravad relvad kindlamalt, et aukarikas võita endale.

Ülesanne on suur ja ilus ning väärrib, et noor ja vana õlg-õla kõrval rühivad võidu poole.

A. P.

Kui rändasime rohelistse Wambo weste

Nüüd kipuvad kõik kangesti rohelistse. Inimesed nagu arust ära: kui pääsevad elamust, kohe metsa!

Eks ilmus ükspäev mu sõber ja malevkonnakaaslane Seene Sass, ja, ütle mis tahad, ka temal käivad peale rohelistse rännaku hood.

„Inimene ikka sihuke olevus,“ räägib, „et talvel tükib valgusesse, suvel rohelistse. Ega nüüd ole aega ühti,“ sunnib, „vea vammus selga ja sõit läheb lahti.“

„Oota nüüd ikka,“ punnin vastu, „ega see asi nii siuh-sauh lähe; on sul maršruudi kava valmis?“

„Kui vajuksime kas Aruküla või Aegviidu metsa, seal toredaid männikuid ja osooni rohkem kui mõnes lõunamaa mägestikus.“

„Mis asi see osoon peaks olema?“ Sass naeris mu välja. Keeleuenduse-põllul olevat ma puha kesal.

„Osoon on sihuke asi,“ pistab mu sõber seletama, „ühe sõnaga, osoon on õhk või aroom, mis tõstab mehe tuju ja kasvatab söögiisu. Tuline tõsi jah, söö end kas või vaeseks. Peale selle on Arukülas Tammejäni talus kaks toredat pisarat.“

„Pisarat!?“

„No-jah! Ega sina tea sedagi, et moodne keel ei tunne enam preiliseid, vaid pisaraid. Sõnaga, preilit pole olemas, on vaid pisar.“

Kaks blondi ja üks brunett.

„Aga milleks just selline nimetus?“ küsitlen arusaamatuses. Ja Sass seletab: „Sina, puhtalt ütelda, armastad, sind armastatakse vastu. Aga üks kord aastas on vaid õiekuu. Midagi tuleb vahele. Ma ütlen, armastajaile tuleb alati midagi vahele. Sul ütleme, selge näide, tuleb minna suvelaagrisse või mõnd kurjategijat taga ajama, teed lähevad lahku. Kas siis ei muutu su preili puha pisaraks?“

Niiviisi vesteldes valmistume sõidule. Raudteajaamas läks natuke aega. Kaalusime end nimelt auto-maat-kaalul, et pärast oleks võimalik konstateerida, kui võrra rohelisteskäik meid kosutab.

Rong oli rahvast täis nagu oleks pool linna põgenemas kivimüüride vahelt Jumala loodusesse.

Hädavaevu saime kuhugi istuma. Vagun rahvast täis. Aga äkki läheneb kolm preilit. No ei need pole kellegi „pisarad“, vaid kehastunud elurõõmu kolmik (Sass ütles trio).

Sass surub mind ja teisi kaassõitjaid kokku. Siin olevat ruumi küllalt, võtku aga preilid istet.

Küll on kibe lugu, kui kaitseliitlane sõidab niitüelda tsiviilis: naised ajavad kohe ligi. Kaks blondi ja üks brunett. Jutust kuulda, et osutuvad ametnikeks kuskil pealinna pangas.

Sass sai kohe jutule. Mis tal viga, oskab moodsat keelt ja kõik.

„Et, kui tohib küsida, kuhu preilid suvatsevad sõita?“

Piuksuvad, et Arukülla. Ütleme, et meie kah. Kus siis löödi kolm paari käekesi kokku. Rõõmusteldi.

„Milline õnn ja üllatus! Ja meie muretsetime just, et kes juhatab meile teed Tuhkamite juure. Teie ometi tunnete Tuhkameid?“

Ei mina tea ega tunne ühtki Tuhkamit maakeral. Aga Sass sunnik kohe kiitma: „Muidugi tunneme Tuhkameid. Ja kuidas veel! Puhtalt öeldud, kuldaväärt mehed.“

Varsti peatus rong ja algas rännak Tuhkamite

poole. Preilid tundsid ise küllaldaselt teed ja ma siunasin Sassi, et temal nii suur lõbu lipata kergetalgsete piigakeste kõrval. Kui tore oleks praegu põõnutada männikus ja jälgida orava lendhüppeid puuladvus. Nüüd vänta plikade kõrval nagu poisike, keel vesti peal.

Oli aga see tee pagana pikk. Viimaks ometi jõudsi metsaserva, kust paistis elamu. Külateelt lähenes kolm poisinolki, ühel lõõtsmoonik kere peal.

Preilid pistis kilama: „Tuhkamid tulevad!“ Pistis jooksa hirvedena, meie jääme vahtima nagu kütid, kelle püssirohusarve süljanud vanakuri ise.

Hakkasime tulema tuldud teed tagasi, et jõuda õhtuks Tammejanile.

„Enne teeme pisikese puhkuse,“ tegin ettepaneku. Sass oli minuga ühel arvamisel.

„Vaja visata väike viinake südame lohutuseks,“ ütles ta, „need pagana plikad oleksid võinud meile vähimalt öelda „head päeva“. Küll on mul ikka kestad!“

Kui inimese süda täis, siis passib söögialune, ja kui oled männimetsas maha marssinud paar penikoorimat, siis passib söök veel paremini. Meie viinapudelike ja suupiste-pakk kuivas ning kadus. Siis kukusime lööma kaarte. Seepeale oleme meistrid mõlemad. Lugesime tondipiiblit, kuni õhtuhämarus laskus männikule.

„Kisub nagu pilve,“ konstateeris Sass. „Nüüd jalad selga ja Tammejanile. Tunned sa teed sinna?“

„Kus mina nüüd tean teed, kui ennist matkasime läbi poole maakonda,“ vastasin. Ja tõesti, meil oli käimist, kui saime õigele rajale. Nüüd aga hakkas taevataat jagama sooja seenevihma. Ah sina sitikas, mis oleks viga olnud märjas rohus käia säärsaabastes, mis oleks viga olnud rännata kaitseliidu vormis. Nüüd triikpüksid ümber kintsude nagu lärtsud ja lakkide ninad kisuvad oinasarvina vastu taevast.

Juba haukus Tammejani õuepeni. Keegi laulis.

„Seal lõõritab Looral!“ rõõmusteles Sass ja pikendas sammu. Mina aga teda peatama, „kuule, vanapoiss, ilus küll, et Looral laulab, aga ega sa mõtle ometi praeguses seisukorras ilmuda oma kullakese silma alla? Vaata, kui sirakil ja sorakil me oleme!“

„Jah, haledad oleme ikka küll,“ pidi nüüd tunnistama ka Sass: „Kus sa lähed teise perre, märg ja porine nagu tagaetud hobusevaras. Aga mis peame tegema?“

„Lööme laagri üles ja ööbime metsas. Oleme vähemalt seni siin, kui rong läheb linna.“

Ehtasime okstest onni ja tegime tuld. Saabus üsna mugav olemine. Sass haigutas nii valjusti, et vihmakassid ja öökullid kargasid puude otsast lendu. Ta ise teatas: „Nüüd keeran õige kere maha.“

Keeraski kere maha ja norskas varsti nii, nagu oleks Aruküla metsas tegevust alustanud uus saeveski. Küllap see norsk ulatus Tammejanilegi, sest õuepeni paukus haukuda vahetpidamata.

Tukkides visises tuli ja onni laest langes veetilkü sütele surts ja surts. Väljas aga tume-hall hämarus ja kõrgel, männiladvus, tasane kohin, mis ühtib vihma krabinaga.

Mul vajub kah pea nooks ja nooks rindu, suu lõmp-

See oli tõesti luuleline uinak.

sab piibuvart, mis kipub kaduma nagu emarind suikuva lapse suust.

See oli tõesti luuleline uinak, aga ärkamine osutus seda kohutavamaks.

„Käed üles!“ kõlas äkki kellegi kõuehää. Me ärkasime ja nägime onni ees kaht kaitseliitlast, üks keskeline, teine poisikeseohtu mees.

„Käed üles!“ kordas vanem mees.

„Oodake siis veidi,“ ajasin vastu, „ma olen praegu kõige kerega maas, kus ma nii saan tõsta käsi.“

Sass hakkas siunama.

„Mis teie, puhtalt öelda, karjute? Meie oleme vabariigi kodanikud ja magame vabariigi pinnal, mis õigusega tulete kärkima?“

Mees võttis püssi laskevalmilt. „Kelle korralik kodanik kolab ja magab metsas? Ma ei aja teiega pikka juttu: tulge välja, küllap siis näeme, mis mehed te olete. Nüüd jooksevad kõiksugu kaabakad ja kurjategijad ümber, keda sa tead uskuda.“

Sassi süda sai täis.

„Meie oleme samuti kaitseliitlased! Teie, ütleme puhtalt, ärge norige?“

Mees müriseb vastu, et küll ta meile norib, kui hakkame palju suud pruukima. Tulgu me tema tarre ja näidaku tulevalgel oma dokumendid ette.

Läksimegi kahe püssimehe eel nagu vangid. Näeme, et tee viib Tammejani õue. Sassil, kohe teine hää. „Te olete Tammejani peremees? Teil on kaks tüdart, puhtalt öeldud, ma tunnen neid: Looral ja Linda. Kas nüüd usute, et oleme ausad mehed?“

„Sõnu ma ei usu, eks dokumendid näita õigust. Astuge aita!“

Ait oli kindel nagu vangla. Peremees pistis künlale tule pähe. „Teie isikutunnistused?“ nõudis ta. Meie kobame taskuis ja rahamapes, pole isikutunnistust. Koju jäänud.

„Siis peate jääma seni siia, kuni ma saadan poisi konstaabli järele,“ ütles peremees ja lisandas: „Hoidke, kui te siin suitsetate! Ja ärge katsuge põgeneda: ma olen kohalikus malevkonnas parim laskja.“

Ta kustutas tule ja keeras aidaukse väljastpoolt lukku.

„Korralik kaitseliitlane,“ kiitis Sass. „Jumala eest korralik: nabib kohe une pealt kinni. Puhtalt öelda, mul hakkaski onnis pisut vilu. Siin seinal ripneb kassukaid. Säh! keerame kered maha.“

Minut hiljem väristas Sassi norsk Tammejani aida seinu. Ma ei saanud kaua aega und. Seisukord igatahes küllalt ebaharilik: söidavad rohelistesse ja satud vangi. Kui see konstaabel kord juba tuleks.

Ta tuli, aga siis, kui päike oli juba kõrgel. Jällegi käratati meid üles ja meie pugusime kasuka alt välja, puhanult, heas meeleolus. Aida ukse ees ootas konstaabel ja terve Tammejani pere.

„Isa, mis sa oled teinud!“ kilas Looa. „Sa oled kimbutanud kaitseliitlasi? Ma tunnen neid mõlemaid.“

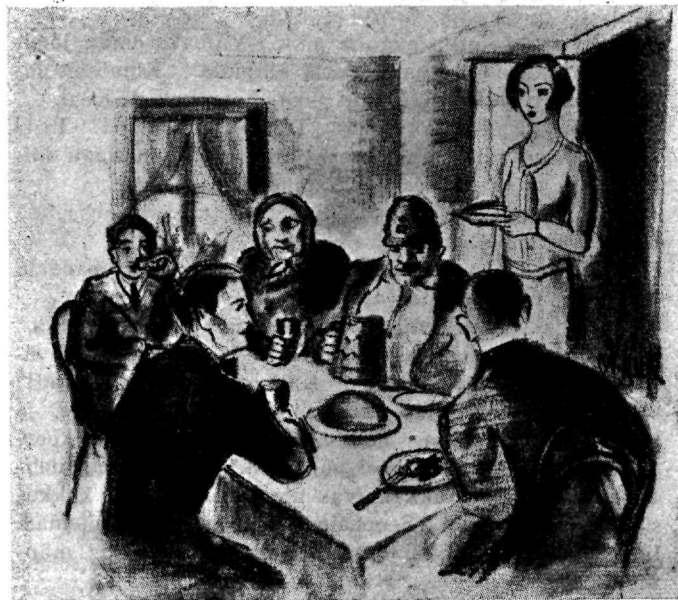
„Aitäh öömaja eest!“ tänas Sass peremeest. „Puhtalt öelda, ega siin pole imestada midagi: te ei võinud ju teada, kes metsas magasid. Mina teie asemel oleksin toiminud samuti.“

Tammejani peremees lõi püssipära prõmdi vastu aida treppi ja siunas: „Oh sina kuradite kurat! No niisukest sissekukkumist pole ma enne üle elanud! Näen nüüd isegi, et meeste näod tuttavad: kaitseliidupäeval nägin teid. Naine! Looa! Linda! Leib ja õllekapp lauale! Seda asja tuleb lepitada.“

Nii algaski lepituspidu. Ja milline? Sass lausa

sulas oma Looa palavate pilkude all. Ja mina? Räägime sellest teine kord.

31. V 30.

Sass lausa sulas oma Looa palavate pilkude all.

Kas Chamberlain või Čembõlein?

Mõnd võorkeelsete nimede häälendamist

See on ikka võimatu!

Oled oma arvates muidu kõigiti tubli ja korralik inimene, haritudki ehk ja puha, aga lugeda ei oska!

Teisiti ja vähem kategooriliselt ma ei tahagi seda lõpuks väljendada, sest kaua sa ikkagi hellitad nuhtlust, mis sind alatasa ja korralikult tüütab.

Jutt on nimelt võorkeelseist nimedest, mida kohtad igal sammul. Loed kas ajalehti või kirjandust või vestledki kellegagi — ja jutt pöördub kaugemale igapäevast, päevasündmusesse laiemas masstaabis, poliitikasse, kirjandusse, — kõikjal need võorad nimed ja kõikjal maadle nende võoraste nimedega, mida valitsevad nähtavasti õige salapärased ja kavalad hääldamisreeglid. Sest küll teame ja oleme harjunud, et kui kirjutada näiteks Wales, siis ka kõige õigusega peaks võima häälendada Wales, nagu kirjutame ja ka ütleme: vale (Lüge), vales. Aga äkki tullakse ja paisatakse peapeale kõik inimese senised ortograafia mõisted ning öeldakse, et Wales olevat Uelss või midagi seesugust. Imelikud kombid!

Ja naeruväärsesse seisukorda võivad nad panna muidu soliidse inimese. Iga ninatark võib sind parandada, kui ta, vaatamata kõigile

oma „vähestele teadmistele“ juhuslikult oskab teatud keelt, mida sina, oma „laialdastest teadmistest“ hoolimata, ei oska ega — õigus-öelda — tahagi osata. Sest peaksid vist küll oma niikui-nii kõike aega neelava kutsetöö, lisaks muude päevamurede ja paljude lemmikkõrvalhuvide kõrvalt leidma veel aega kõigi maailma keelte õppimiseks, sest vististi suurem jagu neist keelist tuleks õppida ära, et tagada oma kirjanduslike või poliitiliste kalduvuste kohast veatut leksikoni või konversatsiooni oskust eesti keeles.

Loodetavasti tunnustab — põhimõtteliselt — igaüks, et seesuguse hulga keelte õppimine oleks võimatu ja mõttetugi ülesanne. Kuid tegelikult — meil on imelik tung nimelt ignoreerida põhimõtteid. Muigame seal, kus loogikaparaselt muiata ei tuleks. Ja kus õigupoolest on kõik korras, on meis meie pealiskaudse asjade vaatluse ja põhjustesse süvenemise juures kujunenud hoopis vastuoksuslikud vaated asjade õige korra kohta.

See on fakt. Ja mis on üks põhimõtte fakti kõrval? Sama, mis null!

Selle väikese kõrvalhüppe järel pöördun jälle kohe konkreetsemale pajatlusele võorkeelsete nimede hääldamise puhul.

Ütleme, et inimene siis, kui ta loeb omaette ja vaikselt, olekski olukorraga leplikum, et kui ei oska võõrnimede hääldamist, siis ei oska, — mõni asi, mida tähele panna! Lahendatakse võib-olla asi lihtsalt ega fikseerita teatud nime üldse, vaid rahuldutakse nii umbkaudse milligagi. Või jälle võetakse teadusse ainult võõrnime algustäht. Või ehk ka ollakse tragi ja loetakse nimi julgesti välja, kuidas aga juhtub. Õigesti ta muidugi ei juhtu.

Halvem on juba lugu, kui tuleb lugeda hulgale ja häälega. Siis oled iga silmapilk pigis. Saad ehk veel toime, kui oled sattunud akadeemilisse ringi. Ütled, et vaata, sa pole selles või selles keeles eriteadlane või et keeleteadus pole sinu eriala üldse, siis sind kindlasti mõistetakse ja ehk vabandataksegi. Aga alati ei juhtu ju nii libedasti.

Lubatagu mul asja töendamiseks ja kirjutise illustreerimiseks tsiteerida katkend kirja-kesest, mille sain just täna ja mis muuseas oligigi tõukejõuks, et asusin oma vimma väljendamisele sedamaid, tiivustatud lisaks heameelest, et on kaaskannatajaid, kes ei vaiki ühe pahe puhul. Nimelt keegi noor daam kirjutab: „Vaadake, meil on oma kirjanduslik ringikene, korraldame mõnikord õhtuid. Teiste hulgas on nende ridade kirjutaja, kes nii heameelega loeb. Jah! Kui ainult poleks ikka ja ikka jälle seda heitlust ja peamurdmist nende võõrkeelsete nimedega!

— — — Veel pahem on lugu, kui lähen koju. Mul on väike uudishimuline õeke. See peab mind muidu ilmatu targaks. Aga praegu on tal käsil huvitav lookene: Dickensi „Kilk koldel“, — tõlge. „Loe seda kohta siin, palun,“ hõikab ta mulle. Kohkudes näen juba eemalt võõrnime endale lausest vastu viravat. See on Peergbingle. „Tean mina, kuidas seda hääldada?!“ pahandan mõttes.

„Ma ei oska inglise keelt,“ seletan. Õde teeb suured silmad. Jah, temagi mõistab, et on küll võimalik, et ma ei tunne inglise keelt, sest ega's kõiki keeli tunta. Aga ta on kaval küllalt. Ega ta küsinudki, kuidas loetakse välja see või see nimi, veel vähem, kas ma oskan või ei oska inglise keelt, — vaid ta palus ainult mind lugeda väikest katkendit eestikeelsest raamatust. Ja mina, „ise üliõpilane ja koolipreili“ ja mis nimed mulle vend kõik praegu annaks, ei oska seda. Autoriteet on hävitatud. Hüva, ei aita kõik, et räägin ladusalt vene, soravamalt saksa keelt, „suomeakin puhun sujuvasti“, aga ema keeles lugeda ei oska. See on igatahes fakt, sest „Kilk koldel“ on ometi eestikeelne raamat. — — —

Jah. Vastuvaidlematu tõsiasi.

Aga olgu nüüd mainitud küsimuse puhul haritlastega kuidas lood on. Vaatame edasi. Meil on palju kutsetöölisi, käsitöölisi, põllumehi. Muidu läbi-lõhki kultuurinimesed. Neidki hu-

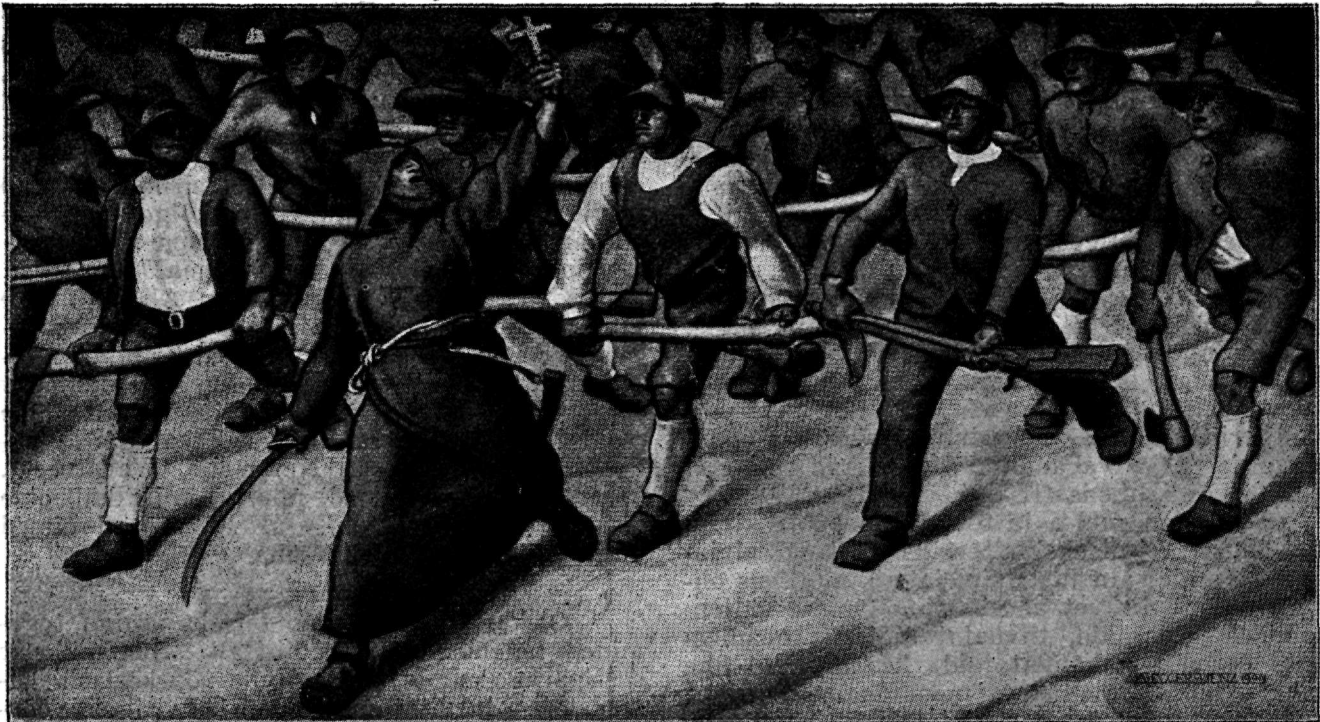
vitab kirjandus. Veel on, enne suuremaid suvetöid, õhtuid mõningaid järel. Perekondades liiguvad virgalt näpud, ömmeldakse, kujutakse, tikitakse, aga vaimutoitugi vajatakse... Jah, kujutelge üht niisugust idüllilist õhtut maal: kogu pere on koos, toas valitseb meeldiv soojus, vana kell tiksub seal, kilk siristab koldel... Perepojal küllap on kõige enam vaba aega... „Loe ette,“ hõikab juba vilgas valgepäine õeke. „Hakka jah lugema!“ kordavad kooris teised. Veli ongi nõus. Alati ju pole inimene kade, kuigi mõnigi kord on seda tujukusest. Pealegi ise ta just kavatses lugeda niikui-nii... Poeg on ema uhkus, igapidi osav ja loeb toredasti. Parajasti juhtub see jälle olema — ah! — tõlgeteos. Seal pealkiri: „Ivanhoe“ ja varsti tekstis Newcastle, Wallstreet... kogu aja nimed, nimed, mis lugemist küll otse ei hävita, aga rikuvad. „Need võõrad nimed on ka hullud,“ vabandab ema.

„Oleks minu olemine, teiseks minu tegemine,“ lahendaksin asja lihtsalt. Silmapilkselt eestipärane ortograafia kõigile võõrkeelsele nimedele — tarvitatagugi enamjagu riiges võõrnimesid algupärandiliselt. Oleme muidu kategooriline rahvas. Mille juures teised ehk palju kaalutlevad ja kahtlevad, on meile imehõlpus. Suurelt vene peakirikultki Toompeal rapik-sime südikus kive. Kui kerge, mõtlen, oleks see väike siin esildatud „revolutsioon“, muidugi sellele järgneva süvendusega; mitte siis, enam Chamberlain, vaid Čembölein, mitte Chateaubriand, vaid Šatobrian, Anatol Fraanss, Džiovanni jne., jne. Muidugi tuleks siis võõrkeelsete nimede kirjutusviisi ajalehis jne. ühtlustada ja töötada välja asjatundlikult reeglid nimede alguskeeltele vastavalt.

Kui see on vastuvõtmatu, siis keeletarvitajad oleksid tänulikud, kui fikseeritakse reegel, et võidakse kõhklemata ja kohkumata hääldada võõraid nimesid just nii, nagu nad on kirjutatud. Aga seda reeglit austagu siis ka kõik ega ärgu vastava keele mõistjad, ka kes-teab kui hästi mõistjad, tehku endale isevõite, kui on kord jutt õigest eesti keelest.

Kui aga ei kõlba ettepanekuist üks ega teine, siis kõlvaku kolmaski. Ja see oleks, et eranditult igas tõlkeväljaandes tarviliste märkustega teksti ees või järel antaks lugejale tõlkes ettetulevate nimede hääldamiseski juhatusi. Ajalehis vahest oleks ehk küll raskem osutada lugejale sama vastutulekut, aga siingi võiks ju tähtsamategi nimede juures parajal ajal, või kui nimi esmakordselt ilmub parvitusele, klambreis endale lubada öelda, kuidas see nimi ka välja räägitakse, sest mõeldagu lahkesti, et vähemalt üle poole lugejaist seda ei tea.

No aga oleks väga huvitav kuulda, missugusel seisukohal ses küsimuses asuvad asjaomased ringkonnad? H—h.

Pater Haspinger talupoegade juhina Tirolis vabadusvõitluses.

Kunstnik Liezi maal.

KODUMAA EEST, VABADUSE EEST...

Tirolis vabadussõja ajalugu on tihedalt seotud Joh. Haspingeri nimega, kellel on suured teened maa vabastamises vaenlikest vägedest. Sellest mehest jutustab ajalookroonika järgmist.

Joh. Simon Haspinger, keda vaimuliku mehana nimetati Joachimiks, sündis 28. oktoobril 1766 St. Martinis.

Oli määratud õppima preestriks, kuid suurema osa õppeajast. 1797.—1801. a., tarvitas ta võitluseks maale tungivate prantslaste vastu, võideldes tiroollaste salgakades, astus 1802. a., kui oli õppinud arstiteadust, kaputsiinlaste ordu, sai 1805 preestri õigused ja hakkas jutlustajaks Schlanderis kloostri Vintschgaus. Samal ajal kuulus ta Tirolis patriootide salaliitu, võttis 1809. a. vabadusvõitlusest silmapaistvalt osa ja aitas oluliselt kaasa võitudeks Iseli juures 29. mail ja 13. augustil, ka sakslaste sõjaväe hävitamine

Eisacktalas augusti alul tuleb panna tema energia arvele.

Hulljulge viimne vastuhakkamine novembris 1809 Andreas Hoferi juhatusel oli tähtsal määral fanaatilise ja võitlushimulise Haspingeri töö.

1810. oli Haspinger sunnitud Tirolist lahkuma, elas 9 kuud tagaetuna Vintschgaus ja tuli lõpuks läbi Schweitsi ja Itaalia, kus ta endale pidi leidma teed otse läbi prantsuse armee, oktoobri lõpul 1810 Viini.

Oli 1815. a. peale preestriks Traunfeldis Alam-Austrias, arvati 1836 pensionile ja elas Viini lähedal.

1848. a. saatis ta väljapreestrina üht tirolis võitlussalka Itaalias ja asus 1854. a. Mirabelli lossi Salzburgi lähedale, kus ta suri 12. jaanuaril 1858. Ta jäanused puhkavad nüüd Innsbruckis Andreas Hoferi kõrval.

Episood Tirolis vabadusvõitlusest 1809. a. Kunstnik Liezi maal.

kotka katse, 4-ja kuu möödumisel sellena — kotkapoja katse ja veel 5 kuud hiljem — noorkotka katse. Noorhaukad võivad sooritada pesakotka katse algajaks olemata.

Pesakotkad, kotkaped ja noorkotkad on täisõiguslikud noorte organisatsiooni liikmed ja tohivad kanda vastavat vormi, algajad vaid teatud eraldusmärki.

Peale nende liikide ja järkude leidub „Noorte Kotkaste“ organisatsioonis veel üks eriline liik vanemaid poisse. Need on

3) noorte magistrid.

Sellesse liiki pääsevad vaid noorkotka järku tõusnud vanema grupi poisid, kes peale järgukatsete on sooritanud veel 10 erikatset ja on üles näidanud erilist anditeiste poiste juhtimisel. Teiste sõnadega — need on noorte endi hulgast võrsunud poiste juhid. Neil on vaja esitada väitekirj mõne poiste juhtimisalasse puutuva küsimuse kohta, mida nad peavad kaitsma kahe eriliselt määratud opponendi vastu. On nad sellega toime tulnud, siis tunnustatakse nad noorte magistri nime vääriliseks.

Parima ülevaate kogu öeldust annab alljärgnev tabel:

„Noorte Kotkaste“ organisatsiooni liikmete liigitus.

Noorhaukad	Pesapoeg	Haukapoeg		Noorhaugas
8—13 aast. vanad	Vähemasti 2 kuud	Vähemasti 5 kuud		
Noorkotkad	Algaja	Pesakotkas	Kotkapoeg	Noorkotkas
12-dast eluaast. alates	Vähemasti 3 kuud	Vähem. 4 kuud	Vähem. 5 kuud	
Noorte magistrid	Magister			
	Peab olema noorkotkas ja sooritanud 10 erikatset.			

Haukapere.

(poisid 8—13. eluaastani).

Iga kaitseliidu allüksuse juure, alates rühmast, võib asutada üks ehk mitu haukapere. Haukpaere jaguneb 2—5 algrakukeseks,

haukapesaks,

milles on 4—6 haukapoega ja noorhaugast ning kuni kolm pesapoega. Seega oleks üldine pesa suurus 4—9 poissi. Pesakonda juhivad pesa noorhaugaste hulgast määratud pesavana ja pesavana abi.

Haukapere juhhib perestaap

vanahaugaga

eesoitsas.

Vanahaugas on kohapeal lugupeetud noorsoo-, kooli- või seltskonnategelane, kelle vastutusel ja nõuandel ning nõusolekul pere

Haukapesa:

Minimaalne aeg	Nimetus	Arv	Koguarv
3 kuud	Pesavana (noorhaugas)	1	4—
	Pesavana abi	1	
	Noorhaukad ja haukapojad	2— —4	—9
2 kuud	Pesapojad	0—	
		—3	

tegutseb. Ükski perestaabi otsustest ei ole ilma tema sanktsioonita maksev.

Peale tema kuuluvad

pesastaabi

koosseisu veel:

haugas,
haukaabi,
lippur ja
signalist.

Haugas on pere tegelik juhtija. Ta peab olema noorte magister. Samuti ka tema abi ja asetäitja — haukaabi. Viimane on ühtlasi ka pere laekahoidja. Lippur, pere lipukandja ja -hoidja ning staabi sekretär, ja signalist, pere sideüle ning abisekretär peavad olema noorhauka järku kuuluvad poisid.

Vanahauga, hauka ja selle abi kinnitab ametisse järgmise instantsi, noortemalevkonna, vanem, esimese esitab kinnitamiseks vastava kaitseliidu üksuse pealik, viimased vanahaugas. Lippur ja signalist esitatakse kinnitamisele hauka ja kinnitatakse ametisse vanahauga poolt.

Pere staap:

Nr	Nimetus	Mis liigist?	Esitaja ametisse määramine.	Ametisse kinnitaja.	Erikohused.
1	Vanahaugas	Noorsoo-, haridus- või seltskonnategelane	K.-l. üksuse pealik	Noorte malevkonna vanem	Aukohtunik
2	Haugas	Magister	Vanahaugas	Noorte malevkonna vanem	Eksamineerija
3	Haukaabi	„	„	„	„ laekur
4	Lippur	Noorhaugas	Haugas	Vanahaugas	Sekretär
5	Signalist	„	„	„	Sidetlem, abisekretär

Noorkotkaste rühm

(poisid 12. eluaastast alates).

Analoogiline nooremaist poistest koosneva haukapere struktuurile on vanemaist poistest koosneva noorkotkaste rühma oma.

Neid võib asutada samuti üks ehk mitu samade kaitseliidu üksuste juure, kuhu võis asu-

tada haukaperesid. Noorkotkaste rühm jaguneb 2—4 algrakukeseks,

noorkotkaste salgaks, milles on 6—8 pesakotkast, kotkapoega ja noorkotkast ja kuni 4 algajat. Seega kuulaks rühma üldse 6—12 vanema grupi poissi. Salka juhivad poiste eneste poolt salga noorkotkaste hulgast valitud salga pealik ja selle abi.

Noorkotkaste salk.

Minimaalne aeg	Nimetus	Arv	Koguarv
	Salgapealik, noorkotkas	1	6—
	Salgapealiku abi „	1	
5 kuud	Noorkotkad, kotkapojad ja pesakotkad	4—	—12
4 kuud		—6	
3 kuud	Algajad	0—	
		—4	

Noorkotkaste rühma juhivad peakoosolek ja rühmastaap vanakotkaga eesotsas.

Vanakotkas ja peale tema rühmastaabi

koosseisu kuuluvad:

kotkas,
kotkaabi,
lippur ja
signalist

täidavad rühmas samu funktsioone, mis olid täita vanahaukal ja perestaabi liikmetel peres, ja nad peavad kuuluma analoogiliselt samadesse liikidesse ja järkudesse.

Erinevus pere juhtidega seisab vaid selles, et kõik nad valitakse rühma peakoosoleku

poolt (perel oma peakoosolekut ei olnud). Nende esitamine ja ametisse kinnitamine toimub aga jällegi analoogiliselt pere juhtide kohta maksvatele määrustele ja analoogiliselt samadel kohtadel asuvate isikute poolt.

Rühmastaap.

Nr.	Nimetus	Mis liigist	Valija	Esitaja	Kinnitaja	Erikohused
1	Vanakotkas	Noorsoo-, haridus- või seltskonnategelane	Peakoosolek	K.-l. üksuse pealik	Noortemalevkonna vanem	Aukohtu esimees
2	Kotkas	Msgister	„	Vanakotkas	„	} Aukohtu liige
3	Kotkaabi	„	„	„	„	
4	Lippur	Noorkotkas	„	Kotkas	Vanakotkas	Sekretär
5	Signalist	„	„	„	„	Abisekretär

Noortemalevkond.

Kõik ühe kaitseliidu malevkonna piirides tegutsevad noorte pered ja rühmad koondatakse kokku üheks noortemalevkonnaks.

Noortemalevkonda juhivad ma-

levkonna pealikutekogu, vanematekogu, aukohus ja staap noortemalevkonna vanemaga eesotsas.

Noortemalevkonna vanema ja peale tema

noortemalevkonna staabi koosseisu kuuluvate:
noortemalevkonna pealiku,
pealiku abi,
lippur ja
signalisti

ülesanded on noortemalevkonnas samad, mis vanahaukal ja perestaabi liikmetel peres ning vanakotkal ja rühmastaabi liikmetel rühmas ja nad peavad analoogiliselt kuuluma samadesse liikidesse ja järkudesse, välja arvatud pealik ja selle abi, kes ei tarvitse olla noortemagistrid, vaid võivad olla valitud pealikutekogu poolt kohapealsete noorsoo-, kooli-, ja seltskonnategelaste hulgast.

Kõik noortemalevkonna juhivad valitakse noortemalevkonna pealikutekogu poolt, kes malevkonnas täidab peakoosoleku funktsioone ja mille koosseisu kuuluvad:

noortemalevkonna staabi liikmed,
malevkonda kuuluvad kotkad ja nende abid,
haukad ja nende abid
ning kõik malevkonna piires asuvad noortemagistrid.

Noortemalevkonna vanem, pealik ja selle abi esitatakse vastava kaitseliidu malevkonna pealiku poolt ja kinnitatakse ametisse noortemaleva vanema poolt. Lippur ja signalist esitatakse noortemalevkonna pealiku poolt ja kinnitatakse ametisse malevkonna vanema poolt.

Noortemalevkonna staap.

Nr.	Nimetus	Mis liigist	Valija	Esitaja	Kinnitaja	Erikohused
1	Malevkonna vanem	Noorsoo- või haridus- või seltskonnategelane	Pealikutekogu	K.-l. mlvk. pealik	Maleva vanem	
2	Malevk. pealik	„	„	„	„	
3	Malevk. pealiku abi	„	„	„	„	Laekur
4	Lippur	Noorkotkas	„	Noortemalevk. pealik	Malevk. vanem	Sekret.
5	Signalist	„	„	„	„	Sidetl. abisekr.

Noortemalevkonda kuuluvate perede ja rühmade koostööd ühtlustab ja peab kontakti kaitseliiduga, õpetajaskonnaga, koolivalitsusega ja seltskonnaga noortemalevkonna vanematekogu, mille koosseisu kuuluvad:

vastava kaitseliidu malevkonna pealik ja selle abi,

kohaliku naiskodukaitsejaoskonna esinaine, noortemalevkonna vanem, pealik ja selle abi, noortemalevkonda kuuluvad vanakotkad ja vanahaukad, kohaliku õpetajaskonna esindaja, noorhaugaste ja noorkotkaste lastevanemate esindajad.

Noormalevkonnal on peale nimetatud organite veel oma

a ukohus, mis koosneb kolmest malevkonna pealikutekogu poolt noorte magistrite hulgast valitud liikmest.

Aukohus lahendab oma kodukorra järele tüliasju üksikute rühmade ja perede kui ka mitmesse rühma, perre või malevkonda kuuluvate üksikute noorhaugaste ja noorkotkaste vahel.

Noortemalev.

Kõik ühe kaitseliidu maleva piirides tegutsevad noortemalevkonnad koondatakse kokku üheks noortemalevaks.

Noortemalevat juhivad maleva pealikutekogu, vanematekogu, magistritekogu ja staap

noortemaleva vanemaga eesotsas.

Noortemaleva vanema, ja peale tema

maleva staabi koosseisu kuuluvate: maleva pealiku, pealiku abi, lippuri ja signalisti

ülesanded on malevas analoogilised malevkonna vanema ja staabi liikmete omadele malevkonnas. Ka nende valimine, esitamine ja kinnitamine on analoogiline malevkonna vanema ja staabi liikmete valimisele, esitamisele ja kinnitamisele, ainult selle vahega, et siin toimuvad samal alusel ikka ühe instantsi võrra kõrgemad organisatsioonid kui malevkonnas.

Noorte maleva staap.

Nõ	Nimetus	Mis liigist	Valija	Esitaja	Kinnitaja	Erikohused
1	Maleva vanem	Noorsoo-, haridus- või seltskonnategelane	Pealikutekogu	K.-l. mal. pealik	Peavanem	
2	Maleva pealik	"	"	"	"	Laekur
3	Maleva pealiku abi	"	"	"	"	
4	Lippur	Noorkotkas	"	Noorte maleva pealik	Maleva vanem	Sekretär
5	Signalist	"	"	"	"	Sidenl. abisekr.

Ka noortemaleva pealikutekogu, mille koosseisu kuuluvad: kõik noortemaleva staabiliikmed, noortemalevkondade pealikud ja abid, kõik kotkad ja haukad,

ning noortemaleva vanematekogu, mis komplekteerub:

vastava kaitseliidu maleva pealiku ja selle abist, naiskodukaitseringkonna esinainest, noortemaleva vanemast, pealiku ja selle abist, noortemalevale alluvate noormalevkondade vanemaist, kohaliku omavalitsuse haridusosakonna esindajast, ning kohaliku õpetajate organisatsiooni esindajast,

ülesanded ja tegevus on analoogilised malevkonna pealikutekogu ja vanematekogu omadele, ainult laiemas, maleva, piirkonnas.

Ühe noortemaleva piirkonnas asuvad noorte magistrid võivad soovi korral asutada oma, peavanema poolt kinnitatud kodukorra järgi tegutseva magistritekogu,

mille ülesandeks on eriteadlastena olla abiks noortemaleva staabile kõigi noortemalevasse puutuvate küsimuste lahendamisel.

„Noorte Kotkaste“ organisatsiooni üldjuhtimine.

Kõik noortemalevad moodustavad üheskoos „Noorte Kotkaste“ organisatsiooni.

„Noorte Kotkaste“ organisatsiooni ühendavaiks ja juhtivaiks organiteks on keskvanematekogu, magistrite-liit, kongress ja peastaap peavanema ja selle abiga eesotsas.

Peavanem ja peavanema abi valib kaitseliidu vanematekogu kaitseliidu ülema ettepanekul tuntud noorsoo-, kooli- või seltskonnategelaste hulgast.

Peavanem on „Noorte Kotkaste“ organisatsiooni esindaja nii sise- kui ka välismaal. Ta on noorkotkaste ja noorhaugaste kõrgem käsutaja ja esimene noorkotkas. Peavanemat asendab ta äraolekul peavanema abi.

Peale peavanema ja peavanema abi kuuluvad

peastaabi liikmete hulka veel:

peastaabi ülem,
peastaabi ülema abi,
lippur ja
signalist.

Peastaabi ülemaks on kaitse-
liidu peastaabi noortepealik.

Peastaabi ülema abi valitakse
magistriteliidu poolt tuntud noorsoo-
kooli- või seltskonnategelaste hulgast ja kinni-
tatakse peastaabi ülema esitamisel pea-
vanema poolt ametisse.

Lippur ja signalist, kelle funktsioonid on samad, mis teistelgi lippureil ja signalistidel allüksustes, ainult laiemas piirkonnas, valitakse magistriteliidu poolt noorte magistrite hulgast ja kinnitatakse samuti peastaabi ülema esitamisel peavanema poolt ametisse.

N.№	Nimetus	Mis liigist	Valija	Esi- taja	Kinni- taja	Eri- kohused
1.	Peavanem	Noorsoo- haridus- või selts- konnate- gelane	Kaitse- vanemate- kogu	Kaitse- seli- du ülem		
2.	Peavanema abi	"	"	"		
3.	Peastaabi ülem	Kaitse- peastaabi noorte- pealik			Kaitse- seli- du ülem	
4.	Peastaabi ülema abi	Noorsoo- haridus- või selts- konnate- gelane	Ma- gistri- te liit	Pea- staabi ülem	Peava- nem	Laekur
5.	Lippur	Magister	"	"	"	Sekretär
6.	Signalist	"	"	"	"	Sideülem abisekre- tär

Peastaabi ülesandeks on kõigi noortemalevate ühendamine, toetamine ja juhtimine noorkotkaste kasvatuskava järele, ühenduse pidamine välismaa noorsoo ja skoutlikkude organisatsioonidega ja „Noorte Kotkaste“ rahvusvaheline esindamine.

Keskvanematekogu, kelle ülesanded on üleriigi samad, mis allüksuste vanematekogudel oma piirkonnas, moodustavad:

auvanemad,
kaitseliidu ülem ja peastaabi
ülem,
kaitseliidu vanematekogupre-
siidium,

naiskodukaitse esinaine,
peavanemjasele abi, noorte
peastaabi ülem ja selle abi,
haridus-sotsiaalministeeriumi
esindaja,

Eesti Opetajate Liidu esindaja,
ning teiste noorsoo organisat-
sioonide peavanemad (resp.
esindajad), kes sellekohase kokkuleppe
alusel oma juhtivamasse nõuandvasse
organi kutsuvad täisõiguslikuks liik-
meks „Noorte Kotkaste“ peavanema või
peastaabi esindaja.

Auavanemateks valib keskvanematekogu noorte peastaabi ettepanekul isikuid, kel on erilised teened „Noorte Kotkaste“ organisatsiooni suhtes, või kellele „Noorte Kotkaste“ organisatsioon tahab üles näidata erilist austust.

Magistriteliidu täisõiguslikeks liikmeiks on kõik magistritekogud, kes liidu koosolekuist igäüks kahe hääleõigusliku esindaja kaudu osa võtavad. Sõnaõigusega võivad liidu koosolekuist osa võtta kõik magistrid.

Magistriteliit töötab oma kodukorra järgi, mis peavanema poolt heaks kiidetud. Ta ülesandeks on peale peastaabi ülema abi, lippuri ja signalisti valimise olla eriteadlast koosnevaks nõuandjaks peastaabile ja peavanemale.

Vajaduse korral võib peastaap aegajalt kokku kutsuda noorkotkaste üleriikliku kongressi,

millel hääleõiguslikeks on kõik „Noorte Kotkaste“ organisatsiooni juhtivad tegelased kuni haugaste ja kotkaste abideni.

Oma iseseisvaid
revisjonikomisjone

„Noorte Kotkaste“ organisatsioonil ei ole, kuna ta kasutab peamiselt talle kaitseliidu peastaabi ja allüksuste poolt kasutada antavaid varasid ja varandusi, mille kasutamise revideerimine kuulub kaitseliidu üksuste revisjonikomisjonidele.

Tutvudes ülaltooduga, tekib esimesel hetkel mulje, nagu oleks ellukutsutaval „Noorte Kotkaste“ organisatsioonil liig rohkesti üksikuid juhtivaid organeid. Ent see on vaid esimese pilgu tulemus. Süvenedes rohkem asjasse, selgub, et loeteldud organid on möödapääsmatud, kui tahame noorte juhtimisele kaasa tömmata noori endid, haridust juhtivaid asutisi ja seltskonda. V.N.

Laskesportlaste kaks suurvõistlust

31. augustil Riias Läti aizensargide ja Eesti kaitseliidu vaheline laskevõistlus. 14. septembril Tallinnas Eesti kaitseväge ja kaitseliidu laskesportlike gruppide vaheline laskevõistlus

Kaitseliidu pikas laskevõistluste reas on kaunike hulk n. n. „välisvõistlusi“, s. o. võistlusi, milliseid kaitseliit või üksikud malevad peavad teiste riigikaitse alal tegutsevate organisatsioonidega (kaitseväge, piirivalve, politsei) või koguni võõraste rahvastega.

Seni on rahvusvahelisi võistlusi pidanud ainult üksikud malevad: Tallinna malev Helsingi malevaga, Võru malev Läti aizensargide Valga polguga, Valga malev Läti aizensargide Volmari polguga ja Tallinna malev Läti aizensargide Riia polguga.

Tänavu kevadel võttis Läti aizensargide (kaitseliidu) juhatus üles küsimuse, kas ei ole soovitav korraldada Läti aizensargide ja Eesti kaitseliidu vaheline laskevõistlus (eestlaste möödunud aasta sellekohane ettepanek lükkati lätlaste poolt tagasi).

Kaitseliidu juhatus võttis selle ettepaneku otsekohe vastu ja lühikeste läbirääkimiste järele jõuti kokkuleppele järgmisil tingimustel:

Neid võistlusi peetakse igal aastal, vaheldumisi kord Riias, kord Tallinnas. Tänavune võistlus peetakse Riias 31. augustil.

Kumbki pool paneb välja 24 võistlejat. Meeskondade paremuse peale loevad 25-e parima laskuri tagajärjed. Grupilaskmise põhjal selgitatakse välja ka üksikmeeste paremus.

Lastakse 300 m distantsilt kümneringilise rahvusvahelise normaalmärklaua pihta kolmest asendist, igäühest 10 lasku. Laskmine algab lamades käelt, siis püsti käelt ja lõpuks põlvelt. Proovilaske on lubatud 9.

Võitja meeskond omandab Läti aizensargide ülema rändauhinna, mida tuleb kaitsta kaks korda järjest või kolm korda vaheldumisi.

Parim üksiklaskur omandab Eesti kaitseliidu ülema rändauhinna, mida tuleb kaitsta samadel tingimustel.

Peale selle antakse 16-le mehele isiklikke auhindu üldparemuse järjekorras.

Teine suurvõistlus kaitseväge laskesportlaste gruppiga ei ole enam uudisasi. Juba läinud aasta kaitseliidupäeval oli esimene rammukatsumine, kusjuures võitis kaitseväge meeskond mõnesilmalise ülekaaluga, kuna kaitseliit võitis kaks esimest kohta.

Võistlustingimused on samad, mis esimesel võistlusel.

Kumbki pool paneb välja 24-mehelise grupi, kuna loevad ainult 20 parima mehe tagajärjed (grupi paremuse peale).

Lastakse 300 m kauguselt sama distantsi kümneringilise rahvusvahelise normaalmärklaua pihta kolmest asendist à 20 lasku. Proovilaske on lubatud 18.

Asendite järjekord oli esimesel võistlusel: püsti käelt, põlvelt ja lamades käelt. Järjekorras muutmise kohta on laskesportlaste perest tulnud kuuldavale häält; soovitakse sama järjekorda, mis lätlastega: lamades käelt, püsti käelt ja lõpuks põlvelt. Kui kaitseväge poolt vastuvaidlusi ei tule, võetakse see muudatus sisse.

Paremale meeskonnale on pandud välja kaitseministri rändauhind, mis praegu on kaitseväge käes, ja parimale üksiklaskurile kaitseliidu ülema rändauhind, mis praegu on Järva maleva kaitseliitlase E. Rulli hooldamisel.

Individuaalseid auhindu antakse välja üldise paremuse järjekorras 6-ale mehele.

Võistlus leiab aset 14. septembril Tallinnas kas Valdeki laskeväljal või Tallinna maleva Mustamäe tiirul.

Nii mõndki huvitab küsimus, millised väljavaated on kaitseliidul nende võistluste suhtes?

Raske on olla prohvet, kuid siiski on mõned lähtelused oletusiks.

Võistlusväärseid laskureid meil on, isegi rohkem kui tegelikult tarvis.

Aga kuidas nad lasevad?

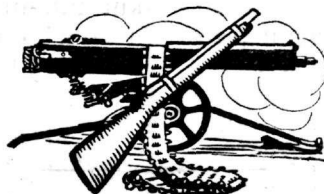
Meie üldlasketasapinna kohaselt täiesti rahuldavalt, kui võistlusil ei tule ette viperusi.

Senised suurvõistlused võõrastega on näidanud, et kaitseliidu laskurid veavad esialgu vastastega tasavägiselt või lasevad nad otsekohe mööda minna. Lõpu- poole pannakse „aur peale“, kuid siis ei õnnestu igakord vastasest enam mööda minna.

Kas on see võistluspalavik, mis lõpu- poole raugub, või ei saa külm põhjamaalane nii kergesti hoogu sisse? Võib olla üks või teine.

Igatahes kui meie laskurid vabanevad neist köidikuist, ei tohiks olla mingisugust kartust üllatuste ees.

R. L.

Eesti meremehed Belgia-Kongos

I.

Eesti meremees kirjutab Belgia-Kongost: Siia jõudis „Vaba Maa“, millest oli näha, et Eesti laevajuh- tidele ettepanek on tehtud Belgia-Kongosse teenistusse sõita. Tingimusist on näha, et nõutakse Prantsuse keelt ja ei tohi ka aastate poolest olla noor ega vana. Seni pole ühtki kodumaalast sõitnud siia ja sellest võib järeldada, et kohasoovijaid polnud. Või tegi takistusi keelepuudus?

Pole kaua sulge võtnud kätte, et kodumaale kir- jutada, kuid et ajaleht tõstis üles siia rändamise küsi- muse, siis ei läbenud enam olla vait ja läkitan mõne rea.

Meremees on rändlind, temast „kodulooma“ ei saa. Nii raske kui ka ei ole perekonnast ja omastest lah- kuda ja neist pikemat aega olla eemal, on säärane nuht- lus meremehe peale pandud ja seega tuleb leppida. Väike Eesti ei suuda kõiki meremehi toita, ei suuda seda teha ükski riik. Meremehi, ükskkõik missugusest rahvusest, võid leida igas ilmakaares. Ja miks pidi Belgia-Kongo eestlaste poolt olema esindamata?

Vanim Eesti meremees oli siin kapten Filimonoff. Nüüd pole teda aga enam elavate kirjas, ta suri mõni aeg tagasi ja puhkab siin troopikapäikese all mullas. Kapten Filimonoff rändas siia 1920. aastal. 1924. aastal rändasid Belgia-Kongosse Eesti laevamehaani- kud Kadak, Akatus, Tomben ja Oltoff. Küllap mõni neist kodumaaga pidas ühendust ja kirjutas siinsest elu-olust, sest järgmisel aastal sõitsid siia tööpuuduse tõttu kodumaal: mehaanikud Elb, Sikk, Tutti, Viitol (puusepp), Vakkermann, Beilberg, Suurmann ja kapten Orpus. Siis saime teada, et Belgia-Kongos viibib ka inglitud eestlane kapten Luks, kes üle poole oma eluajast on teeninud Inglise laevadel ja maa- ilmasõja ajal Inglise sõjalaeval ohvitseriks olnud. Ka kosis ta endale naiseks inglanna.

Need meremehed, kes siia sõitsid, olid teatud ajaks oma naha ära müünud. Lepingu kohaselt oldi kohus- tatud 3 aastat teenima. Oli luba ka 1½ a. pärast oma soovil tagasi tulla, kuid siis tuli endal maksa reisi- raha Euroopasse. Kes ka 1½ aastat vastu ei suuda panna, sõitku, kuid tasugu laevasõiduseltsile osa tema eest maksetud reisikuludest.

Kaptenid Luks, Orpus ja mehaanikud Tutti ja Beil- berg määrati teenistusse Belgia-Kongo hiigla-sisejär- vele — Tanganjikale. Sõna „Tanga“ tähendab järv ja „njika“ kihvtine kala. 4 meest jagati laevadele „Ba- ron Dhanis“ ja „Duc de Brabant“. Need laevad pida- sid ühendust Inglise-Belgia kolooniate vahel kord nä- dalas ja teise tuurina tehti samuti kord nädalas reis ümber järve, milleks kulus 2 päeva. See annab etteku- jutuse järve suurusest. Ka sügav on see järv. Sõida va- hel laevaga kuhugi kalju ääre, põhja ei leia. Mõnes ko- has järves ei ole põhja leitud siinsete mõõtmisabimõu- dega. Tanganjika järv on aga merepinnast palju kõr- gemal ja seega on siin ka kliima parem kui kuskil madalas.

Tanganjika eestlased-meremehed elasid Albert- villes. Nende palk oli 35—50.000 Eesti senti kuus. Ma- jandusliku külje üle nad ei nurisenud, sest kana (väike troopikatõug) eest makseti 2½ franki (frank — 10 senti), või kilolt 5½ fr. jne. Samasugused kääbused kui siin on kanad on ka lehmad. Annab päevas vaevalt 2—3 liitrit piima, kuid see on ka rammus. Igal „valgel“ on „mustad“ teenijad.

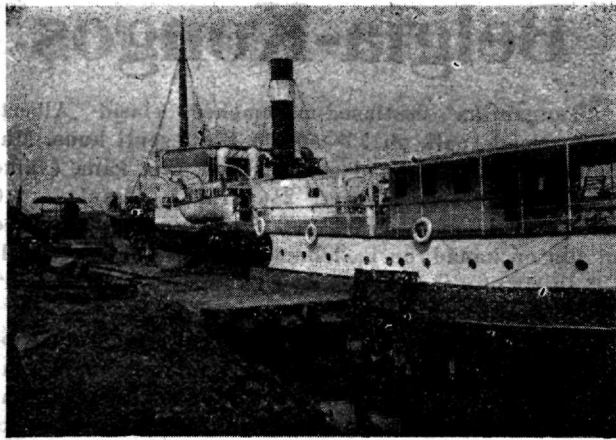
Samal ajal, kui valgetele meremeestele oludeko- hast palka makseti, teenisid pärismaalased-mustad ju- malamuidu. Mustad olid laevas ainult madrusteks, ma- sinameesteks ja kütjaiks. Kapteniks ja tüürimehiks võis ta olla ainult oma „kanul“ (puutiivest õonestatud kitsas paat). Madruste palk on 120 franki = 12 krooni kuus ja toit laeva poolt. Ja mis toit see on? Peaports- jon on „manijok“, mingisugused juured, millel on jahu ja kartuli maik. Poolnälginud mustad kugistavad va- hel kolme päevaga nädalamoona ära ja neli päeva nälgivad. Nad ei puudu seepärast töölt. Kommunaaled on aga mustad. On kellelgi toitu järel, jagab ta selle kaaslaste vahel.

Kehv on see „manijok“. Rammu ei mingisugust, ainult kõhu paisutab üles, ja seepärast on mustadel punnis kõhud. Sõrmede vahel kuulikesteks veeretatud ja palmiõlisse kastetud „manijoki-mune“ pole mustadel ka niipalju süüa kui kõht nõuab ja isu täituks.

Aurikud „Baron Dhanis“ ja „Duc de Brabant“ ve-

Eesti mehaanik hra AKATUS Unatras. Loeb laevalael „Vaba Maad“.

Sääraseid jõe- ja järvedelaevu juhivad Eesti meremehed Kesk-Aafrikas.

dasid reisijaid ja kaupu. Belgia koloonia linn Elisabethville, kus asuvad suured vaselademed ja sulatisahjud, saatis väga palju vaske Euroopasse. Siis ka elevantikihvu. Elevantitapmisele pandi viimasel ajal piir ja iga maakonna või kubermangu peale anti luba 5000 frangi eest ainult kaks elevanti aastas tappa. Siis otsiti välja ka suured loomad ja mõni elevantikihv kaalus kuni 75 kilo. Kihvakilo maksab aga 1 naelsterling.

Tanganjika järve ümbruses elutseb palju musti. Ainuüksi Albertvilles on neid 2000. Neil on oma linna-jagu ja see kujutab kuuride või õigemini öelda puuride rägastikku. Neeгри-küla. Pärismaalased elutsevad suugarude kaupa ja neid on mitu. Valitsev suugaru on Kischvahili. Õige sõjakas rahvas.

Mustade lähedusse tikuvad araablased ja hindulased. Need kaks rahvust läksid välja neegrите orjastamisele. Mustade õiguste maksmapanemiseks astus vahele valgete võim ja keelas araablasile ja hindulasile seal elamise, kus valgeid, s. t. administratsiooni, pole. Eriti kannatas orjastajate käes „Mokabuuside“ käabusugaru.

Pärismaalaste elu on vilets. Nad toidavad end seega, mis leiavad metsast või püüavad järvest. Tanganjika järv on kalarikas, kuid pärismaalastel pole püüniseid. Kõik on primitiivne. Vitsadest on näiteks punutud kalavõrk, kuid ka see toob kala välja. Kellel haritud maalapike, see kasvatab maisi ja „manijokki“.

Väikesis „kanudes“ kihutavad nad mööda järve ja jõgesid, kuid see on alati hädaohuga seotud. Krokodillid ja jõehobused varitsevad saaki ja hipopotamusel on tühine asi „kanut“ läbi hammustada.

Nägin kord järve kaldal kedagi naist oma last pesemas. Naine pöördus korraks ümber ja, kui ta lapse järele käed välja sirutas, polnud last enam. Krokodill oli lapse lõugade vahele tõmmanud ja kadus sügavusse. Ema ahastus oli suur.

Albertville linna alla, järve kaldale, olid äraveoks kokku keeratud loomanahad maha laaditud. Ütelugemisel leiti osa puuduvat. Kahtlustati musti. Kui ühel päeval pärast tormi mindi järvekaldale, leiti sealt nahapakid, läbi puuritud krokodillihambaist.

Mustade üle valitsevad sultanid ja kuningad. Üks rikkamaist kuningaist Tanganjika järve kaldal, mäe otsas, on Ruanda kuningas. Tema kari on 6000 looma suur ja peale selle on tal hobune. Siin on see haruldus, kuna peetakse eesleid. Siis on tal suured istandused. Rikkust on tal ju lihtne asi koguda: mustale maksab alul, teenistusse astudes, 88 santiimi ehk 9 senti päevas palka.

Ruanda kuninga printsid külastasid ka meie laeva ja üle kõige huvitas neid voolikust pritsimine. Ammuli suuga nad vaatlesid ja imetelid. Nad peaksid nägema Tallinna tolmuste tänavate kastmist.

Teenistusse valgete juure astuvad mustad lepingu põhjal. Kui vabatahtlikke töölisi pole, pöördub kuberner sultani poole, see valmistab lepingu ja määrab töölised. On märgata, et valgete juures teenijad mustad väljasuremise tendentsi näitavad. Muutuvad kiduraks ja suguvõimetuiks.

Kultuuriliselt on pärismaalased lapsekingades. Nad ei tea üldse, mis laias maailmas sünnib. Küllalt ei jõudnud nad imestada hüdroplani üle, mis 1926. a. Albertville all, Tanganjika järvel, maandus. Kaks Prantsuse lendurit olid alustanud Pariisist pikema lennu. Sõitsid Euroopast Aafrikasse ja tulid mööda Kongo jõge alla. Nad pidid edasi Madagaskarini lendama. Aeroplani hüüdsid pärismaalased linnuks. Ja kui lennuk vahujuga järel kaldale tuli, voolas must jõgi randa. Viimsest olid nad tulnud vaatama imelooma. Neid ei lastud aga ligi, nad ei tohi valgetele läheneda. Ka raudteerongides on neil erivagunid ja valged peavad sõitma eranditult 1. või 2. klassis. Sama lugu on ka laevas: valged asetsevad kajutites, mustad dekil ja seal magavad nad ka öösel. Eemale valgest!

Belgia-Kongo eestlaste-pere on hakanud lagunema. Kapten Luks läks inglaste juure. Ta on jõukas mees. Asutas mõned istandused, pani maha tubakat, maisi ja kohvi. Elutseb aga edasi Tanganjika kaldal. Vaatamata pikaajalisele äraolekule pole ta siiski veel unustanud Eesti keelt, kuid teadis, et Eesti lipp on sinine-punane-valge (end. Vene). Siis elutsevad siin Liholm, Akatus (käis hiljuti kodumaal — Paldiskis kosjas), Tauben, Suurmann (võttis Stettiinis sakslase naiseks), Kadak abikaasaga ja hüdrograaf Snamensky. Nad elavad Unatras ja sõidavad Leopoldville ja Stanleyville vahet. Kliima on seal madala maa tõttu halvem.

Eestisse tagasi sõitsid Tutti, Beilberg ja Vakermann. Orpus sõitis ka ära, kuid jäi teenima Belgiasse, Sikk valis endale uueks asupaigaks Austraalia. Filimonoff puhkab siin igavest und, nagu kuulda, on tema abikaasa pärast mehe surma laevaseltsiga alustanud protsessi ja võitnud, saades tüseda summa.

II.

Rahva orjastamine ja orjade pidamine on keelatud. Kultuur ei luba inimesega nagu loomaga ja õigusteta olevusega ümber käia, kuid... orjastamise jäljed on veel liig selgelt nähtavad. Mustal pole kaugeltki neid õigusi, mis valgel. Niipalju on vast mustade inimväärtust tunnustatud, et neid ei tohi lüüa ega ole lubatud tappa. Nii-sugusel juhul langeb ka valge karistuse alla. — Orja-

veri voolab endiselt mustade soontes. Valget hüüab ta, ja ei tohigi teisiti hüüda kui „kuningas“ ja „suur härra“.

Mustad, kes valgete juures teenivad, ei tohi öhtul pärast kella 9 külast lahkuda. Neil peab selleks valgelt eriluba olema ning külast lahkudes olgu põlev latern kaasas. See on selleks, et juba eemalt must oleks näha. Võimalik, et kardetakse mustade kallal tungi, kuid nad polegi nii metsikud. Pigemini võiks öelda — heasüdamlikud. Pealegi on nad arad. Loata külast lahkunud must langeb suure karistuse alla.

Teine näide, milles avaldub orjastamise tunnusemärki, on naise ostmine. Peig või tema vanemad võivad naise osta, kui see on alles mähkmeis. Hind kõigub 200—700 frangi ehk 20—70 krooni vahel. Raha saavad endale naise vanemad. Naist ei anta aga mehele enne välja, kui ta on küps abieluks.

Belgia-Kongos on kombeks, et ka valged endile musta naise ostavad. Seda teevad peamiselt ainult need, kellel siin on pikem teenistusaeg ette nähtud ja mustade naiste meesteks on enamasti belglased. Ostetud naine ei tohi mehe juurest ära joosta. Teeb ta seda, toob politsei ta tagasi või maksu vanemad mehele naise eest maksetud raha tagasi.

Sõidab eurooplane puhkusele ja jätab mõneks ajaks Kongoga jumalaga, jääb naine mehe kodusse maha või läheb oma vanemate juure. Naise kaasavõtmine on seotud raskustega, sest niisugusel juhul peab mees naise eest või peremees musta nais- või meesteenija eest preestrile teatud kautsjoni sisse maksuma ja see tagatis on selleks ette nähtud, et juhul, kui mõni Euroopasse kaasavõetud must kuhugi maha jäetakse,

Araabia ärimees (valges) oma sulasega.

Pärismaalased pühitsevad „täiskuu“ pidustust. Neegrite näod on valgeks vööbatud.

teda võimalik on tagasi tuua. Nõuetav kautsjon ulatub mitmetuhande frangini.

Kõlbline tasapind mustade tüdrukute seas on kohutavalt langenud. Ka möllab mustade seas suguhai- gus. Tarvitseb ainult mustale tüdrukule märku anda ja kohe on ta valmis tulema. Aga raha peab ta saama. Seevastu on aga mustad naised oma meestele truud.

On teada juhtumine Elisabethvilles, kus ühe belglase juures teenisid mustad — mees ja naine. Valge hakkas musta naist võrgutama ja püüdis meest eemale saata. Mitmel korral kihutas belglane mehe külasse kanu ostma. Keegi oli aga mustale kõrva sosistanud, et valge tema naise ümber lipitseb, ja must pani oma abielumehe-kohused maksuma. Võttis suure kõöginoa ja lõi sellega abielurikkujale kehasse 22 haava, mis surma tõid. Mustale nõuti poomissurma ja kohus mõistiski selle. Külma rahuga ja paljuütleva põlgusega vaatas ta lingule: — „Ma olen täitnud, mida tahtsin, olen lahti saanud valgest.“

Ka mustad meelitavad üksteise naisi ja lähevad siin äärmuseni. Keegi must ostis inglaselt pintsaku ja andis selle oma sõbra naisele. Naine määris aga pintsakule kanget mürki, mis väikesse haavakesse sattudes inimese hulluks teeb. Ühel päeval kargaski mees ringi, jooksis põlisesse metsa ja jäi kadunuks. Ta kas suri nälga või langes kiskjate söödaks. Kurjategija sai politseile teatavaks, naine toodi kohtu ette ja mõisteti vangi.

Siis katsuvad pärismaalaste naised oma meestest lahti saada sel teel, et tubaka hulka segavad kanget mürki — „banghit“ ja seda tubakat suitsetades kaotab inimene mõistuse, läheb nõdrameelseks. Mürgitamisest pärismaalaste juures tulevad tihti ette ja enamasti ikka armulugude põhjal.

Eluviiside poolest sarnlevad mustad lindudele. Nad ei hoolitse homse päeva eest. Elatavad endid sellest, mida loodus annab. Viimasel ajal on nad aga siiski maha külinud maisi, „manijoki“ ja tubakat. Kui Kongos asutati puuvillavabrikud, hakkasid pärismaalased kasvatama puuvilla. See annab head teenistust.

Pärismaalased surevad välja. Need, kes töötavad

valgete juures, on määratud surmale, kuna vabas looduses elutsevad mustad siiski veel sigivad. — Hiljuti oli Ruandos ikaldus, mis esile kutsus suure nälja. Tuhanded mustad surid nälga. Siis tapavad pärismaalasi igasugu putukad ja kiskjad loomad. On putukaid, mis tekitavad unehaigust. — Kimbutu putukas, kui ta end verd täis on imenud, paistab tumeda viinamarjana. Kui see kord inimest hammustab, tekib halvatus, vähemalt 3 kuud on hammustatu pime ja pooled hammustatud inimestest surevad. Õnneks ei lenda need surmakülvajad mardikad, vaid roomavad. Kõige jõledam on aga liik putukaid, kelle hammustuse vastu üldse rohtu ei leita. Kui see putukas inimest hammustab, muutub inimese uriin mustaks nagu tint. Arst annab juua ainult soodavett. Sajast pääseb üks eluga. Igapäevane haigus on malaaria. Valge on nende haiguste vastu enam-vähem kaitstud, kuna magab võrgu all jne. Must magab vabas looduses.

Jõuka ja kehva pärismaalase vahel välispidiselt on raske vahet teha. Ühesugused räpakad on nad kõik. Pärismaalase rikkus seisab õieti naiste ja toidu rohkuses. Sultanil näiteks on 30 naist ja aidad vilja täis. Kes aga tõesti rikkad on, on araabia ja hindu kaupmehed. Mustade käest ostavad nad põllusaadusi üles ja müüvad neile jälle tagasi. Siis tellivad nad Euroopast kõige odavamad sitsiriidid ja müüvad pärismaalastele. Kirju riie, see on musta hing. Aga ka tühiste klaaspärlite eest võetakse mustadelt hingehinda. Ja ostetakse. Kui mõni must valge juure teenistusse satub, hakkab ta tingimata eurooplase järele riietuma. Nii

Albertville turupublik.

kannab ka must troopikakasketti, olgugi et tal selle järele tarvidust pole. — Tallinna vanakraamiturg peaks siia üle kolima. Iga viimane närune riidehilt leiab ostja. Seda kasutavadki peaaegu kõik valged, kes Euroopasse sõites oma rämpsu mustadele müüvad.

Pidustusi peavad pärismaalased paganausu kommete järgi. Kord kuus pühitsetakse „täiskuu-püha“. Sel pühäl võõpavad mustad oma näo ja keha valgeks, tantsivad ja mängivad primitiivsete muusikariistade saatel. Takukoonaldena pöörlevad nad tolmusel maapinnal. „Täiskuu-püha“ püüavad mustad pühitseda omakeskel. Sugugi ei meeldi neile valgete lähenemine ja pealtvaatamine. Ülesvõtte tegemine vihastab neid, kuid neil pole midagi öelda valge suhtes. Peavad alistuma.

Ühel hommikul ilmub kütja tööle, otsa ees kolm valget joont. Küsin, mis see peab tähendama? — „Laps sündis.“ Ka niisugust juhtumit pühitsevad pärismaalased. Pulmad lähevad samasuguse hallooga kui meil külas. Jõukas peig peab pulmi paar, kolm päeva. Kehval aitab lihtsast tseremooniast.

Igav ja üksluine on Belgia-Kongo elu eurooplasele. Kongos on eurooplasist enamus belglaste käes. Belglastel on nagu teada lõbus rahvas, kuid siin muutuvad nad „koduhaigeks“ ja kurvameelseks. Pole ainukestki lõbustuskohta. Ainult restoran-hotell on koht, kuhu sisse võid astuda meelt lahutama. Ja meelelahutus seisab selles, et laua ääres toolil istud ning neeger sulle jooki ja sööke ette kannab. Olles ja viinades võib ujuda, nii palju veetakse siia Euroopast alkohoolseid jooke. — Ja eurooplane istub restoranis niikaua, kuni kord Euroopasse sõidab ning võlad maha jätab. Põlised eurooplased Kongos pööravad toidule vähe tähelepanu ning pühendavad endid rohkem alkoholile. — Kõrtsmikkudeks on enamasti greeklased.

Mustale Euroopa viina ei müüda. See on kõvasti keelatud ja seepärast tarvitavad nad banaanidest aetud samogonni, mis aga on kange. Banaaniviin on ka võrdlemisi odav, — ainult 6 franki pudel.

Nii imelik kui see ka ei ole, kuid on tõsi, et Kongos, kus kasvavad banaanid, must, kui ta neid ise metsast ei too, neid süüa ei saa. Turul müüakse terve oks, mis kaalub paar puuda, 5 frangi eest, kuid pärismaalasele on see kallis: — 5 päeva tööraha. Valge otsib välja paremad banaanid ja laseb neid veel võiga praadida, mis hommikul väga hästi maitseb.

Valgete peatoiduks on Euroopast toodud igasugused konservid. Tanganjika järve piirkonnas saab ka värsket loomaliha, kari on olemas, kuid millegipärast ei lase inglise arstid rammusaid loomi turule. Rammusa liha söömine on keelatud ja tuleb leppida puise lihaga. Must saab lihajäänused.

Nii elatakse kaugel Belgia-Kongos. Seiklusteotsijal on siin paljugi näha, kuid eestlased, kes siia on tulnud, teenivad leivakanika pärast. Püütakse võimalikult kokkuhoidlikult elada, et kord kodumaale tagasi tülles mõni sent ka tagavaras oleks. Meie elu kadestada ei tarvitseks, tee on lahti igaihele, kes soovib sõita. Kongo ei meelita, sest uusi meremehi kodumaalt juure pole tulnud.

Elisabethville, märts 1930. a.

A. S.

Kui olid suvepühad... *Aineil saksa keelest*

Väljas säras selge varasuve päike. Lepalinnud siristasid õunapuudel oma südamlikumaid viise, pääsukesed sidistasid telegraafitradidel või liiritasid ümber majakatuste. Üleval õhus kuuldus lõokesi kui õnnistusepillureid üle külvatud nurmede.

Üksik auto kihutas väikeses põgenevas tolmupilvekeses maanteel. Seesistuja, vanaldane härra, vaatas huviga maastikule oma ümber. Kas ta polnud seda juba enne näinud? Kõik selles näis nii imelikult tuttav: jõgi, mis tuli ruttavalt lähedalt kasesalust, lõikas maantee ja viis looklevana kaugusse, laiad nurmed nõlvakutel, ja talud, mis puhkasid sõbralikult õitesagaraise tee veerel.

Eemal osutas telegraafipostide kaheksharnev reastik teelahkmele, kõrge valge majaga selle kõrval.

Freibachi kõrts!

Kindlasti! Ta ei võinud selles enam eksida. Oli ta ju kord ise majas elanud, — päevi, ei terve nädala, — noore sõdurina sõjaajal, läbisõidul.

Ta ei olnud sellele enam ammu mõelnud. Peaaegu ta oli selle unustanud. Ja ometi...

Armas Jumal! Kakskümmend, peaaegu kolmkümmend aastat oli sellest ajast möödunud.

Palju oli muutunud.

Aga ka siis oli kevad. Ka siis seisis õilmetes õunapuu, õitsesid roosid.

Roosid?..

Seekord elas siin läheduses tütarlaps, noor ja ilus... Tütarlapse nimi oli Eliisabet, ja ta armastas seda neidu.

Selgesti, otsekui unenäo sügavustest tõusnud, seisis äkki ta pilt ta ees.

Tütarlapse isal oli läheduses aed, sest linn polnud kaugel. Seal oli ta tütarlapse leidnud, kui ta ostis endale kord paar lille aiast. Ta oli armastanud noort olevust, nagu armastab noor-mehe, kes alustab oma kolmandat aastakümnet, ja Eliisabet armastas teda.

Siis... ja täna...

Ta polnud teda kunagi unustanud... ja siiski... ta oli vananenud... ei eales teist armastanud, eales abiellunud... Aga ka tema järgi ta polnud enam küsinud. Aeg... ja töö... kutse...

Kas küsis tütarlaps kunagi põhjusi? Kindlasti mitte. Ta oli unustanud, nagu temagi.

Oli ta ehk ka üksik, nagu tema?

Tunneks ta teda?

Vana kapten mõtles.

Olen narr, ega pole seda teisiti teeninud.

Siis tuli talle korraga mõte.

„Tunnete ümbrust?“ küsis ta autojuhilt. See noogutas.

„Freibachi kõrts?“

„Jah.“

„Peatage auto.“

Ta tundis vastupandamatut soovi teda näha, kuigi ta teadis, et see tähendab pettumust, sest aeg oli lennanud ja tütarlaps, keda ta kord armastas, oli vananenud.

Ta astus teemajja sisse ja küsis aedniku järgi. Seal vastati, et inimesi, nimega nagu ta nimetas, seal ei tunta. Ja aia uue omaniku nimi oli kaptenile tundmatu.

Ta otsustas siiski kohta näha.

Kiirelt astus ta nüüd äkki nii tuttavat rada, mööda nõlvakut, alla, kus ilutses pillavas küluses lillede kollaseid, valgeid ja siniseid rat- taid. Täna — nagu siis.

Maja ees, kuhu ta lähenes, istus noor tütarlaps. Kui vana kapten teda eemalt silmas, jäi ta kaheldes seisma.

Ei, see ta ei võinud siiski olla!

Kui ta astus lähemale, vaatas tütarlaps võõrale uurivalt otsa ja teretas kergelt. Ta ei märganud mehe kohmetust, keda ta kunagi polnud näinud.

See aga tundis teda.

Ta ei võinud eksida. Sama peene näo ovaal, heledad palmikud, sile, lahus juus... Ja iga...

Tarvitsen veel vaid küsida, kas ta nimi pole

Ja ta ulatas tütarlapsele kimbu punaseid roose.

Eliisabet. Ja ma pean uskuma, et mind pette-
pilt narrib... Näen viirastust, sest ei ole või-
matusi.

Kui vana kapten ikka veel seisis, tõusis
neiu üles.

Tema uuriv pilk oli küsimus.

„Sooviksin meeleldi paar lille,“ ütles mees.

„Kui ühes tuleksite?“

„Ei, ootan siin.“

„Missugused peaksid lilled olema?“

„Roosid.“

„Roosid?“

„Punased roosid.“

„Silmapilk.“

Mees ootas.

Mõne minuti pärast ilmus tütarlaps tagasi,
käes särav kimp.

„Palun.“

Ta võttis lilled ja vaatles neid. Ta ei
mõistnud endale soovi isegi seletada. Ta mak-
sis ja ulatas siis lilled tütarlapsele tagasi.

„Tahaksin need teile kinkida.“

„Minule?“

„Jah, ma palun.“

Enne, kui tütarlaps jõudis vastata, oli mees
läinud.

Ta ei näinud enam, kui majast astus va-
naldane naisterahvas välja — Eliisabet, — tü-
tarlapse ema.

Kähku astus vana sõdur oma teed, auto
juure tagasi, nagu kartes viivitamisega näge-
must rikkuda.

Ja ta tundis seletamatut, kergendavat rõõ-
mu, otsekui ta oleks leidnud midagi püsivat-
kaunist, mida aastadki ei muuda, — üllataja
kevade kinki vananevale mehele.

Pilte muistsesest Eesti elust

Kupja valimine.

Toosama kuri Miller tahtis, et kõik tema kiltrid ja
kupjad oleksid ka sama kurjad, kui ta isegi. Tema ajal
suris üks kubjas, kes kõigiti talle meelt mööda oli: kol-
kis ja tappis inimesi, kas nad süüdi olid või mitte.
Vandus ta nagu kaaren kronksutab, hommikust õhtuni,
nii et suu peas vahutas. Kui siis Miller ise metsa tuli,
sis alles algas kupja poolt sundimine, sajatamine ja
vandumine, mille sekka kepi laksatusi ja inimeste täni-
tamist kuulus. Millerile oli see väga meelt mööda. —
Aga kust nüüd Millerikesel seesugust nülgijat jälle
võtta? Kellest ta siis arvas, et see kuri mees on, sel-
lel laskis ta süüdlasi hakata nuhtlema. Kes kõvemini
lõi ja sealjuures head meelt tundis ja naeris — see va-
liti siis kupjaks. Kes nimelt kolme löögiga peksetava
naha lõhki lõi ja nähtud verest hakkas naerma, see sai
kupjaks. —

(Jutust. J. Atspol, 1905, Vastseliinas. üles
kirjutanud J. Sandra.)

Peniga vahetatud küla.

Pankovitsa vallas on Bobra küla, mille esimesed
elanikud Moskva-maalt sinna on toodud ja kõik vahe-
tatud ühe jahipeni vastu. Kossa mõisas (ka Panko-
vitsa vallas) elanud kuri ja tige härra, kes Moskva-
maale ühe sõbraga jahile läinud. Kossa härral olnud
tark jahipeni, kes jänese õkva une pealt kinni püü-
nud ja tervelt peremehe kätte toonud. Moskva-maa
külalisel olnud tuline himu tarka peni endale saada,
aga tal ei olnud raha. Lubanud oma vallast kogu küla
peni eest saata, mispeale Kossa härra ka kokku leppi-
nud. Kui Moskva külaline kodumaaie läinud, tulnud
ka mõne kuu pärast kogu küla Kossa härra poole,
kes neile Kossa metsa küla aseme kätte näidanud.
Bobra külast tulid hiljem välja targad mehed, kes
said kuulsaid talupoegadeks ja aednikeks ja muidu ka
kõigiti korralikud inimesed olid, ehk neil kõigil hulgal
kokku küll üks peni hind oli.

(Jutustanud Johan Erik, Vastseliina, Lauri küla.
Üles tähendanud J. Sandra.)

Male

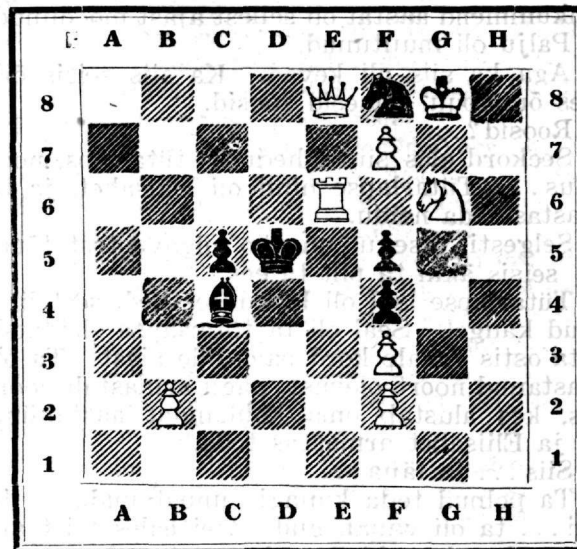
Toimetaja A. Burmeister.

(Kirjade aadress: Tallinn, Narva mnt 26, krt. 6.)

Ülesanne nr. 106.

Kokku seadnud R. Baltia (Riias).

Mustad.

Valged.

Valged: Kg8, Le8, Ve6, Rg6, Eb2, f2, f3 ja f7

Mustad: Kd5, Oc4, Rf8, Ec5, f4 ja f5.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

R. L'Hermet ülesande nr. 104 lahendus:

1. Le1—f5, Rg4:e5,
2. Vg2—g3 annab matt
- 1 (Le1—e5), Rc4:e5,
2. Vc2—c8 annab matt.

1. (Le1—e5), K ükskõik kuhu,
2. Le5—h8 või b8 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: prof. Th. Lemba, Gun-
nar Friedemann ja Evald Karp (Tallinnast), stud. jur. V.
Pezold (Tartust).

Ägedamaid kaitselahinguid

(„Kaitse Kodu!“ nr. nr. 8, 10, 12, 14, 17, 19 ja 21 järg)

Lahingumõllus.

Kaitseliidu rügemendi positsioon oli varahommikust saadik punaste tule all. Vaatamata vaenlase poolt väljalastud laskemoona massilisele arvule, olid kaotused meie üksusis siiski väikesed. Ainult üksikuis kohtades, kus meie võitlusgrupid halvasti kohanesid maastikule, kaevusid ja moonduisid mitte küllalt osavasti, andsid tõsised kaotused end tunda. Kaitset organiseerides ei tohi millalgi unustada Jalaväe Eeskirja II osa (J. E. II § 434) nõuet: „Maastiku otstarbekohase kasutamise ja organiseerimisega kaitsjal on võimalik tunduvalt tõsta oma tule võimsust ja täpsust...“ Siia võiks veel lisada juure — ja vähendada kaitsjate ridades kaotusi. Seda tõestas ka 30. augusti lahing.

Olukord oli tõsine. Kaitseliidu üksused olid juhitud ühest aatest, ühest mõttest: kaitsta kodumaa pinda viimse mehani. Punased, kes nii tõsisest vastupanust olid vapustatud, tormasid siiski edasi. Nende esijärgu võitlusgrupid jõudsid juba rünnaku kauguseni. Vaevalt 200 m lage väli lahutas neid veel meie vastupanupositsiooni eelservast. See maa-ala oli neil kõige raskem läbi minna, sest siin ei leidnud nad oma suurtükiväelt ja raskeilt automaatrelvadelt nii suurt tuletoetust kui kallaletungil. Kallaletungi ettevalmistamisel ja selle läbiviimisel ei suutnud punased meie automaatrelvi „maha matta“. Nüüd uuesti ettevalmistust alata oli hilja, puudus jalaväeosadele soodus maastik rünnaku lähtealuseks. Aga ka tagasiminekuks pole punastel pääsoteed, ilma et nad ei kannaks suuri kaotusi. Seda kõike mõistab punaste väejuhatuse. Ta on visa ja vankumatult kindel oma eesmärgi saavutamises. Ikka uued üksused saadab ta lahingusse üle Pedja oja, et kaitsjaid arvult ületada. Aga kaitseliidu üksused on hästi kaevunud ja moonduisid, nende tuli on osav ja plaanikindel ning nii tasakaalustatakse punaste arvuline ülekaal.

Kaitseliidu rügemendi 1. kompanii pealik kapt. Hirt juhtis oma kompaniid kindla käega. Tal polnud küll võimalik oma komandopunktist Vanakubja talu juures (v. skeem „K. K.“ nr. 8. lk. 190) kogu võitlusvälja vaadelda, aga telefoni kaudu II rühma pealikult ja sidevaatlejate kaudu teistelt rühmapealikutelt sai ta teateid lahingu käigust ning olukorrast. Ta ruttas ka ise lahingu tulipunkti kohtadele, et seal oma inimestele olla lähemal ja oma silmaga lahingu käigust saada pildi. Üldine usaldus ja arusaamine valitses pealike ja malevlaste vahel. See tõstis mitmekordseks kaitseliidu üksuste lahinguvõime ja liitis nad üheks võimsaks tervikuks. Mitte võitlejate suur arv ja massiline sõjavaruistus, vaid võidutahe, tugevad närvid ja kõrge väljaõpe otsustavad lahingu.

Ka suurtükiväe vaatlejatega on kompaniipealik telefonilises ühenduses pataljoni telefoni-keskjaama kaudu. Nad informeerivad kompaniipealikut oma vaatluse tagajärgedest kompanii kaitselõigus, vajalised neist annab kompaniipealik edasi rühmapealikuile. Pataljoni-pealiku ja naaberkompanii pealikutega on kompaniipealikul telefonilise pataljoni telefoni-keskjaama kaudu.

Enne rünnakule minekut enamuse punaste patareidest tulistas kaitseliidu rügemendi vastupanupositsiooni. Et neil pealetungikohale on koondatud suur arv patareisid, siis on punastel ka võimalus meie patareisid tulistada. Meie suurtükiväe tuli on koondatud punaste kallaletungivate jalaväeosade ja suurtükiväe vaatluspunktide ning punaväe juhtide komandopunktide pihta.

Ka lennuvägi on mõlemalt poolt tegevuses. Vaatus- ja luurelennukid püüavad luurata vaenlase lähemat seljatagust, et siin jõuda selgusele väeosade asukohtade ja liikumissuundade üle. Jalaväe lennukid on tulistamas maapealseid märke. Hävitajad tõusevad õhku, et tõrjuda tagasi või hävitada vastaste lennukeid. Ja ka õhus on punased lennukite arvult ülekaalus. Kuid meie lendurid on julgemad ja armuheitamatud. Nende aparaadid on kiiremad ja elastilisemad. Metsiku innuga tormavad meie lendurid vaenlasele peale. Osavus, kartmatus ja usk oma võimeisse aitab neil punaste lendureid hävitada või tõrjuda tagasi oma vägede seljataha. Nii ei ole punastel, vaatamata oma arvulisele ülekaalule, läinud korda õhuvalitsemist kauem hoida endi käes.

Nii maal kui õhuski on võiduliisk langemas. Veel pole tunda, kummale poole võit kaldub.

Vastupanupositsioonil.

13. Ülesande lahendus („Kaitse Kodu!“ nr. 21, lk. 520).

Oja talu metsasalga edelapoolses nurgas positsioonil asuv 1. raskekuulipilduja (v. skeem „Kaitse Kodu!“ nr. 8, lk. 190 ja nr. 21, lk. 52) oli tulevõitluses punaste laskuritega, kui need kella 0550 ajal Pedja oja joonelt algasid kallaletungi jätkamist. Samal ajal avas veski juurest teetammilt punaste kuulip. meie 4. k.-k. pihta flankeriva tule. 1. r.-kuulip. pealik kapral Kruustük otsustas kohe aega viitmata tule kanda üle uue märgi peale ja punaste kuulip. teetammil hävitada. Ta hindas õieti olukorda, kui leidis, et punaste laskurid, kes, ehk küll meie positsioonist 300 m kaugusel, on vähem kardetavad ja vähem tähtsad märgid kui kuulip., kes karistamata tulistab naabri (4. k.-k.) kuulip. jagu.

Pealik Kruustük käskleb: „1. kuulipilduja, uus märk. Sihik 5. Veski juures teetammil kuulip.“ Sihitur Tammekänd leiab kohe punaste kuulip., sunnib sellele oma relva ja vastab: „Käes!“ Kapral Kruustük käskleb edasi: „25 lasku! Punkt tuli!“ Sihitur annab valangu

Nõudke ainult tuntud prov. JÜRGENS'i BOR-TYMOLSEEPI

Londonis suure aurahaga kroonitud. — Kaubamärk: „PESEV LAPS“.

Kõrgeimas headuses tualettseep: vistrikude, tedretähtede, päevapõletuse ja liigse higistamise vastu, teeb naha siledaks ja valgeks.

MÜÜK apteekides, rohu- ja teistes paremates kauplustes.

tuld. Kuulip-pealik vaatleb binokliga kuulide kukkumist, annavad väikese eellange. „Sihik 5½! 100 lasku. Tuld!“ kõlab käsklus. Kuulip. tulistab. Kuulip. pealik jätkab vaatlust, ta paneb tähele punaste kuulip. juures küll liikumist ja segadust, kuid kuulip. ise ei lakka laskmast. Julget sihturit ja laadijat, kes on laskmisel kaitstud kuulip. kilbiga, ei taba meie kuulid. Pealik Kruustiik on vihane. Ta otsustas mehed saata rühmapealiku juure ja paluda, et kuulip. teetammil veskihoonete varjus hävitatakse suurtükitulega. Aga juba tõusevad veski taga teel suitsu- ja kruusasambad. Punaste kuulip. oli pannud tähele patarei vaatleja, kes sinna juhtis kaks järjekorras patareituld ja kuulip. sundis vaikima.

14. ülesande lahendus („Kaitse Kodu!“ nr. 21, lk. 520).

1. k.-kuulip. pidas punastega visa tulevõitlust, kui need Pedja oja joonelt oma kallale tungi jätkasid. Kaua ei saanud sihtur Rosenberg tulistada, kui ta vaenlase kuulist tabatuna laskis relva käest langeda. Malevlane Kasemets, nähes kapral Rosenbergi haavata saamist, jaopealikult korraldusi ootamata haaras k.-kuulip. ja asendas haavatud sihturi. „Nüüd ei tohi tulistamises tulla ette lühimatki pausi, muidu on punastele tee lahti ja meil võib siin elu kibedaks minna,“ mõtles ta eneses ja avas punaste pihta tule. Malevlane Pikson tahtis aidata haavatut Rosenbergi, kuid viimane ei lubanud seda ja ütles: „Lase mind olla, katsun oma jalul roomata maja varju, küll seal sanitarid minu haava seovad kinni ja mind viivad edasi. Sinu relv ei tohi nüüd tuleliinil puududa.“

Tulevõitlus kestis edasi. Punased panid tähele 1. k.-k. jao positsiooni ja võtsid selle kohe r.-kuulip. tule alla. Võimatu oli k.-kuulip. oma seniselt positsioonilt jätkata tulistamist. Rühmapealik leitn. Kaasik, kes lahingkäiku jälgis ja 1. k.-k. jao kriitilist seisukorda pani tähele, saatis jaopealikule järgmise käsu: „1. k.-k. jaol asuda uuele (tagavara-) laskekohale Oja talu viljapuuaia läänepoolsesse nurka. Kaasik, ltn.“

Kohe tegi jaopealik korralduse: „Meie roomame viljapuuaia läänepoolsesse ääre uuele seisukohale. Malevlased Neuland ja Kütt jäävad siia ja tulistavad edasi, kuni meie uuel kohalt tule avame, siis tulevad järele.“

Kergekuulip. oli asunud uuele laskekohale ja seal avanud tule. Endise jao positsiooni olid aga punased võtnud veel tugevama tule alla. Malevlane Neuland, kes oma laskeaugust välja roomas, et uuele seisukohale minna, sai punaste kuulist haavata. Punased jõudsid ikka lähemale ja lähemale.

15. ülesanne: kell 0635 pani malevlane Neuland tähele endast 100 meetri kaugusel 5 punast, kes haljaste täakidega tormasid jao seisukohale, kus asus malevlane Neuland. Mis teeb malevlane Neuland?

Laskurjagu astub tulevõitlusesse.

Tänapäevalahingus on jalaväe kandvaks tulejõuks automaatrelvad. Laskurjaod astuvad tulevõitlusesse, kui vaenlane on jõudnud läheda maa tulevõitluse piirkonda. Meie laskurjaod ei võtnud ka lahingust osa enne, kui punased jõudsid üle Pedja oja ja siis jätkasid kallale tungi. Nüüd käsutas 2. jao pealik allohv. Okas jao, kes asus Oja metsasalga läänepoolisel äärel (v. skeem „K. K.“ nr. 8, lk. 190), „kohale“ ja iga mees algas omaette tulevõitlust. Hästisihitud kuulid tabasid märki. Kaua ei saanud meie laskurjagu tulevõitlusest võtta rahulikult osa, kui punased neid märkasid ja oma suurtüki-

ning kuulip-tule juhtisid ka laskurite pihta. Tekkis väike segadus ja korratu laskmine. Seda märkas rühmapealik, kes ise jao juure tõttas ja seal rahulikult toonil andis korraldusi. Noormalevlast Tetre, kes lastes „pea oli kaotanud“ ja sihtimata kuuli kuuli järele rauast välja laskis, rahustas ta teda õlast puutudes: „Ants,

2 laskurjagu laskekohal

(Vaenlase poolt vaadatuna)

ikka rahulikult lasta!“ Nähes rühmapealikut rahulikuna ja sõbralikul toonil rääkivat, mõjus see ka Tedrele ja kutsus teda unustama esimest lahingu rahutust ning närvlikkust.

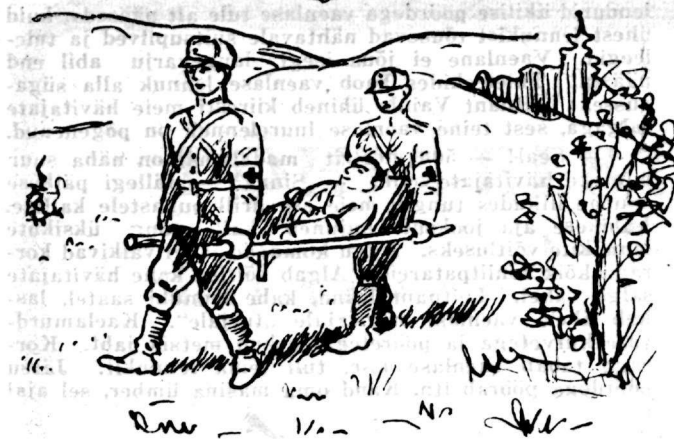
Pinevamaks läks lahing ja punased valmistusid meie positsiooni rünnakule.

Haavatu.

Haavatuid lahingus võivad abistada ainult sanitaarpersonal ja sanitarid. Lahinguväljalt lahkudes annavad haavatud oma padrunid lähematele kaasvõitlejatele, püüsi võtavad nad endaga kaasa ja annavad selle ära lähimas sidumispunktis. Gaasikaitse abinõud, mis haavatule isiklikult välja antud, võtab ta endaga kaasa. Lahinguväljalt lahkub haavatu jaopealiku loal.

Nii toimis ka haavatu 1. k.-k. sihtur kapral Rosenberg. Oma jõul püüdis ta roomata Oja tallu, et seal leida sanitar. Olles paremast õlast raskesti haavatud, ei suutnud ta oma haava ise kinni siduda. Leitn. Kaasik, kes jaopealikult Valterilt oli saanud teate oma rühma kuulip. parima sihturi haavamisest, oli hoolitsetud kiire abiandmise eest. Ta kutsus sanitari ja saatis selle kapr. Rosenbergi ära tooma. Oja talu hoonete varjus sidus sanitar oma kaasvõitleja haava, selleks kasutades individuaalpaketti. Haav oli tõsine. Purustatud oli õlaluu ning vististi oli kuulist riiutatud ka parema kopsu tipp. Oja talu juurest läks kapral Rosenberg oma jõul kompanii haavatute pesasse Vanakubja tallu, kus sanitaar-allohvitsers haava sideme vaatas järele, seda parandas ja siis haavatu teiste haavatutega saatis edasi pataljoni sidumispunkti Sepatõnnu talu juure lohku. Siin võttis haavatuid vastu sõbralik pataljoni arst dr. Kärner, kelle vastu malevlased alati suurt usaldust tundsid. Dr. Kärner vaatas haava järele, andis esimest tõsist arstiabi ja tema juhatusel uuendati haava side. Ka kapral Rosenbergi haavasidemest oli veri läbi joosnud. Dr. Kärner puhastas haava, sidus ta uuesti kinni ja saatis siis Rosenbergi koos teiste haavatutega sanitaarvankril rügemendi sidumispunkti, kust sanitaarautodel haavatud saadetakse edasi. Meie haavatuid ootas sanitaarauto teeristmel Ö o m a ja juures ja siit viidi nad Tamsalu jaama, et sealt sanitaarrongiga Tartu haavakliinikusse edasi sõita.

Haavatute eest oli tõsiselt hoolitsetud, et nad unustaksid lahingu ja leiaksid rahu, mis haava kiirele paranemisele on vajaline. Seda aga ei suutnud meie malevlased. Teel sidumispunktidesse kuuldus lahingkära. Mõtted viibisid nende juures, kes olid vihases võitluses punastega.

Sanitarid kannavad raskesti haavatut.

Rikke kõrvaldamine telefoniühenduses.

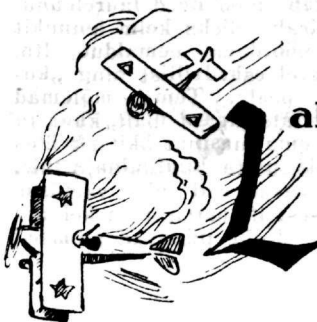
1. kompanii ja pataljoni saabi vaheline telefoniühendus oli loodud vahejuhtmelise liiniga Sepatõnu talust Vanakubja tallu (vaata skeem „K. Kodu!“ nr. 10, lk. 252). See liin, mis kogu aja oli korras, lakkas äkitselt töötamast. Näiliselt oli siin tegemist liini katkemisega, sest aparaat oli korras. Rikke kõrvaldamine oli eriti tähtsa ja kiire iseloomuga ülesanne, seepärast asus vanem telefonist n.-allohv. Tals otsekohe liini parandamise ülesande täitmisele ja määras endale abiliseks malevlane Oja. Enne väljaastumist kontrollis plk. Tals, kas rikke kõrvaldamiseks liinil kõik abinõud on võetud kaasa: kera kaablit, korras telefoniaparaat, maaühenduse-varras, kaablinuga, kaablitangid, isoleerpaal ja kaabli tõstehark. Mõlemad mehed astusid välja.

Telefoniliini, mis maad mööda oli veetud, libistasid Tals ja Oja ise edasi liikudes läbi pihu, seda hoolikalt, kuid kiiresti uurides. Malevlane Oja leidis juhtmes koha, kus isoleer puudus, ja tahtis seda otsekohe isoleerpaelaga hakata katma, kuid seda plk. Tals ei lubanud. „Selleks on aega, kui tuleme tagasi. Pealegi tänase kuiva ilma juures ei ole maaühenduse hädaoht kuigi suur. Kõigepealt peame ruttu otsima üles juhme katkemiskoha ja ühenduse seadma korda.“ Tükike maad edasi leidsid mehed koha, kus mõlemal juhtmel isoleer puudus. Otsekohe ühendas plk. Tals isoleeri-

mata kohad aparaadi klemmidega ja väntas väljakutset. Vastas ainult kompanii. Rike oli seega veel edasi pataljoni suunas. Kauem peatumata liiguti edasi. Kaabli isoleerimine määrati jällegi tagasitulekuajaks. Varsti jõudsid rikkeotsijad kohale, kus üks juhe oli katki. „See tule sellest, et liini vedamisel juhe oli tõmmatud liiga pingule,“ otsustas plk. Tals. Ta võttis parandamisabinõud välja ja sidus katkised otsad kokku. „Nüüd on asi korras,“ arvas malevlane Oja ja tahtis juba jätkatud koha isoleerida ning kompanisse tagasi pöörduda. „Enne kontrollida,“ vastas plk. Tals. Selleks eemaldas ta isolatsioonid ka teiselt juhelt ning ühendas liini aparaadiga. Kuid jällegi vastas ainult kompanii; jällegi tuli otsida edasi. Korraga lõppis liin. Takjapööstastel, mis tee ääres kasvasid, ripnesid ainult juhete otsad. Siinkohal olid mõlemad juhemed rebitud katki. Arvatavasti haaras miski asi tugevasti liini, mille tagajärjel ta katkes. Lühikese otsimise järele leidis plk. Kirš ka teised liini otsad. Kaasavõetud kaablitagavarast lõi kas plk. Tals välja pikad tükiid kaablit selleks, et katkenud otstele jätkata vahele, sest rebenenud kaabli otste otsekohe sõlmimisega oleks kaabel läinud sõlmjagu lühemaks ja sellega oleks pinge muutunud veel suuremaks. Jälle ühendas plk. Tals aparaadi liini külge; nüüd vastasid mõlemad — kompanii ja pataljoni. Oli kindel, et rike on kõrvaldatud.

Pealik Tals ja malevlane Oja asusid teele kompanii suunas, kusjuures nad liini maast lahti kergitasid ja kõrgemale rohule ja pööstastele asetasid ning ühtlasi ka juhete paljad kohad isoleerisid.

ahing õhus.

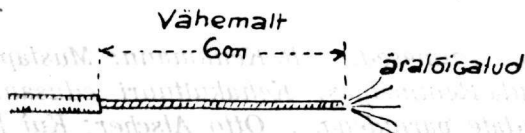

Meie luurelennuk pööras oma luureteekonnalt tagasi. Tal on luurel kogutud teadete edasiandmiseks mitmesuguseid võimalusi: raadio, kirjalike teadete mahaviskamine, luurel kogutud andmete märgete kaardi mahaviskamine ja lõppeks maandumine ning suusõnaline teadete edasiandmine. Ta valib viimase, sest luurel kogutud teadete suusõnaliselt edasiandmine on kõige kindlam ja täpsem, pealegi peab ta niikuinii maanduma, sest ülesanne on täidetud.

Kuivõrra lahing maapeal võtab ikka rohkem ja rohkem hoogu, seda elavamaks muutub ka tegevus õhus. Luurelennukid tiirlevad vägede peade kohal igasuguseil kõrgusil. Mõlemate poolte zenitpatareid (õhukaitsepatareid) oma šrapnellidega sünnitavad nende vahel nõbedasi pilvepalle. Nii punaste kui ka meie hävitajate salgad ilmuvad lahingvälja kohale. Kohas, kus nad ilmuvad, on korraga õhuruum vastase luurelennukeist puhas. Kuid nende kaitse all tikuvad hoogsasti edasi luurelennukid, keda zenitpatareid ägedasti tulistavad.

Ärritatud meie ägedast tulest vaenlase luurelennukite pihta tungivad vaenlase hävitajad meie üksikuile luurelennukeile kallale. Järskude pöörete ja vaatleja kuulipildujatule abil püüavad meie lennukid hädaohust pääseda. Abiks on veel zenitpatareid oma täpse tulega. Taevas on nagu tikitud iga hetk tekki-vate ümmarguste pilvekestega. Igalpool on näha, kuidas meie üksikuile luure- ja suurtükiltulid korrigeerivaile lennukeile tungivad kallale vaenlase hävitajad. Meie lennukid kaitsevad end kõike osavust ja külma verd kasutades, kuid siiski ei suuda nad vastu panna igast küljest pealetükkivale tugevamale vaenlasele. Punane lennuvägi on oma hävitajate suure arvu tõttu ülekaalu õhus haarnud enda kätte.

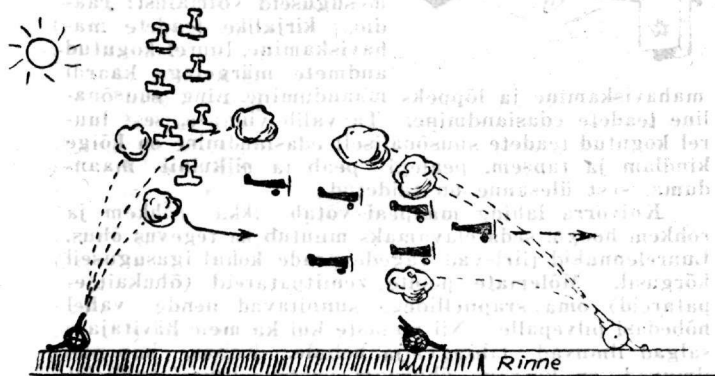
Isolatsioon eemaldatud

Meie aerodroomil on üks eskadriil hävitajaid uueks lennukis valmis. Lennuväe divisjoni ülem annab käsu: „Punased lennukid segavad meie luurelennukite tööd. Kõrgus 2500 kuni 3500 meetrit. Kapten Piirisilla salgal tõusta õhku ja vaenlase hävitajad sundida taganema.“

Viie minuti jooksul on meie hävitajate salk õhus. Ülal rivinedes ja tihedasti üksteise lähedale hoides võtab hävitajate salk suuna mitte otse lahingväljale, vaid hommiku poole sellest, et lahingvälja kohal olevale vaenlasele tungida kallale hommiku poolt, sest siis paistab päike meie lendureile seljatagant, kuna vaenlasele näkku, mis pimestab. Oja talu rajoonis paneb salga juht kapt. Piirisild tähele õhus tihedaid šrapnellipilvekesi. Õige! — seal on ju kaks punaste luurelennukit, keda meie patareid tulistavad. Salga ülem kaalub, kas peab ta vaenlase luurelennukeile tungima kallale või mitte, sest ta otsekohene ülesanne on vaenlase hävitajatega astuda lahingusse. Ta otsustab siiski need luurelennukid sundida taganema ja määrab selleks kolm lennukit ltn. Vainlo juhatusel. Järsu pöördega eemaldub ltn. Vainlo kahe teise lennuki saatel eskadrillist ning „kukub“ päikese seest vaenlasele peale. Tema mõlemad saatjad tungivad vaenlasele kallale tagant ülalt, kuna ta ise laskub allapoole, ning siis oma masinat äkitselt ülles juhtides avab vaenlase lennuki pihta kuulipilduja-tule. Peaaegu kõik kolm korruga avavad nad tule vaenlasele peale, kes pealegi nende äkilisest ilmumisest on kohmetu ning päikesest pimestatud. Kohe püüavad punased

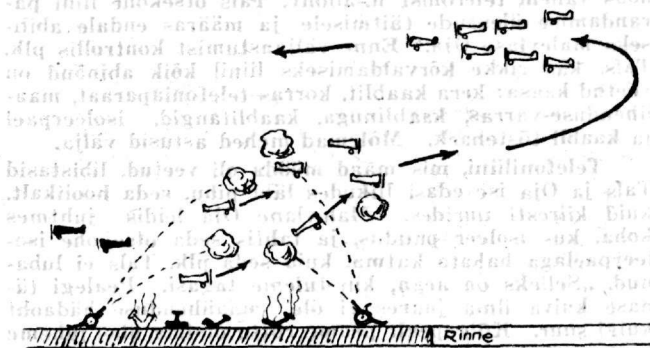

lendurid äkilise pöördega vaenlase tule alt pääseda, kuid ühest lennukist tõusevad nähtavale suitsupilved ja tuleleegid. Vaenlane ei jõua isegi langevarju abil end päästa. Tuleleekides kaob vaenlase lennuk alla sügavusse. Leitnant Vainlo ühineb kiiresti meie hävitajate salgaga, sest teine vaenlase luurelennuk on põgenenud.

— Seal! — 500 meetrit madalamal on näha suur punaste hävitajate salk. — Sinna! — Jällegi päikese suunas liikudes tungib meie eskadriil punastele kallale. Lühikese aja jooksul kujuneb kallaletung üksikute lennukite võitluseks. Nagu komando järgi vaikivad korruga kõik zenitpatareid. Algab võitlus kahe hävitajate salga vahel. Leitnant Känd, kahe lennuki saatel, laskub ühele vaenlase hävitajale „turjale“. Kaelamurdvate kurvete ja pööretega jätkub metsik jaht. Korruga tabab vaenlase k.e. tuli tema lennukit. Järsu pöördega pöörab ltn. Känd oma masina ümber, sel ajal

on mõlemad teda saatvad lennukid vaenlase lennukitega „ametis“. Äkitselt hädadohtlikult ligidal on jälle kuulda kuulipilduja „ta-ta-ta“. Üle tema pea umbes 80 mtr. kõrgusel liigub punaste lennuk, kes oma kuulipilduja tuld juhhib ltn. Känd'i lennuki pihta.

Ülesanne nr. 16: Missuguse otsuse teeb ltn. Känd ja kuidas ta selle viib täide?

Tänases numbris: Ed. Jürisson: Suure ajajärgu inimesed. / R. Kenkmann: Mustapead Tallinna kaitsjaina. / Magda Remmelgas: Kehakultuuri edusamme Čehhoslovakkias. / H. Vem: Võitluses tumedate varjudega. / Otto Alscher: Kui kotkad lähenevad . . . / A. P.: Karikavõistlused. / Vambo: Kui rändasime rohelisse. H-h: Kas Chamberlain või Čembölein? / Kodumaa eest, vabaduse eest . . . / V. N.: „Noorte Kotkaste“ organisatsiooni struktuur. / R. L.: Laskesportlaste kaks suurvõistlust. / A. S.: Eesti meremehed Belgia-Kongos. / Kui olid suvepühad. / Pilte muistsest Eesti elust. Male. / Ägedamaid kaitselahinguid.

PÕHJA-EESTI ÜHISPANK

TALLINN

LAI TÄN. 1

KÕNETR. 6-02

**PANK VÕTAB RAHA HOIULE, ANNAB
VALJA LAENUSID OMA LIHKMEILE JA
TOIMETAB KÕIKSUGU PANGAOPERATSIOONE**

KOHVIK

H. FEISCHNER

TALLINN,

HARJU 45

TELEF. 19-50.

Alati saada suures valikus torte, kooke,
küpsist, kollast saia ja mitmesuguseid
Viini saia. Šokolaadikompekke. Mee-
ja siirupikooke. Jäätist.

Võetakse vastu tellimisi kõiksugu magu-
sate roogade peale igal ajal.

Nõudke ainult

A. BRANDMANN'I

Tallinn, V. Tartu m. nr. 6, tel. 15-94

tehase kakaod, šokolaadi ja
kompvekke, missugused on
alati saadaval värsketena ja
heamaitsetena.

A.-S. «Eesti Reisibüroo»

Peakontor: Tallinn, Pikk t. 6,
tel. 20-20 ja 20-31.

Osakonnad: Tartu, Suurturg 7, tel. 3-72, ja
Pärnu, „Endla“ maja, Rütüli t. 42, tel. 113.

Telegrammiaadress:
„ERBO“, Tallinn resp. Tartu ja Pärnu.

Raudteepiletite müük:

- Kodumaal kõikidesse jaamadesse.
- Välismaale kõikidesse suurematesse linnadesse.

Esindused ja agentuur kõikidelt suurematelt Euroopa reisibüroodelt.

Ringreisipiletid turistidele.

Rahavahetus ja valuutamüük reisijatele.

Välispasside ja viisumite muretsemine.

Laevasõidupiletid kõikidele kodumaa ja Baltimere liinidele.

Ulgumerede piletid Inglise, Saksa, Prantsuse, Rootsi ja Ameerika liinidele.

Kanadasse piletid Canadian Pacific Railway Co. liini peale.

Õhusõidupiletid «Aero» ja «Deruluff'i» liinidele.

F_A BIRK'i

värvimise ja keemilise puhastuse äri

Maakri t. 23. Tallinn, Telef. 309-18.
Asut. 1820. a.

Eeskujulikult puhastatakse
ja värvitakse kõikisugu
piduülikondi ja ballkleite.

Töö hea. Hinnad odavad.

ARSENAL

Tallinn, Suur Karjamaa tän. 1,
telefonid Arsenali keskjaama kaudu,

võtab vastu peale sõjamineisteriumi tellimiste ka tellimisi teistelt riigiasutustelt, eraisikutelt ja -ettevõtjatelt peajasaliselt autode, mootorite ja muude masinate osade, koonus-, tigu- ja igasuguste teiste hammasrataste, tigufreeside, kuivade, määrgade ja poolmäärgade elementide, hobuseraudade, vankrite, plekksepa- ja peenlukusepa-tööde, lekaalide ja šabloonide valmistamiseks.

Igasugused laskeriistade, sihtimise ja optiliste abinõude parandamise ja kordaseadmise tööd.

Toimetab autokummide uuendamist, mahavõtmist ja pealepressimist, hinnaga 3.50 kr. kummi pealt, rataste valmistamist ja rautamist (vitsa peale tõmbamist) külmalt, pressi abil, milliste vitsade paksus on kuni $\frac{3}{4}$ ja laius kuni 6 tolli, ratta läbimõõdu juures kuni 170 sm. või 67 tolli, samuti ka tarvitusel olevate rataste rattavitsa pingutamist (kokkupressimist), ilma vitsa maha võtmata.

Vasevalu kuni 100 kg iga üksik tükk. Teeb stantsimise, nikeldamise, mustamise, elektrotehnilisi ja muid töid. **Hinnad ajakohased.**

Teadaanne.

Käesolevaaga teeme teatavaks meie väga luugupeetud ostjaskonnale, et oleme laiendanud oma vabrikut uute

riidekudumise ja appreeterimise osakondadega,

naisterahva siid-, poolsiid-, kunsti- ja villaste kleidi-, voodri- ning mantliriiete valmistamiseks. — Oleme juba müügil lasknud järgmised riidesordid: **kleidiatlas, rips, taft, crêpe-de-chine, crêpe-line, crêpe-safrin, pesusiid, voodriserge, voodri-atlas, schoti-taft, laudlina-, portijääri- ja dekoratsioon-kangad.**

Kõige austusega

A. S. OSKAR KILGAS

trikoo-, pitsi- ja sukavabrik.

Tallinn, Volta t. 3, telef. 2-23 (202-23).

SAKU ÕLLETEHAS A.S.

ASUT. 1876.

PÕHIKAPITAL KR. 1.500.000.—

JUHATUS TALLINNAS.

PEALADU TALLINNAS S. KLOOSTRI 10/12. TEL. 17-48, 32-86.

Perenaised!

Oma silm ega suu ei peta,
maitske ja Teie veendute

ETK kamajahu

kõrges headuses ja puhtas maitses.

Valmistatud kõrgeväär-
tuslikest ainetest aja-
kohaselt sisseseatud
tehases. ++++

Müügil kõigis ühiskauplusis
lahtiselt ja originaalkottides
à 20 ja 40 kilo.

Pealadu: ETK - Tallinn.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda, Pikk t. 2. 1930.

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR